

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta
Yhteiskuntatieteellinen

Laitos
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Tekijä
Malila, Saara Maria

Työn nimi
Miltä näyttää televisiouutisten muslimi?
Analysoitavana Yleisradion iltauutisten islam-kuva

Oppiaine
Valtio-oppi

Työn laji
Pro gradu-tutkielma

Aika
Syyskuu 1998

Sivumäärä
96 + liitteitä 16

Tiivistelmä

Työn tarkoituksena on tutkia, minkälaisen kuvan Yleisradion 20:30-lähetys antaa islamista, muslimeista ja islaminuskoisista maista. Hypoteesinani on, että televisiouutiset yhtenä yhteiskunnan osana pitävät yllä maailmankuvaa, jossa islam representoituu ulkopuoliseksi. Punaisena lankana läpi työn on ajatus joukkoviestinnästä toiseuden luojana. Näin ollen joukkoviestinnän painotuksissa on nähtävissä jakoja esimerkiksi maaseutuun ja kaupunkiin, pohjoiseen ja etelään, kristinuskoon ja muslimeihin - meihin ja niihin muihin.

Metodini on monitieteinen eli työssäni yhdistän niin joukkoviestinnän kuin yhteiskuntatieteidenkin tutkimusta. Tutkimussuunnista käytän eniten ideologiakritiikin, kulttuurintutkimuksen ja narratologian teorioita. Kantavana teoriana on ajatus siitä, että televisiouutiset ovat kuin kehys, jonka sisällä asiat tapahtuvat. Kehyksen tarjoamaan maailmankuvaan vaikuttavat yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat arvot ja käsitykset, kulloinenkin ideologia. Koska katsojat kantavat mukanaan samaa vallitsevaa maailmankuvaa, Yleisradion televisiouutiset objektiivisuuden ja neutraaliuden muotoon puettuina vain vahvistavat sitä. Uutisten tarjoama maailma siis representoi omaa maailmankuvaamme. Käytännössä tutkin islam-kuvaa analysoimalla uutisten islaminuskoisia maita käsitteleviä maita vuodenvaihteesta - 97-98.

Islamin representoitumisen tutkiminen on tärkeää ja mielenkiintoista, sillä kaksipuolisen maailman kadottua, havaittavissa on uuden vihollisen hakua. Tämän tutkimuksen tuloksena voi kuitenkin sanoa, että suomalaisissa televisiouutisissa islamilla ei niinkään pelotella, kyse on vain tiettyjen uhkakuvien ylläpitämisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi Valtioneuvoston selonteossakin mainitut laittomat siirtolaiset, joihin uutisissa kiinnitetään laajasti huomiota sekä länttä uhkaavaa muslimiterrorismi. Islamin kuvaa "toisena" vahvistaa myös islaminuskoisissa maissa tapahtuneiden asioiden jatkuva kiinnittäminen uutisissa länteen - ikään kuin muslimimaita koskettava tapahtuma olisi uutinen vasta sen koskettaessa myös länttä. Lisäksi muslimit kuvataan useimmiten massana; vain harvoin uutisissa muslimi pääsee ääneen yksilönä.

Asiasanat

islam; muslimi; maailmankuva; televisiouutiset; joukkoviestintä; Yleisradio

1. JOHDANTO	
1.1. Tutkimukseni tavoitteet.....	1
1.2. Tutkimuksen kulku.....	2
1.3. Tutkimusaineisto.....	3
1.4. Tutkimusmenetelmä.....	3
1.4.1. Joukkoviestinnän merkitys.....	5
1.4.2. Joukkoviestinnän me ja ne.....	6
1.4.3. Television merkitys osana arkeamme.....	8
1.4.4. Televisio yhteiskunnan ideologian representoijana.....	10
2. VASTAKOHTANA ISLAM	
2.1. Islam kartalla.....	13
2.2. Islamin maailma.....	16
2.3. Islam lännen toisena.....	18
2.3.1. Toiseuden taustalla dualismi.....	21
2.3.2. Dualismin historiaa antiikista siirtomaaherruuteen.....	22
2.3.2.1. Hegel toiseuden arkkitehtinä.....	24
2.3.3. Islamin synty lännen toiseksi.....	25
2.3.4. Dualismi nykyajan maailmassa.....	27
2.3.5. Islamiin nykyään liitetyt uhkakuvat.....	28
3. MEDIA TOISEUDEN TULKKINA	
3.1. Televisiotutkimuksen metodologiasta.....	31
3.1.1. Aiemmistä tavoista tutkia television vaikutusta.....	31
3.1.2. Ideologiakritiikki.....	33
3.1.3. Kulttuurintutkimus.....	35
3.1.4. Narratologia.....	39
3.1.5. Semiotiikka.....	42
3.1.6. Yleisön rooli televisiotutkimuksessa.....	45
4. KÄYTÄNNÖN TOIMITTAMINEN	
4.1. Uutisten objektiivisuuden harha.....	48
4.2. Mitä tapahtuu televisioruudun takana?.....	50
4.2.1. Kertojan kaikkivalta.....	53
4.3. Toimittaja uutistekstin tuottajana.....	54
4.3.1. Etsivä.....	54
4.3.2. Analysoija.....	55
4.3.3. Turisti.....	55
4.3.4. ”Kaiken tietävä” ja ”vähän tietävä” toimittaja.....	56
4.3.5. Entä mitä on toimittajan takana?.....	58
4.4. Tavallinen ihminen televisiuutisissa.....	58
4.5. Kansainvälinen uutisvirta.....	60
4.5.1. Kansainvälisen uutisvirran ongelmia.....	61

5. ITSE ASIAAN ELI EMPIRIA	
5.1. Johdattelua.....	64
5.2. Islam-utiset tilastoina.....	64
5.2.1. Juttujen ilme.....	67
5.2.2. Juttujen sävy.....	68
5.2.3. Juttujen sanasto.....	70
5.3. Aineisto pienenee - analyysi laajenee.....	71
5.3.1. Alustava analyysi.....	74
5.3.2. Teheranissa islamilaiset maat ovat kokoontuneet... ..	75
5.3.3. Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on.... ..	79
5.3.4. Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja.... ..	83
5.3.5. Islaminuskon harjoittaminen yleistyy Saksassa.... ..	86
5.3.6. Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa myös... ..	90
6. MILTÄ SITTEN NÄYTTÄÄ TELEVISIOUUTISTEN MUSLIMI?.....	95
7. LIITTEET	
Kaikki islam-utiset.....	97
Kuvaotosten lyhenteet.....	102
8. LÄHTEET.....	103

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimukseni tavoitteet

Pro gradu- työni tarkoituksena on tutkia, minkälaisen kuvan Yleisradion illan televisiouutiset antavat muslimi-aineista. Laajemmin ajateltuna haluan tutkia, miten televisiouutiset uusintavat maailmankuvaamme eli miten kielen ja kuvien kautta muodostetaan ja muokataan maailmankuvaamme. Kantavana ajatuksena pro gradu-työssäni on se, että kaikki kannanotot eli myös uutiset sisältävät ja heijastavat osaa siitä kulttuurisesta kontekstista, johon ne on myös suunnattu. Mielikuvien luominen onkin mitä suurimmassa määrin vallankäyttöä, sillä mielikuvilla luodaan uskomuksia eduista, saadaan ihminen uskomaan edukseen jotain muuta kuin mikä sitä todella on. (Ball 1988, 90) Hypoteesini onkin, että televisiouutiset uusintavat yhteiskuntaamme sisäänrakennettua toiseuden pelkoa. Käytännössä tutkin asiaa analysoimalla Yleisradion televisiouutisten islaminuskoisia maita käsitteleviä uutisia, joista yhtenä esimerkkinä ”meistä” ja ”muista” oletan löytäväni jaon kristittyyn länteen ja islaminuskoiseen arabimaailmaan. Sitä en kuitenkaan oletta, että löytäisin televisiouutisista suoranaisesti islamilla pelottelua, vaan pikemminkin etsin niitä tapoja, joilla islam esitetään suomalaisille.

Islam ei tietenkään ole ainoa televisiouutisten kertoma uhkatekijä, vaan vain osa sitä maailmaa, jonka televisiouutiset meille suomalaisesta yhteiskunnasta ja maailmasta välittävät. Islam televisiouutisissa kuitenkin sopii mielestäni hyvin tutkimuksen kohteeksi, sillä muslimimaiden uutisoinnissa on havaittavissa kireyttä länsimaiden ja muslimimaailman välillä. Kerrottu uhka ei ehkä ole niin konkreettinen kuin Persianlahden sodan aikaisessa uutisoinnissa, vaan paremminkin hajautunut ja kiinnittynyt uutisiksi nostettaviin ilmiöihin, kuten muslimimaista tulevaan pakolaisuuteen tai Eurooppaa uhkaavaan muslimiterroriin. Tästä hajaantumisesta huolimatta uskon kuitenkin, että uutisissa islam edelleen esittäytyy meille yhtenä blokkina, jossa eri islamin suuntauksille ei anneta tilaa.

Joukkoviestinnän antaman islam-kuvan tutkiminen on mielenkiintoista ja tärkeää. Joukkoviestinnän merkityshän on nykyään suurempi kuin koskaan, joten on myöskin vaarana, että siitä voi lopulta tulla - kuten Foucault tai frankfurtalaiset ovat korostaneet - sosiaalisen kontrollin väline. Norman Faircloughin mukaan (1997, 10) tämä on jo tapahtunut:

”...(j)oukkotiedotuksen vaikutusvalta, (...) kykenee muokkaamaan valtioita ja puolueita, muuttamaan etelän riistoon perustuvan kärsimyksen pohjoisen viihteeksi, lähettämään pohjoisamerikkalaista ja länsimaalaista populaarikulttuuria Intian lihasvoimalla pyöriviin maanviljelysyhteisöihin. Joukkotiedotusvälineillä on kyky vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin, sosiaalisiin identiteetteihin. Ne kykenevät tekemään asioista merkityksellisiä sen avulla, miten ne esittävät asiat.”

1.2. Tutkimuksen kulku

Tässä ensimmäisessä luvussa esittelen tutkimukseni tarkoituksen, tutkimusmenetelmäni ja tutkimusaineistoni. Tuon myös esille käsitykseni joukkoviestinnästä ja median merkityksestä nykymaailmassa. Punaisena lankana on ajatus joukkoviestinnästä toiseuden luojana sekä välineenä että myös tarkasteltuna yleisön eli vastaanoton kannalta. Televisiota pidän toiseuden luojana niin yksilölle suhteessa television kaikkitietävyyteen kuin myös globaalisti akseleilla pohjoinen-etelä, kristinuskomuslimit, me ja ne.

Toisessa luvussa esittelen aluksi islamin nykyisen maailman, mutta luku keskittyy enemmänkin tarkastelemaan muslimimaiden ja länsimaiden historiallista suhdetta. Tämän suhteen taustalla oletan olevan dualismin; jaon meihin ja muihin.

Kolmannessa luvussa esittelen käyttämäni metodia tukevat teoriat eli ideologiakritiikin, kulttuuritutkimuksen ja narratologian. Näitä eri tutkimussuuntia yhdistää kiinnostus tutkia tekstin ja myös kuvan syvärakenteita diskurssianalyysin avulla. Käsitelen myös aiempaa televisiotutkimusta suhteessa uusimpaan tutkimukseen: Tie on vienyt tiedonvälitystä objektiivisena pitäneestä informaatiotutkimuksesta postmoderniin maailmaan, jossa media on identiteetin työkalupakki.

Neljännessä luvussa keskityn tarkemmin uutisten merkityksellistävään maailmaan: kerron niistä keinoista, joilla ankkuri ja toimittaja nostetaan neutraalin tiedon välittäjiksi; esittelen erilaisia toimittaja- ja juttutyyppejä televisiouutisten sisällä, selvitän television sisäiset säännöt, esimerkiksi haastateltavan kameraankatsomiskiellon ja muut keinot, joilla televisiomaailmassa käytännössä luodaan me-he- jakoja ja asemoidaan katsojaa tavalla, joka suosii asettumista kulloisessakin jaossa ”meidän” puolellemme. Esittelen myös keinoja, joilla yleisöstä rakennetaan ulkopuolinen suhteessa televisiouutisissa tapahtuvaan maailmaan.

Sisään tutkimusaineistooni menen *viidennessä luvussa*, jossa tutkin Yleisradion televisiouutisia edellä esittelemäni teoriaosuuden ja islamiin liitettyjen uhkakuvien pohjalta. En kuitenkaan oleta löytäväni suoraan islamia alistavia juttuja, vaan pikemminkin televisiouutisten kehyksiin tietämättämme ja uutistoimittajankin tietämättään piilottamia representaatioita maailmasta.

Loppupäätelmiin yritän päästä kiinni *kuudennessa luvussa*.

1.3. Tutkimusaineisto

Sitä, miten islam sitten esitetään suomalaisille, tutkin käytännössä Yleisradion kello 20:30-pääuutislähetyksistä. Tutkimusaineistoni on satunnaisesti¹ valittu viiden päivän jakso marraskuussa 1997 (9.-13.11.1997) ja lisäksi reilut kaksi kuukautta vuodenvaihteen molemmin puolin (25.11.1997-31.1.1998). Jakso oli mielenkiintoinen, sillä tarjolla oli runsaasti aiheita islaminuskoisista maista - tutkimusajankohtaan mahtui 73 lähetystä, joissa niinkin monessa kuin 53:ssa yhden tai useamman uutisen aihe koski islaminuskoista maata tai islamia uskontona. Vuodenvaihteessa 1997-98 islam oli esillä muun muassa seuraavilla tavoilla: Irak ei päästänyt kansainvälisiä asetarkastajia maahan, Algeriassa tehtiin jatkuvasti uusia murhia, israelilaisten ja palestiinalaisten välit olivat jälleen kireät ja lisäksi vuoden 1998 tammikuuksi osui muslimien pyhä kuukausi Ramadan.

Uutislähetyksistä valikoimiani uutisia kutsun teksteiksi, vaikka kyseessä on puhuttu kieli. Ajattelen nimittäin, että uutislähetysten litterointi on yhtäläillä tekstiä kuin sanomalehden artikkeli. Television kohdalla tekstin osiksi voi lukea myös visuaalisen aineiston ja äänitehosteet. Kirjallinen teksti on nyky-yhteiskunnassa muuttumassa kaiken kaikkiaan yhä visuaalisemmaksi - sanomalehdissä liitetään yhteen sanoja ja valokuvia, karttoja tai graafisia esityksiä, ja kirjoitetun sivun suunnittelussa tekstin sommittelu ja visuaalinen vaikutelma ovat yhä merkittävämpiä tekijöitä.

1.4. Tutkimusmenetelmä

Televisiouutisten luomaa kuvaa islamin maailmasta tutkin seuraavanlaisella metodilla: Oletan, että televisiouutiset ovat kuin kehys, jonka sisällä asiat tapahtuvat. Tämän kehyksen muodostavat yhteiskunnassa kulloinkin vallitsevat arvot ja käsitykset maailmasta, kulloinkinkin ideologia. Kuten jokainen meistä, myös televisiotoimittaja kantaa mukanaan tuota ideologiaa arvoineen, normeineen kaikkineen. Uutislähetyksessä maailma tarjoillaan meille siis kehysten läpi yhteiskunnan ideologian mukaisena. Tässä tutkimuksessa kehyksenä pidän suomalaista yhteiskuntaamme, jossa kannatetaan länsimaisia protestanttisia arvoja ja jossa vallanpitäjillä on uutisissa omat eturivin paikkansa, samoin valtioilla järjestyksensä lännen kultamailta pimeään Afrikkaan.

Televisiouutisten kehystämässä maailmassa pääosassa ovat uutislähetysten ankkuri, toimittajien tuottama teksti ja niihin liitetyt kuvat. Nämä yhdessä muodostavat uskottavan auktoriteetin, jonka eteen kokoonnumme lisäämään tietoamme maailmasta. Yleisöllä on uutismaailmassa enintään

¹ Uutisten nauhoitusta aloittaessani en vielä osannut kunnolla käyttää videoita ja ohjelmoimani videointi nauhoitti uutiset vain *satunnaisesti* - loppuviikko valitun viikon uutisista siis tallentui nauhalle, alkuviikko taas ei!

kulisseissa vilahtavan statistin rooli. Sitä merkittävämpi paikka yleisöllä on ”diskursiivisessa katsomossa” (Ridell 1997, 146), jolta uutisissa päähenkilöinä esiintyvät edellyttävät päivittäin hiljaista siunausta maailman menolle. Televisiouutisissa yleisölle siis luodaan tietyin visuaalisin ja verbaalisin keinoin asema, josta se kutsutaan ulkopuolisena seuraamaan uutisten esittämää todellisuutta ja todistamaan siinä yhteiskunnallisista kysymyksistä käytävää kamppailua ja argumentointia. Samalla uutiset esittäytyvät alueeksi, joka on tuon kamppailun ulkopuolella - uutiset annetaan meille neutraaliksi tilaksi maailman käsittelemiseksi.

Televisioilmaisun keskeinen ongelma kätkeytyykin siihen, ettei sen seuraamista pidetä mitenkään vaikeana. Kirjan lukeminen edellyttää sanaston ja kieliopin eli annetun kielijärjestelmän tuntemista, mutta televisioilmaisun ymmärtäminen ei. Vaikka katsoja ei tietäisi mitään otoksista, leikkauksista, kuvakulmista tai kuvallisen jatkuvuuden perussäännöistä, hän ymmärtää juontajan ja toimittajan kertomat uutiset. Televisiossa kuvallisen ilmaisun välittömyys tekee uutisesta intuitiivisesti ymmärrettävämmän ja rohkaisee katsojan psykologisia toimia kuten esimerkiksi projektioita, identifikaatioita tai torjuntaa. (Steinbock 1984, 13.)

Tämän vuoksi televisiouutisten erityinen ”salattu” muotokieli on omiaan sen tutkimukseen. Uutisten rakenne jo sinänsä kutsuu tutkimaan uutisia osana kulttuurista diskurssia pikemminkin kuin osana informaatiota. Uutisten jokapäiväisyys ja tuttuus kytkevät katsojan ja hänen jokapäiväisen elämänsä suurempaan maailmaan tavalla, joka on rituaalinen, symbolinen ja äärimmäisen myyttinen. Lisäksi televisuaalisten kokemusten kasvun myötä katsojien ymmärtäminen etenee pitkälti sellaisin tavoin, jotka ovat olennaisesti äärimmäisen rationaalisia. (Dahlgren 1992, 205) Kumpaa sitten pitäisi uutisissa tutkia, sisältöä vai muotoa? Uutisten muodon logiikka nousee esille tutkittaessa uutisia nimenomaan diskurssina. Mutta lisäksi puhuttaessa tekstin formaaliudesta, puhutaan kuitenkin aina samalla myös tekstin retorisuudesta, jolloin ei voida erottaa muotoa sisällöstä. Tekstin diskursiiviseen tarkasteluun voidaankin sisällyttää sen sisällön eli sen ”tarinapuolen” erittely; ovathan asiat ja tapahtumat sekä henkilöt puheineen tekstissä diskursiivisesti tuotettuja. Diskurssianalyysia käytettäessä huomio kiinnittyikin yhtäläillä käytäntöihin kuin teksteihin, sekä diskurssikäytäntöihin että sosiokulttuurisiin käytäntöihin. Diskurssikäytännöillä tarkoitan esimerkiksi niitä tapoja, joilla tiedotustyöläiset tuottavat tekstejä; tapoja, joilla yleisöt ottavat tekstit vastaan sekä tapoja, joilla tiedotusvälineiden tekstit jakautuvat yhteiskunnassa. Diskurssianalyysi onkin yritys jäljittää tekstien, diskurssikäytäntöjen ja sosiokulttuuristen käytäntöjen välisiä yhteyksiä. (Fairclough 1997, 29.)

Miten sitten tutkin näitä kehyksiä ja niiden tuottamia merkityksiä islamista? Olen jakanut tutkimukseni ikään kuin kolmeen tasoon, jossa ylimmällä ja päällimmäisellä tasolla käsitän islamin 'toisena' suhteessa kansainväliseen poliittiseen järjestelmään ja historialliseen kontekstiin. Toisella tasolla puran median roolia 'toiseuden' luoja ja kolmannella tasolla tutkimuksen kohteena ovat yksittäiset, tutkimusajankohtaani liittyvät islamia käsittelevät uutiset.

1.4.1. Joukkoviestinnän merkitys

Jokainen yhteiskunta toimii uusintaakseen itseään - myös ristiriitojaan - kulttuurisen järjestyksensä mukaisesti: tuon järjestyksen käytäntöjen ja merkitysten sisällä. Suomalainen yhteiskunta uusii itseään monin eri tavoin, joista merkityksettömin ei ole joukkoviestintä. Joukkoviestintä sekä kantaa, rekisteröi että tuottaa merkityksiä yhteiskunnasta ja yhteiskuntaan. Nykyajan kulttuurinen ja sosiaalinen järjestys on pitkälti median luomaa järjestystä, eikä yhteiskunnasta voi puhua puhumatta samalla joukkoviestinnästä. Yhteiskuntajärjestelmissä toimivat valtasuhteet vaikuttavat siis joukkotiedotukseen ja joukkotiedotus vaikuttaa valtasuhteisiin. Näistä yhteiskunnan valtasuhteista puhutaan tässä työssä vallitsevana *ideologiana* ja tärkeä kysymys on se, miten joukkoviestinnän kieli toimii ideologisesti: Ajattelen työssäni, että tiedotusvälineiden kielen ideologisuuteen sisältyy tiettyjä tapoja, joilla maailma esitetään, sosiaaliset identiteetit rakennetaan ja sosiaaliset suhteet esitetään. (Fairclough 1997, 23.)

Tarkemmin eriteltynä ideologian käsite tarkoittaa tässä työssä merkitystä, joka on vallan palveluksessa eli laajemmin ajateltuna ideologia on tietyille yhteiskuntaryhmälle tai -luokalle ominainen uskomusten ja arvojen järjestelmä. Ideologia voi olla myös kuvitteellisten uskomusten järjestelmää ("väärä tietoisuus") - vastakohtana todelle tai tieteelliselle tiedolle. Ideologia voi olla myös yleinen prosessi merkityksenmuodostuksen takana, jolloin ideologisuus käsitetään kaiken merkityksellistämisen ominaisuutena. Nämä kolme eri merkitysulottuvuutta voivat esiintyä myös rinnakkain. (Kellner 1989; Hietala ja Koivunen 1997, 11). Klassinen Marxin ja Engelsin teksteihin palautuva ideologia-käsite viittaa yhteiskunnan päällysrakenteeseen, joka on heijastumaa materiaalisesta perustasta eli tuotantotavasta ja omistussuhteista. Uudempaa ideologiamääritelmää edustaa ranskalainen filosofi Louis Althusser, joka pitää ideologiaa sosiaalisena rakenteena, joka "luonnollistamalla" hämärtää, neutraloi ja tekee näkymättömiksi erilaisia valtasuhteita. Ideologia heijastaa hallitsevien yhteiskuntaluokkien arvoja ja intressejä ja sitä tuotetaan erilaisissa "ideologisissa valtiokoneistoissa" ja niiden kautta. Althusserilainen ideologiakäsitys nivoutuukin läheisesti subjektin käsitteeseen eli teorioihin kielestä alueena, jossa yksilö paikantuu ja hänet paikannetaan sosiaalisiin rakenteisiin.

Ihminen, yksilö, subjekti toimii siis yhteiskunnallisten ja kulttuuristen ehtojen puitteissa. (Althusser 1984; Hietala ja Koivunen 1997, 12).

Tekstissä ideologiat ovat väittämiä, jotka käyvät ilmi epäsuorasti ja esiintyvät yleensä tekstin alkuoletuksissa itsestäänselvyyksinä myötävaikuttaen eriarvoisten valta- ja hallintasuhteiden ylläpitämiseen ja muotoutumiseen. Nämä alkuoletukset ovat tekstin 'esirakentuneita elementtejä' (Fairclough 1997, 26), jotka on konstruoitu toisaalla etukäteen. Ideologia liittyy näin toisten, aiempien tekstien läsnäoloon tekstissä ja on epäsuorasti läsnä myös niissä tavoissa, joilla tietyt vuorovaikutuksen muodot on luonnollistettu (esimerkiksi puheen vuorottelu haastatteluissa).

1.4.2. Joukkoviestinnän me ja ne

Tuomalla koteihimme tarinoita, jotka eivät kuulu omaan maailmaamme, joukkoviestintä tarjoaa katsojalle, kuuntelijalle, lukijalle myös vahvan tunteen "toiseudesta": kertovathan viestimet usein sosiaalisista ryhmistä katsojan oman genren (kansanryhmän, sukupuolen, sosiaaliluokan jne.) tavoittamattomissa. Täten viestimet muokkaavat voimakkaasti kulttuurisen maailmamme ympärille kuvittelemiamme rajoja. Joukkoviestinnän ja yhteiskuntamme sosiaalistavien prosessien (kuten kansallisuuden, etnisyyden ja politiikan) välille voisikin vetää jonkinlaisen yhtäläisyysviivan. Nyky-yhteiskunnassa juuri etnisyyden on yhtä paljon asian muistamista kuin alueellista yhteyttä tai kansanperinnettä. Etnisesti jollakin tavoin määrittynyt luo identiteettiään perustaen itselleen jonkinlaisen etnisyyden ohjelman, kopioiden ja rekonstruoiden itselleen vanhempiansa, sisarustensa, läheistensä maailman. Samoin lehden lukija, radion kuuntelija tai television katselija sitoo itsensä menneiden sukupolvien ja vuosikymmenten muistoihin - mutta myös tämän hetken tapahtumiin - tehden niistä itselleen jatkuvasti muuttuvia suhteita itseensä, sukupuoleensa tai vastakkaiseen, kansallisuuteen, etnisyyteen tai vaikka luokkaeroihin. (Saenz 1994, 575).

Mediassa jako 'meihin' ja 'muihin' on selkeästi havaittavissa, sillä hahmottaessaan maailmaa, median on pakko luoda jokin kehys asioiden tarkasteluun. Tärkeysjärjestyksessä parhaimmalla paikalla ovat silloin yleensä kotimaan uutiset ja suuret onnettomuudet, muut maat seuraavat perässä kunkin maan oman maantieteellisen ja poliittisen aseman mukaisesti. Johan Galtungin kuuluisan tutkimuksen mukaan (Galtung 1965) uutinen on yleensä sitä negatiivisempi, mitä periferisempi tapahtuma on. Galtungin mukaan (emt., 146) tämän seurauksena on kuvitelma maailmasta, joka antaa vähän autonomiaa periferialle ja näkee sen olevan olemassa keskustaan nähden - niin hyvässä kuin pahassa - oikeana periferiana maailman keskukselle. Kiinnostavampaa on kuitenkin se, että norjalaisia

ulkomaan uutisia tutkiessaan Galtung huomasi, että kaukaisten maiden ihmiset kuvattiin helposti yksinkertaisiksi, kypsymättömiksi ja väkivaltaisiksi. Stuart Hallin mukaan (1992, 282) tällainen käsitys on voimissaan edelleen:

”Levottomat alkuaasukasjoukot ovat tänä päivänä hyvinkin elinvoimaisia Angolan, Palestiinan tai Namibian pusikoissa toimivina sissiarmeijoina tai vapaustaistelijoina ja ...New Yorkia kuvaavissa poliisisarjoissa juonittelevat konnat ja heidän jättiläismäiset muskeliveneensä värvätään suhteettoman usein Jamaikalta tai muista yhtä kuumista ja hiostavista maista, joissa villeyks on yhä elossa.”

Tämä näyttäisi pitävän hyvin paikkansa muslimimaista uutisoitaessa; vain harvoin uutisiimme pääsee islamilaisen maailman myönteistä kehitystä kuvaavia uutisia. (Sajjad 1993, 82.) Useimmiten aiheet nousevat onnettomuuksista, katastrofeista ja erikoisuuksien esittelystä.

Tutkimalla muslimien *representaatioita* tutkinkin siksi samalla myös valintoja. Jotta saisin kuvan siitä, minkälainen televisiouutisten muslimi on, minun on selvitettävä, mitä tekstiin sisältyy ja mitä on jätetty pois, mikä on ilmaistu suoraan ja mikä epäsuorasti, mitkä seikat ovat ensisijaisia ja mitkä toissijaisia, mitä on tematisoitu ja mitä ei, ja niin edelleen. Valintojen yhteiskunnalliset vaikuttimet, ideologiat ja valtasuhteet tulevat esille analyysin edetessä. Tunnettuja tämänkaltaisen analyysin esimerkkejä ovat taistelevien osapuolten representaatioiden vertailu ”vihollisen” ja ”meidän” välillä. Tällä tavalla on analysoitu esimerkiksi Vietnamin sotaa (Herman ja Chomsky 1988) ja luonnollisesti ”kaikkien sotien äitiä” - Persianlahden sotaa (esimerkiksi Lakoff 1991). Norman Fairclough hakee hänkin esimerkin Persianlahden sodasta, mutta ajasta jolloin Yhdysvallat, Iso-Britannia ja Ranska tekivät Irakiin sodanjälkeisen ilmahyökkäyksen vuonna 1993. Tällöin esimerkiksi isobritannialaisen Sun-lehden kirjoituksista löytyivät seuraavat luonnehdinnat Saddam Husseinista: ”mielipuoli”, ”kolmen pennin tyranni”, ”mätäpaise”, ”hullu” ja ”irakilainen, joka on koetellut lännen kärsivällisyyttä liian kauan”. Myös muut tiedotusvälineet - Suomessakin - luonnehtivat Saddamia tuhmaksi lapseksi, joka saa ”piiskaa”, ”kuritusta” tai ”opetuksen” länsimailta. Faircloughin mielestä tämänkaltaisen representaatio muistuttaa ja myös jatkaa rasistisia ja kolonialistisia ideologioita. (Fairclough 1997, 43.)

Myös Stuart Hall on tutkinut laajasti meidän ja heidän problematiikkaa. Hallin mukaan diskursiivisia jaottelun strategioita eurooppalaisessa tieteessä ja taiteessa, nykyään siis myös joukkoviestinnässä, ovat (Teoksessa Kylmänen 1994, 108-09):

1. Idealisointi. Läntinen sivilisaatio on universaali mittapuu, ei yksittäinen sivilisaatio lainkaan. Islam nähdäänkin uutisissa suhteessa länteen, ei itsenäisenä toimijana. Siten islam on sotaisa, suvaitsematon, äärivanhoillinen verrattuna moderniin, rationalistiseen ja sekularistiseen länteen.
2. Omien fantasioiden projisoiminen toisiin. Muu maailma on eurooppalaisen sivilisaation unen ja toiveiden toteutuma. Islam on eksoottinen, mystinen paimentolaisuskonto.
3. Kykenemättömyys havaita ja kunnioittaa eroja. Luonto ja ne muut antautuvat ehdoitta sivilisaatiolle. Naisia esimerkiksi kohdellaan islamissa seksistisesti. Jotkut naiset ovat jostain syystä saavuttaneet itsenäisen aseman poliittisina johtajina tai kulttuurin tekijöinä.
4. Taipumus projisoida eurooppalaiset kategoriat ja normit toisiin, nähdä meidän ja heidän ero eurooppalaisen representaatiojärjestelmän lävitse. Silloin islam on joko a) uhka eurooppalaisille arvoille, b) rauhallinen ja sopuisa, mutta alkeellinen uskonto, c) väkivaltainen, jolloin islamin uskonto selittää väkivaltaa, eivät yhteiskunnalliset olot.

1.4.3. Television merkitys osana arkeamme

Televiisiota katsellaan usein kotona ja ohjelmia kommentoidaan sekä perheenjäsenten että ystävien ja työkavereiden kanssa. Television katselu on siis hyvin institutionaalista, siitä on tullut tärkeä osa ihmisten arkea. Esa Sirosen sanoin (1982, 19):

”Nykyaikainen televisioperhe vastaanottimen äärellä: kuka siinä onkaan katsoja? Vaikka me itse väänsimme nappulaa ja voimme tehdä sen koska tahansa uudelleen, niin eikö sillä välillä ja jo sitä ennen himmeäsinertävä ruutu ole se instanssi, joka säätelee tapahtumia olohuoneessamme. Benthamin panopticonin tapaan se valvoo elämäämme ja kiinnittää meidät jokapäiväiseen otteeseen. Se ei vain houkuttele, vaan pitää meitä vankeina ja siten subjekteina itselleen. Se on *Mekka*, johon päin käännyimme.”

Tällainen television kolonialisoivaa luonnetta korostava näkökulma on kuitenkin jo hiukan vanhentunut, sillä nyt ajatellaan television tuottavan sosiaalista tietoa, josta ihmiset ottavat valikoiden osia päivittäiseen elämäänsä. Televiisiota ei matkita yksi yhteen tai ohjelmia heijasteta omaan elämään, vaan televiisiota käytetään materiaalina, josta otetaan osia merkityksiin ja tekoihin - televiisiota käytetään bourdieulaisittain ”doxana” sosiaalisten käytäntöjen tuottamisessa (Bourdieu 1986, 164.) Television katselu on siis käytäntö, joka tuottaa uusia käytäntöjä.

Television asema ja merkitys länsimaisissa yhteiskunnissa kasvaa kasvamistaan. Kansainväliset, kansalliset, alueelliset ja paikalliset uutislähetykset, samoin kuin ajankohtaisia asioita esittelevät makasiiniohjelmat ovat osa julkista elämää - televisiaalista elämänpiiriä. Monesta asiasta tuleekin puheenaihe vasta sen päästyä uutisiin, ja mieluiten televisiuutisiin. Lisäksi television uutisohjelmat

nauttivat nopeina tiedonvälittäjinä suurta luottamusta ja arvostusta. Tuoreen suomalaisen uutistutkimuksen mukaan (Yleisradio 1997) meillä päivän tärkeimpänä uutismedianana pidetään televisiota (46% vastanneista oli tätä mieltä), toiseksi tärkeimpänä radiota (28%) ja kolmanneksi tärkeimpänä sanomalehtiä (26%). Taloustutkimus Oy:n tammikuussa 1998 tekemän tutkimuksen mukaan suomalaisista tiedotusvälineistä luotettavimpina pidettiin erityisesti televisiouutisia (HS 31.1.1998, C10). Kouluarvosanoilla 4-10 arvosteltuina Yleisradion televisiouutiset saivat keskiarvokseen 8,38. Toisena olivat Yleisradion radiouutiset (8,29) ja kolmantena MTV3:n uutiset (8,21). Helsingin Sanomat saivat luotettavuuden keskiarvokseen 7,99. Tutkimusajankohtana, jota sävytti STT:n hihtäjä Jari Räsäsestä julkaisema doping-uutinen, luotettavuudeltaan heikoimpana pidettiin STT:tä keskiarvolla 7,31. Verrattuna edelliseen Taloustutkimuksen tekemään luotettavuustutkimukseen vuonna -87, Yleisradion televisiouutiset ovat nyt kivunneet luotettavimmiksi silloin ykkösenä olleiden Radiouutisten ohi. Kolmantena oli tuolloin STT, sitten MTV:n uutiset ja Helsingin Sanomat. (emt.)

Vaikka kaikki eivät olisivatkaan yhtä mieltä television keskeisestä merkityksestä maailmankuvallemme, tapoihin tehdä politiikkaa tai ylläpitää sosiaalisia järjestelmiä, television merkitystä tiedon välittäjänä ei voi väheksyä. Suomessa joukkotiedotuksella on muutenkin suuri rooli jokapäiväisessä elämässämme: luemme islantilaisten kanssa eniten sanomalehtiä Euroopassa ja katsomme myös suhteellisen paljon televisiota, vuorokaudessa 2 tuntia ja 30 minuuttia (Tilastokeskus 1997, 462). Pidämme myös uutisvälitystämme luotettavana, kuten edellä mainitsin. Katsotuimmuudeltaan/levinneydeltään uutisten kärjessä Suomessa ovat tällä hetkellä Yleisradion televisiouutiset, Yleisradion Radiouutiset, MTV3:n uutiset ja Helsingin Sanomat. Näistä televisiouutiset keräävät keskimäärin lähes miljoonan ihmisen yleisön, Radiouutiset ja MTV3:n uutiset molemmat noin 800 000 ihmisen ja Helsingin Sanomat reilun puolen miljoonan yleisön. Uutiset eivät kuitenkaan ole television suosituinta antia, viime vuoden tilaston mukaan ne ovat vasta kuudennella sijalla. Kärkitilat vievät sarjafilmit, urheilu ja viihde, kuten seuraavasta taulukosta käy ilmi (Tilastokeskus 1997, 462):

Taulukko 1. Televisionkatseluun käytetty aika ohjelmatyypeittäin (% katseluajasta)

	<u>Yleisradio</u>	<u>MTV3</u>	<u>keskiarvo</u>
Sarjafilmit	14	28	21
Urheilu	20	8	14
Viihdeohjelmat	9	18	13,5
Pitkät elokuvat	12	12	12
Asiaohjelmat	16	7	11,5
Uutiset	10	10	10
Ajankohtaisohjelmat	8	9	8,5
Musiikkiohjelmat	3	3	3
Teatteri ja tv-elokuvat	4	2	3
Lastenohjelmat	2	2	2
Opetusohjelmat	1	0	0,5
Muut	1	1	1

1.4.4. Televisio yhteiskunnan ideologian representoijana

Televisioutuisilla, kuten koko muullakin medialla on keskeinen rooli merkitysten tuottamisessa ja ylläpitämisessä, jopa horjuttamisessa (Dahlgren 1992, 203). Median luomat merkitykset sitovat meitä yhteiskuntaan tai sitten jättävät sitomatta. Voi siis sanoa, että merkityksillä on ideologista merkitystä! Merkityksellä tarkoitan tässä sitä tapaa ja niitä prosesseja, joilla teemme selkoa meitä ympäröivästä maailmasta. Merkitys on järjestyksen luomista elämäämme ja olemassaolomme ankkuroimista luomaamme järjestykseen. Merkitys liittyy myös siihen, miten liitämme maailmankuvaamme uusien tapahtumien ja asioiden jatkuvan virran. Merkitysten tuottaminen on yksilöstä riippuen joko yhteisöllistä tai yksilöllistä, mutta joka tapauksessa yksityistä ja jokaiselle ominaista: jokaisella meistä on oma henkilökohtaisen tiedon elämänpiiri. Kuitenkin tuon tiedon perusteet, merkitysten perusteet ovat pitkälti sosiaalisia. Yhteisön kanssakäyminen, intersubjektiivisuus, kulttuurin tavat ja niin edelleen ovat niitä perusteita, joiden mukaan ymmärrämme ja annamme merkityksiä jokapäiväisessä elämässämme.

Kiinnostavaa mielestäni on tutkia juuri sitä, onko suomalaisissa televisioutuisissa ja sen esittämässä maailmassa pyrkimystä sellaiseen 'diskursiiviseen hegemoniaan', jossa televisio markkinoisi eteenpäin tiettyä todellisuuskuvaa. On kuitenkin muistettava, että diskurssit eivät ainoastaan representoi ja toista yhteiskunnallisia rakenteita, vaan myös tuottavat niitä aktiivisesti. Diskurssit eivät myöskään itsessään sisällä merkitystä, vaan tulevat ymmärretyiksi kantamiemme ennakkotietojen kautta. Kielen käyttäjät eivät siten ainoastaan rakenna representaatioita eli mentaalisia malleja tekstistä ja yhteydestä, vaan

myös tapahtumista ja toiminnasta. Näin ollen kaikki diskursiivisten käytäntöjen kautta rakentuneet identiteetit myös luovat ymmärrystä niistä 'kuvitteellisista' yhteisöistä, joista esimerkiksi televisioteksteissä on kyse. (Campbell 1992, 9-11.)

Televisioutisten kuvitteellisen yhteisön, suomalaisen yhteiskunnan, identiteetin voi sanoa rakentuvan spatiaalisten määreiden kautta eli kiinnittämällä huomiota 'ulkoiseksi tekemisen' (making foreign) käytäntöihin; 'toiseus' siis luodaan ulkoiseksi samalla kun sisäinen 'me' pyritään tasapainottamaan. Dalbyn (1990, 173) mukaan identiteetin rakentumisessa missä tahansa - politiikassa tai tiedotusvälineissä - on kysymys juuri ideologisesta prosessista, jossa rakennetaan spatiaalisia, poliittisia ja kulttuurisia rajoja uhkaavan 'toiseuden' erottamiseksi sisäisestä, tasapainoisesta tilasta. Ashleyn mukaan (1989, 304) politiikka ja sen julkituominen juuri mediassa on yleisemmällä tasolla toimintaa, jossa 'vaarallinen' kirjoitetaan, vaara totalisoidaan sekä ulkopuolistetaan ja väestö mobilisoidaan tätä vaaraa vastaan. Dodds (1994, 192) toteaa, että näiden vaarojen paikallistamisella on oma tehtävänsä: 'vaaran' identifioiminen on merkittävällä tavalla mukana poliittisen identiteetin tuottamisessa. Vaara auttaa paikallistamaan uhkaavan 'toiseuden', jota vastaan myös 'meidän' identiteetti peilataan. Ulkopoliittikka voidaan näin ollen ymmärtää rajoja tuottavana käytäntönä, joka 'kehystää' valtiota tai antaa sille muodon (Dodds 1994, 193), joita media sitten representoi. David Campbell puolestaan pyrkii osoittamaan, miten valtio rakentaa itsensä konstruomalla vihollisensa. Campbellin mukaan valtion identiteetti on erottamattomalla tavalla riippuvainen vaarallisen toiseuden tuottamisesta, jolloin tähän tuottamiseen tarvitaan toiseuden tunnistamista. Campbell toteaa (1992, 54-55), että vaaran diskurssit ovat keskeisiä sekä valtiolle että ihmiselle: valtion tulee tuottaa niitä tarjotakseen uusia 'totuuden teologioita' siitä, mitä 'me' olemme. Tämä tapahtuu Campbellin mukaan siten, että huomio kiinnitetään siihen keitä 'me' emme ole ja mitä 'meidän' tulee pelätä. Pelon ja toiseuden kautta rakentuvat uhkakuvat ovat näin ollen oleellisesti niin fyysisiä kuin kuvitteellisiakin rajoja tuottava ja uusintava käytäntö. Valtioiden rajat eivät siis ole vain geometrisiä linjoja, vaan ideologisesti latautuneita valtion ulko- ja turvallisuuspolitiikan diskursiivisia tuotteita.

Televisioutisia onkin mielenkiintoista tarkastella juuri identiteettipolitiikan näkökulmasta - tarkastella, missä määrin poliittista identiteettiämme uusinnetaan televisiossa esiteltävien eri maiden vuorovaikutuksessa, miten erilaiset alueelliset ja maantieteelliset määreet luovat televisioon ikään kuin pelikentän ja miten Suomen ulkoinen ja sisäinen määritellään television teksteissä. Tällaiset esitykset ovat merkittäviä ymmärrystämme vakiinnuttavia käytäntöjä: ne kertovat, miten asiat nähdään, 'tiedetään' ja ilmaistaan. (Dodds 1994, 188.)

Journalismintutkija Norman Faircloughin mukaan yhteiskuntajärjestelmässä toimivat valtasuhteet vaikuttavat joukkotiedotukseen ja joukkotiedotus puolestaan vaikuttaa valtasuhteisiin. Foucaultin sanoin ”...meidän on otettava huomioon se monimutkaisuus ja epävarmuus, joka kaikkia diskursseja määrittää: diskurssi on vallan väline ja seuraus, mutta myös este ja vastustavan strategian alkupiste” (Foucault 1980, 101). Faircloughin mukaan mikä tahansa osa mistä tahansa tekstistä samanaikaisesti representoi maailmaa, rakentaa identiteettejä ja muodostaa suhteita. Väitteen perusteella hän esittää kolme kysymystä (Fairclough 1997, 14), joihin pitkälti perustan myös oman työni islamin kuvasta Yleisradion televisiouutisissa:

1. Miten (islamin) maailma representoidaan?
2. Millaisia identiteettejä on annettu esiintyjille (muslimeille)?
3. Mitä suhteita on rakennettu esiintyjien (muslimien ja lännen) välille?

2. VASTAKOHTANA ISLAM

2.1. Islam kartalla

Muslimeja on maailmassa kaiken kaikkiaan noin 971,3 miljoonaa eli 17,7 prosenttia koko maailman väestöstä. Vertailukohdaksi voidaan ottaa kristityt, joita maailmassa on 1 833 miljoonaa eli 33,4 prosenttia maailman väestöstä. (Tilastokeskus, 1996.)

Oheisissa kartoissa on esitettyä islamin tämänhetkinen levinneisyys maailmassa. Kartta I esittää maailman varsinaista ”muslimivyyhykettä” eli aluetta, joilla islaminusko on pääuskontona. Kartta II puolestaan esittää islamin levinneisyyttä Euroopassa.

Maantieteellisesti ajateltuna Lähi-Itä² on tärkeä ja määräävä alue. Islam on syntynyt ja kehittynyt juuri Lähi-idässä: Mekka, Medina ja Jerusalem ovat siellä, kuin myös öljyvarat ja Israel, ja alueella kehittyneellä arabiankielellä on muslimeille suuri merkitys, sillä Allah antoi koraanin juuri arabiaksi. Lisäksi Lähi-itä on ollut eniten kosketuksissa Euroopan kanssa. Voikin ajatella, että Lähi-idän keskeisyys on vaikuttanut eurooppalaisten islam-kuvaan niin paljon, että islamin moninaisuus on helposti unohtunut (Saarelainen 1992, 18).

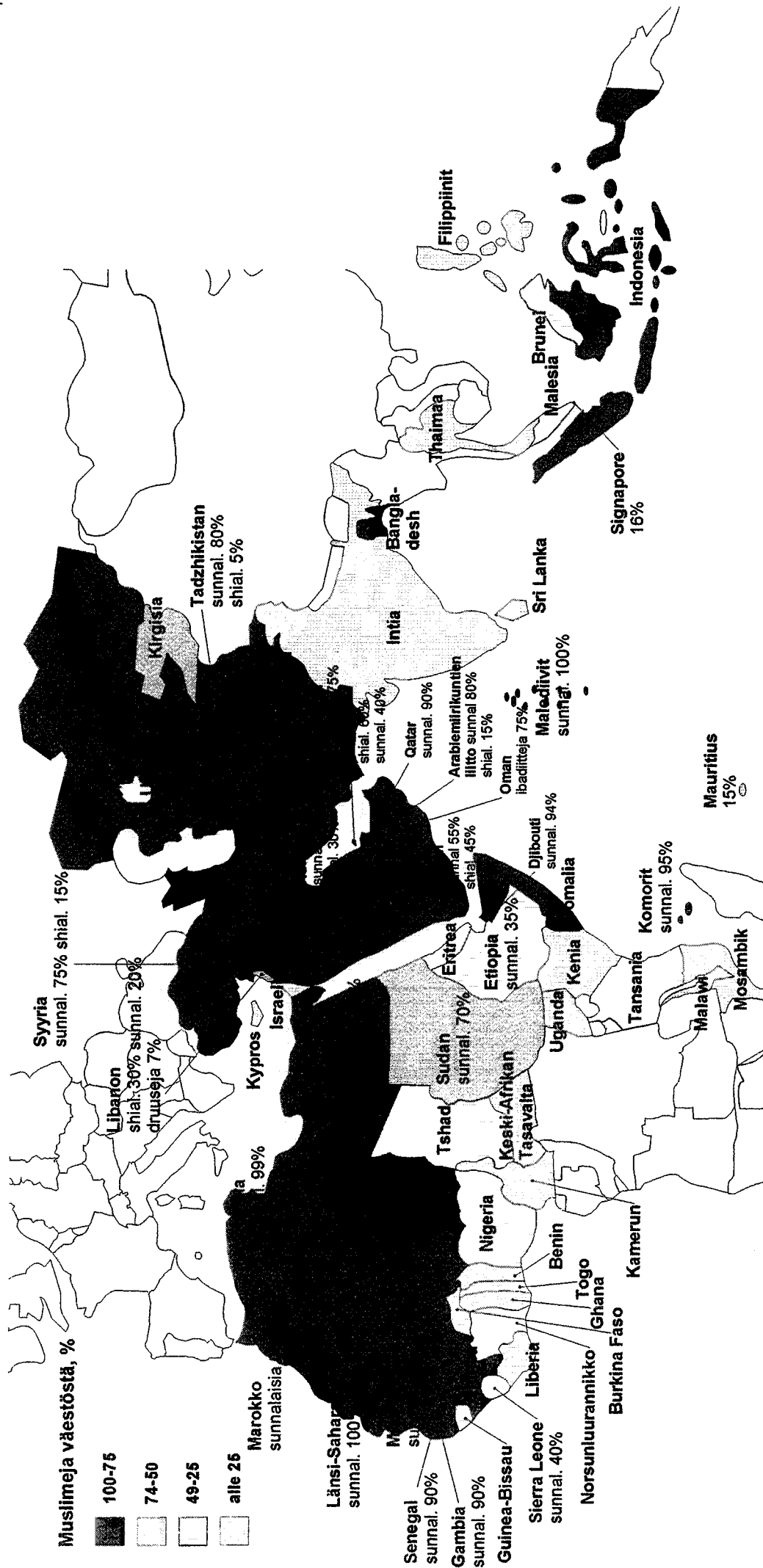
Kartoissa esitettyjen alueiden lisäksi muslimeita on Amerikan mantereella ja Oseaniassa. *Amerikan mantereella* on noin kuusi miljoonaa muslimia (vajaa 1 prosentti kokonaisväestöstä), joista tunnetuimpia ovat mustat käännyneiset, kuten Dizzy Gillespie tai Muhammad Ali. Suhteellisesti ottaen muslimeja on eniten Surinamissa (noin 20 prosenttia väestöstä) ja Guyanassa (noin 10 prosenttia väestöstä). Nämä ovat pääosin mustien orjien jälkeläisiä. *Oseaniassa* on runsaat 300 000 muslimia. Suhteellisesti merkittävimmät muslimivähemmistöt on Fidzissä (lähes 8 prosenttia väestöstä) ja Uudessa-Kaledoniassa (10 prosenttia väestöstä). (Kiljunen 1995; Tilastokeskus 1996.)

Suomessa asuu vakituisesti reilut 6000 muslimia, joista noin tuhat on tataareja. Pohjoismaissa Suomen tataarit ovat vanhin muslimivähemmistö. Islaminuskoisia on kuitenkin Suomessa paljon vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa.

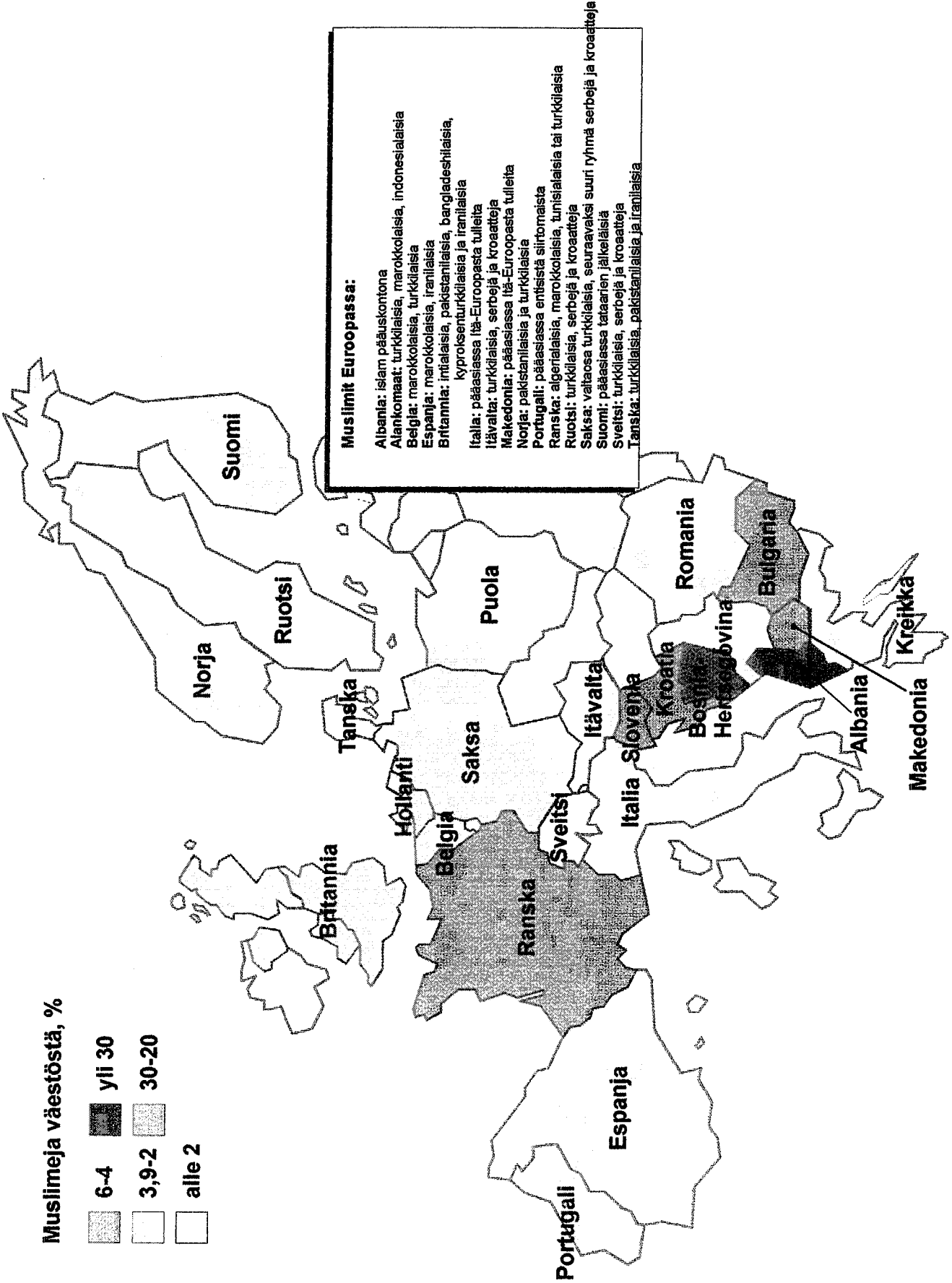
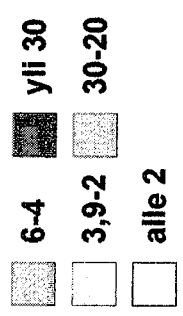
---

² Lähi-Itä tarkoittaa tässä yhteydessä seuraavia maita: Bahrain, Egypti, Iran, Irak, Israel, Etelä- ja Pohjois-Jemen, Jordan, Kuwait, Kypros, Libanon, Oman, Qatar, Saudi-Arabia, Syyria, Turkki ja Yhdistyneet Arabiemiraatit.

KARTTA I

Muslimeja väestöstä, %

Muslimit Euroopassa:

Albania: islam pääuskontona
 Alankomaat: turkkilaisia, marokkolaisia, indonesialaisia
 Belgia: marokkolaisia, turkkilaisia
 Espanja: marokkolaisia, iranilaisia
 Britannia: intialaisia, pakistanilaisia, bangladeshilaisia, kyproksenturkkilaisia ja iranilaisia
 Italia: pääasiassa Itä-Euroopasta tulleita itävalta: turkkilaisia, serbeja ja kroaatteja
 Makedonia: pääasiassa Itä-Euroopasta tulleita
 Norja: pakistanilaisia ja turkkilaisia
 Portugalli: pääasiassa entisistä siirtomaista Ranska: algerialaisia, marokkolaisia, tunisialaisia tai turkkilaisia
 Ruotsi: turkkilaisia, serbeja ja kroaatteja
 Saksa: valtaosa turkkilaisia, seuraavaksi suuri ryhmä serbeja ja kroaatteja
 Suomi: pääasiassa tataarien jälkeläisiä
 Sveitsi: turkkilaisia, serbeja ja kroaatteja
 Tanska: turkkilaisia, pakistanilaisia ja iranilaisia

2.2. Islamin maailma

Islamin uskon katsotaan syntyneen vuonna 622 aaj. kun profeetta Muhammed sai nykyisen Saudi-Arabian maaperällä sijaitsevassa Medinassa muslimien Jumalalta Allahilta käskyn uskon perustamisesta. Ajan myötä islamin keskeiseksi periaatteeksi muotoutui *ummah*, jota islaminusko edelleen noudattaa. Käsitteelle ei ole länsimaalaista vastinetta, mutta sen voidaan sanoa tarkoittavan *universaalia yhteyttä* (Mowlana 1993, 18), jonka kokevat islamin uskoon ja ideologiaan uskovat ja jossa alueilla, kielellä, rodulla tai kansallisuudella ei ole merkitystä. Käytännössä *ummah* ei kuitenkaan ole toteutunut kuin islaminuskon alkuaikoina ja silloinkin paikallisesti Saudi-Arabian niemimaalla. Ummahin syntymisen on esimerkiksi Hamid Mowlanan mukaan (emt.) estänyt kansallisvaltioita korostava länsimainen maailmanjärjestys. Pieniin poliittisiin yksikköihin jakautuneet muslimimaat eivät ole kyenneet tai halunneet siirtää taloudellisia ja kulttuurisia varojaan yhden islamilaisen vallan alaisuuteen. Ummahin syntymisen on estänyt myös karu todellisuus: muslimien yhteisö ei myöskään ole yksi ja jakamaton ryhmittymä Allahiin uskovia ihmisiä, kuten eivät ole kristitytkään yhtenäinen blokki samaa uskontoa tunnustavia. Islaminuskoisten niin kuin kristittyjenkin joukossa on sekä maltillisia uskovaisia, uskonottomia että myös uskonsa ääripäähän vieviä. Itse asiassa länsimaisen median usein muslimieista käyttämät ilmaiset *ääri-islamilaist* tai *muslimi-fundamentalistit* ovat harhaanjohtavia, sillä ne ovat länsimaiden antamia yleisnimityksiä kaikille islamin ääriilikkeille³. Muslimit itse eivät käytä itsestään tai toisistaan nimitystä ääri-islamilainen, vaan muslimi kuuluu aina johonkin ryhmittymään, kuten seuraavasta kappaleesta käy ilmi.

Muslimit jaetaan kahteen suureen ryhmittymään, jotka ovat sunnalaisuus ja shiialaisuus. *Sunneja* on maailman kaikista muslimieista 85- 90 prosenttia. Sunna tarkoittaa oikeaa elämäntapaa, joka perustuu Koraaniin ja perimätieto- eli *hadith*-kokoelmiin. Sunnalaisuus jakautuu neljään lakikoulukuntaan, jotka ovat hanafilainen, malikilainen, shafilainen ja hanbalilainen. (Allahwerdi & Hallenberg, 1992)

Shiialaisuus puolestaan on yleisnimitys useille ryhmittymille, joiden mielestä profeetta Muhammedin serkku ja vävy Ali ja hänen jälkeläisensä ovat ainoita oikeutettuja profeetan seuraajia. Shiialaisuuden pääsuuntauksia ovat (emt.):

---

³Termiä muslimi-fundamentalistit käytettiin ensimmäisen kerran Iranin islamilaisen vallankumouksen yhteydessä vuonna 1979. Tällöin eurooppalaisessa ja amerikkalaisessa mediassa termillä viitattiin lähinnä iranilaisiin shiia-muslimieihin, jotka väkivaltaisesti vastustivat länsimaiden sekaantumista muslimien asioihin. Kuvaavaa on, että saudeja, jotka ovat myös ovat shiia-muslimieja (wahhabilaisia shiioja), ei ole koskaan kutsuttu fundamentalisteiksi. Mowlana arvioi (1993, 19) tämän johtuvan siitä, että saudi-yhteiskunta on länsimaalaisittain 'moderni' ja sillä on tiukat siteet Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin.

Alawilaiset/musairilaiset, joiden mukaan profeetta Muhammed oli vain Alin edeltäjä. Alia pidetään Jumalan inkarnaationa. Ryhmään liitytään vihkimyksen kautta. Alilaisia on eniten Syyriassa.

Babilaiset - arabiankielinen sana "bab" tarkoittaa porttia, joka varhaisessa shiialaisuudessa tarkoitti imaamin opetuksessa pitkälle edennyttä oppilasta. Uskonto korostaa Koraanin symbolista merkitystä ja uskonnon ulkoisesta harjoituksesta luopumista.

Bahait/bahailaiset perustuu babilaisuuteen. Korostaa uskontojen yhteisiä piirteitä, ihmiskunnan ykseyttä ja suvaitsevaisuutta. Bahilaisia on Iranissa ja aktiivisen lähetystyön tuloksena myös länsimaissa.

Druusit - druusilaisuus on shiialaisuuden ismaililainen suuntaus. Ryhmään liitytään vihkimyksen jälkeen. Muut muslimit eivät pidä heitä muslimeina, koska druusit uskovat sielunvaellukseen. Druuseja on Libanonissa ja Syyriassa. Libanonissa heillä on merkittävä poliittinen ja sosiaalinen rooli.

Fundamentalistit on shiialainen ryhmittymä, joka pyrkii islamilaisen valtion muodostamiseen asettamalla islamin ohjeet niin yksilöllisen kuin yhteiskunnallisen elämän perustaksi. Liikkeen sisällä on useita erilaisia ryhmittymiä, joista tällä hetkellä äärimmäisin on Afganistanin Taliban-liike.

Ibadilaiset, jotka pitävät muita muslimeja pakanoina ja hyväksyvät siksi heidän surmaamisensa. Imaami on heille ehdoton johtaja. Ibadilaisia on eniten Omanissa, Itä-Afrikassa, Tripolitanissa (Libyassa) ja Etelä-Algeriassa.

Ismaililaiset, joita kutsutaan myös 7-shiialaisiksi. Oppi on esoteerinen ja luvulla 7 on siinä keskinen merkitys. Ismaililaisia on Egyptissä, Syyriassa, Jemenissä, Iranissa, Afganistanissa, Pakistanissa, Intiassa sekä Itä-Afrikassa.

12 imaamin shiialaisuus on Iranin valtiouskonto. Muita ryhmiä: alawilaiset, kharijilaiset, ismaililaiset, zaidilaiset ja nizarilaiset. Nykyisin erillisinä uskontoina pidettävät druusilaisuus, babilaisuus ja bahailaisuus juontuvat shiialaisuudesta.

Muslimiveljet - perustettu Egyptissä vuonna 1928 poliittiseksi liikkeeksi vastustamaan länsimaalaistumista.

Suufilaiset/suufit - islamin mystinen suuntaus, jossa pyritään Jumalan henkilökohtaiseen kokemiseen. Alkujaan askeettinen erakkoliike. Muita nimityksiä suufeille ovat dervissi ja fakiiri, jotka molemmat tarkoittavat köyhää.

Wahhabilaiset - Arabian niemimaalla 1700-luvulla syntynyt ankaran puhdasoppinen liike, joka noudattaa hanbalilaista lainkoulukuntaa. Suurin osa Arabian niemimaan muslimeista on wahhabilaisia.

Zaidilaiset, joita on lähinnä Jemenissä.

Islam ei kuitenkaan ole ainoastaan uskonto, sillä islamissa maailmaa ei jaeta uskonnolliseen ja maalliseen, vaan islam hallitsee koko elämän kirjoa. Islam on totaalinen elämäntapa, eli myös käytännön elämän arvot ja normit kumpuavat islamin uskosta. Itse asiassa vain pieni osa ummahin

säännöistä koskee uskonnollisia rituaaleja ja etiikkaa - suurin osa säännöistä on kirjoitettu ohjaamaan sosiaalista elämää. (Mowlana 1993, 18.) Islam antaa säännöt myös yhteiskuntien hallitsemiseen. Islamilaisen lain eli *sharian* muodostaa neljä pilaria, jotka ovat koraani, traditio sekä analogian (*qiyas*) ja konsensuksen (*ijma*) periaatteet. Konsensus-periaatteen mukaan yksimielinen muslimiyhteisö ei voi olla väärässä. Analogia puolestaan nojaa tietoon aiemmista ratkaisutavoista. Lisäksi islamilainen laki voidaan jakaa rituaalisiin määräyksiin (rukous, paasto, pyhiinvaellus, uskonnolliset tavat), juridisiin (henkilö- ja perhelait, rikoslait ja kauppalait) sekä poliittisiin määräyksiin. *Sharian* takia islam on ainakin teoriassa hyvin totaalinen uskonto ja lähes kaikilla asioilla on kytköksensä uskontoon. Uskonnollisilla määräyksillä on siten poliittiset seurauksensa ja poliittisilla toimilla uskonnolliset. *Sharian* vuoksi islam onkin hyvin dikotominen; asiat ovat joko islamin puolesta tai sitä vastaan. (Saarelainen 1992, 22-31.)

Islamissa uskonnollisen ja poliittisen vallan erottaminen ei siis tule kysymykseen, koska islamissa ei ole sellaista uskonnollista instituutiota, jonka voisi virallisesti erottaa valtiosta. Muslimeille valtio on Jumalan valtio, armeija Jumalan armeija ja vihollinen Jumalan vihollinen. (Saarelainen 1992, 6.) Käytäntö ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Islam poliittisena doktrinina on niin laaja ja väljä, että mikä tahansa poliittinen järjestelmä on mahdollinen. (Melasuo 1994, 24.) Islamilaisissa maissa uskonnon osuus valtion politiikassa riippuukin siitä, missä muodossa uskonto on pidetty erillään valtiovallasta. Islam voi ensinnäkin olla merkittävä kulttuuripiirre vailla virallista asemaa. Tällainen on arabimaista Turkki, jonka voi sanoa olevan sekularistisin arabimaista. Toiseksi islam voi olla valtionuskonto. Tällaisissa maissa, kuten Algeriassa ja Egyptissä valtio on näin pyrkinyt kontrolloimaan radikaaleja islamilaisia liikkeitä, ja näissä maissa on islamilaista lakia sovelletaan vain perheasioissa, muissa asioissa käytetään länsimaisia lakeja. Kolmanneksi on maita, jotka ovat julistautuneet islamilaisiksi valtioiksi. Näitä on tällä hetkellä viisi: Saudi-Arabia, Libya, Iran, Pakistan ja Sudan. (Saarelainen 1992, 21.)

2.3. Islam lännen toisena

Reilut 900 vuotta sitten alkoivat ristiretket. Vuonna 1095 Ranskan Clermontissa pidetystä paavi Urbanus II:n koollekutsumasta kirkolliskokouksesta alkoi lännen ritariarmeijoiden varustautuminen idän vihollisten, 'barbaari-arabien' valloittamiseksi ja mieluiten hävittämiseksi. Tasan 900 vuotta myöhemmin Naton silloinen pääsihteeri Willy Claes nimesi islamin läntisen sotilasliiton uudeksi ideologiseksi pääviholliseksi kommunismin kukistumisen jälkeen. Sekä länsimaissa että muslimimaissa

Claesin lausuntoa pidettiin yleisesti ajattelemattomana ja jopa tyhmänä; se nimittäin yliarvioi islamin yhtenäisyyttä ja voimaa. Claes kuitenkin puki sanoiksi sen, mitä moni ajattelee edelleen. Varsinkin Välimeren rannikkovaltioissa on alettu pelätä, että etelästä uhkaa vihreä vaara, aggressiivisten muslimijoukkojen aalto. Paljon puhutaan myös siitä, kuinka paljon 'täällä' jo olevilla muslimeilla saisi olla oikeuksia Euroopassa; saavatko muslimitytöt pitää huntua ranskalaisissa kouluissa tai sallitaanko Suomessa afrikkalaisten muslimityttöjen silpominen. Islamin ideologiaa on pyritty siis nostamaan länsimaisten arvojen uhkaajaksi ja perusteita on haettu juuri islamin opista. Islamin poliittista ja yhteiskunnallista kulttuuria on pidetty niin vieraana, että sen epäillään törmäävän eurooppalaiseen kulttuuriin. Välimeren onkin arvioitu muodostuvan selväksi rajaksi Euroopan ja muslimien välille. (Melasuo 1994, 12.)

Läntiset mielikuvamme muslimeista rakentuvat pitkälti ainoastaan median luoman kuvan vaaraan. Monien tutkimusten mukaan (mm. Männistö 1997; Said 1994; Sajjad 1993) islam esiintyy länsimaisessa mediassa vain harvoin ja silloinkin yleisimmin kielteisessä valossa - muslimimaista välittyy erittäin vähän maiden myönteisestä kehityksestä kertovia uutisia⁴.

Läntisen median esiinnostamat kuvat muslimimaista voi tiivistää muutamaan suureen tapahtumaan. Tällaisia ovat muun muassa Israelin valtion synnyttämisestä seuranneet väkivaltaisuuudet, öljykriisi ja lännen riippuvuus Lähi-idän öljyvaroista, Iranin islamilainen vallankumous vuonna 1979, Neuvostoliiton häviö Afganistanin sodassa, Iranin ja Irakin välinen pitkä sota, Salman Rushdien saama tappotuomio, Persianlahden sota⁵ ja lähihistoriassa Algerian ensimmäisiä demokraattisia vaaleja seuranneet väkivaltaisuuudet. Jos juuria hakee vielä kauempaa, Euroopan voi sanoa kantavan mukanaan Ottomaanien Itä-Euroopassa hallinneen 500-vuotisen valtakauden arpia ja vielä kauempaa katkeruutta ristiretkien osittaisesta epäonnistumisesta. (Pasha 1993, 62-63.)

---

⁴ Länsimaisen median ongelmana islamilaisista maista raportoitaessa on ensinnäkin kielitaidon puute; vain harva journalisti osa arabiaa tai muita muslimien kieliä, joten alueilta tehdyt jutut jäävät väistämättä toisen käden lähteiden varaan. Lisäksi moni ulkomaantoimittaja joutuu 'juoksemaan' kriisien perässä ehtimättä tutustua kohdemaan oloihin, kulttuuriin, historiaan tai edes aikaisempiin tapahtumiin, joten jutut ovat usein pinnallisia tapahtumakuvaus (Schlesinger 1993, 37). Islamilaisissa maissa ei myöskään ole omaa uutistoimistoa, joka välittäisi uutisia muslimien näkökulmasta. Tällaista kyllä yritettiin 80-luvun lopulla perustaa, mutta lopputulos jäi laihaksi (emt., 40).

⁵ Puhkianalysoidussa Persianlahden sodassa islamin uhka näkyi tutkimusten mukaan selvästi. Kuuluisimpiin kuuluvan George Lakoffin tekemän tutkimuksen mukaan (HS 1991) sodan uutisoinnissa käytettiin sadun kaavaa; paha oli Irak, uhri Kuwait ja sankari teollisuusmaiden blokki Yhdysvallat etunenässä. Rikoksena oli tappouhkaus eli uhka maailman taloudelle.

Palestiinalaisen politiikantutkija Edward Saidin mukaan (1994) lännen kielteinen kuva islamista ei ole osoitus siitä, mitä islam on, vaan miten länsi sen haluaa nähdä. Tätä Said kutsuu *orientalismiksi*: islamin jäykistämiseksi kulttuuriseksi ja poliittiseksi uhaksi, tosiasiaksi, jonka perusta ei muutu. Orientalismi siis heijastaa lännen omia kulttuurisia piirteitä ja tarpeita ja näyttää siksi islamin kokonaisuutena, ilman yksilöllisyyttä, henkilökohtaisia erityispiirteitä tai kokemuksia. Vaikka maailma muuttuu, islam on edelleen uhka. Orientalismin koukkuun jääneet länsimaat eivät kykenekään Saidin mukaan arvioimaan totuuksiaan uudelleen ja esimerkiksi siksi mediassa islam representoituu vihamieliseksi. Jos länttä joku islamissa kiinnostaa, on se Saidin mukaan sen eroavaisuus kristinuskosta. (Said 1994; Linjakumpu 1994, 314-15.) Toisessa yhteydessä (1981, 136) Said toteaa lisäksi, että koskaan aikaisemmin historiassa kuin nyt mediateollisuuden aikana länsi ei ole voinut yhtä tehokkaasti alistaa maailmaa omalla kulttuurisella ja taloudellisella näkemyksellään. Käsittelemällä islamia yleistysten ja toistettujen kliseiden kautta, länsi jatkaa etnosentrisyyttään ja rodullista vihamielisyyttään (emt., x-xi). Myös brittiläis-pakistanilainen islam- ja mediatutkija Akbar S. Ahmed pitää länsimaiden yksipuolista islam-kuvaa median synnä (Ahmed 1992, 42). Ahmedin mukaan mitä perinteisempi uskonnollinen kulttuuri on, sitä suuremmalla syyllä sitä nykyään mediassa painostetaan; vähiten paineita kohdistuu Ahmedin mukaan kristinuskoon ja eniten islamiin. (emt., 241.)

Suomalaisissa tiedotusvälineissä kansainväliset tutkimukset näyttäisivät pätevän. Lehtivalokuvien islam-myyttejä purkaneessa tutkimuksessa Anssi Männistö (1997, 110) on huomannut, että suomalaisen median antama kuva islamista on hyvin väkivaltainen. Männistön mukaan muslimeihin liittyy kuvissa ja jutuissa yleensä seuraavanlaisia mielikuvia: muslimimiehet eivät käytä alkoholia tai syö sianlihaa, mutta silpovat naisiaan. Naiset taas kantavat kaapujensa alla rynnäkkökivääreitä miehiään varten. Miehet uhoavat pyhää sotaa, kumartavat aina välillä Mekkaan ja ovat uhka Euroopalle. Kuvat islamista kärjistävätkin moninaisten kulttuurien islamin yhdeksi ja samaksi sekä Männistön mukaan myös vääristävät islamin ajatuksen, joka puolustaa hyvyttä, puhtautta, oppimista ja kunniallisuutta (emt., 111). Islamin kuvittelu väkivaltaiseksi heijastuu myös suomalaisten tutkituista asenteista muita uskontoja kohtaan. Luterilaisen kirkon teettämän tutkimuksen mukaan suomalaiset suhtautuvat islamiin huomattavasti kielteisemmin kuin muihin uskontoihin; kielteisenä islamin kokee yli 60 prosenttia ja myönteisenä vain kolme prosenttia väestöstä (Kirkon tiedotuskeskus 1993). Seuraavina kielteisyyslistalla olivat jehovantodistajat ja mormonit. Samansuuntaisia tuloksia on saatu muualtakin Länsi-Euroopasta. Ranskassa vuonna 1989 tehdystä tutkimuksesta selvisi, että 57 prosenttia vastanneista uskoi jonkin muslimimaan muodostavan suurimman uhan Ranskan tulevaisuudelle (Saarelainen 1992, 7).

Viime aikoina mielikuvat islamista ovat kuitenkin, ainakin Männistön mukaan (1997, 121), muuttuneet astetta myönteisemmiksi. Myötätuntoa ovat edesauttaneet seuraavat tapahtumat: Saddam Husseinin mieltäminen islamilaisissa maissa muslimijohtajan sijaan sotilasdiktaattoriksi ja Saddamin toteuttama julma kurdien vaino; Bosnian sodan muslimisiviilien kärsimys ja muslimimaiden maltillinen Bosnianpolitiikka; uusnatsien muukalaisvastaisuus ja Lähi-idän tilanteen selkiytyminen. Kriisitilanteiden muuttuessa lehtikuvaaminen ja lehtikuvien valitseminen onkin Männistön mukaan muuntautumiskykyistä ja reagoi myyttejä vastaan (emt.). Pitkällä tähtäyksellä median kuva islamista näyttää kuitenkin olevan enemmän riippuvainen oman kulttuurimme hitaasti muuttuvista myyteistä kuin kehityksestä islamilaisessa maailmassa.

2.3.1. Toiseuden taustalla dualismi

Lännelle myyttisen islamin taustaa voi hakea aina länsimaisen kulttuurin syntysijoilta saakka, arkaaisesta jaottelusta kosmokseen ja kaaokseen, hyvään ja pahaan, ystäviin ja vihollisiin, meihin ja muihin. Dualismi tarjosi aikoinaan ja tarjoaa edelleenkin ikään kuin oikotien sosiaaliseen järjestykseen eli hierarkkisen eron itsen ja oman ryhmän kannalta tuntemattomiin ja pelottaviin asioihin. Jako meihin ja muihin sisältää siksi aina myös maantieteellisen ja poliittisen merkityksen eli jaon keskustaan ja periferiaan. Tällöin keskustan ulkopuolinen 'toinen' suljetaan pois; järjestynyt keskusta on 'meidän' maailmamme, kaaosmainen periferia taas 'niiden' maailma. Me olemme tuttua ja järjestäytyntä, he demoneita, kuolleita, aaveita ja ulkomaalaisia (Harle 1991, 21). Eroja ei kuitenkaan varsinaisesti tehdä esimerkiksi mediassa, vaan ne kumpuavat historiasta ja maailman luomiseen liittyvistä kollektiivisistä myyteistä⁶ (emt., 7).

Tapa ajatella itseään maailmannavaksi ja muita vihollisikseen on kyllä tyypillinen kaikille kulttuureille, mutta esimerkiksi Vilho Harlen mukaan (1990, x) eurooppalainen ajattelutapa sisältää erityisen vahvan dualistisen elementin. Samaa mieltä on Akbar S. Ahmed, jonka mukaan Orienttia vastaan rakennetun dualismin tausta löytyy jo antiikin Kreikasta, ellei kauempaakin (Schlesinger 1993, 30). Myös Kirsti Simonsuuren mukaan (1991, 2) nykyajassa näkyvä tarve rakentaa suojamuuri toiseutta

⁶ Yksi tällainen kollektiivinen myytti löytyy antiikin Persiasta. Persian varhaisimman myyтин mukaan Zarathustra (eli n. 600 eaa.) erotti jumalten joukosta Ahura Mazdan (Valon ruhtinaan/hengen) ainoaksi oikeaksi jumalaksi. Vastapooliksi jumalten joukosta jäi Ahura Mainyu (Pahan ruhtinas/henki). Kun ihmisten oli valittava puolensa näistä kahdesta, syntyi ikuinen riita valon ja pimeyden, hyvän ja pahan välille. Määrätynä aikana ilmestyi kuitenkin Saoshyant (Pelastus), liittyi hyvän voimiin ja auttoi tuhoamaan pahan. Tämän seurauksena maa uudistui ja kamppailun tilalle tuli ikuinen nuoruus ja rauha. Tästä myytistä ja myös samantyyppisistä Persian ja naapurikulttuurien myyteistä ammesivat myös juutalaisuus, kristinusko ja islaminusko. (Harle 1990, 3.)

vastaan kumpuaa antiikin kreikkalaisten suhteesta ei-kreikkalaisiin, mutta myös stoalaisten, juutalaisten, keskiajan kirkkoisien, renesanssin kirjallisuuden ja eurooppalaisessa valistusfilosofian asenteesta muukalaisiin.

2.3.2. Dualismin historiaa antiikista siirtomaaherruuteen

Kuinka huonosti kreikkalainen maailma sitten suhtautui muukalaisiinsa? Käytännössä arkaainen maailma pysyi tiiviisti itseensä sulkeutuneena. Kaupunkivaltioissa muukalaisiin suhtauduttiin ennakkoluuloisesti ja satunnaiset kävijät otettiin vastaan epäluuloisesti. Vain käsityöläisyyttä ja kauppaa harjoittavia muukalaisia (metoikit) pidettiin hyödyllisinä. Ei-kreikkalaisia ei silti integroitua yhteisöön, heillä ei esimerkiksi ollut omistusoikeutta. (Kristeva 1992, 56.) Suhdetta muukalaisiin muuttivat vasta Persialaissodat (vuosina 490-478 eaa.), joiden aikana ja jälkeen poliittinen filosofia nosti päätään luotettavana tukena Orienttia vastaan. Esimerkiksi Aristoteleen ja Platonin filosofiassa poliittisen yhtenäisyyden käsite oli lähes pyhä, ja salli siten erottelun sisä- ja ulkopuolen välillä. Tuon filosofian mukaan ulkopuolella olevat olivat sisäpuolen alimpien koirien alapuolella, joten on helppo ymmärtää, että tällaiset käsitykset liitettiin persialaisiin. Persialaisten eli *barbaarien* maa olikin siksi käsitteistössä hajanainen ja feudaalinen, ja kreikkalaisten meren yhdistämä. Kreikkalaisten mielestä persialaiset olivat lisäksi luonnostaan barbaareja, jotka eivät osanneet käyttäytyä ja sopivat siksi orjiksi. Luottavainen suhde kreikkalaisten kaupunkivaltioiden ja Persian välillä oli siten mahdoton. (Harle 1990, 4-6; Kristeva 1992, 57.)

Peloponnesolaissotien aikana (430-400 eaa.), jolloin kreikkalaiset kaupunkivaltiot sotivat keskenään, antiikin Kreikassa ryhdyttiin laeilla eristämään muista valtioista tulevia. Ateenassa kehitettiin yhteisön käsite *koinonia*, jonka mukaan kansalaisten yhtenäisyys perustuu heidän osallisuuteensa valtiollisesta elämästä. Tätä etnistä homogeenisuutta vahvisti vielä Perikleen laki (451 eaa.), joka vaati jokaista kansalaista todistamaan ateenalaisen syntyperänsä. (Kristeva 1992, 57.) Kontrasti vierasmaalaisiin herätti tietoisuuden kreikkalaisesta vapaudesta, ja barbaari rinnastettiin demokratian viholliseen (Meserve 1982, 66; Kristeva 1992, 58). Kreikassa sana barbaari muuttui siten merkitsemään ei-kreikkalaisen lisäksi omituisia ja alempiarvoista; barbaarit olivat kreikkalaisessa maailmassa sivullisia sekä sosiaalisen ja poliittisen erilaisuutensa, mutta myös tolkkottoman puheensa ja pukeutumisen takia⁷. Vierassyntyiset pidettiin myös syrjässä valtiollisesta elämästä: polis kantoi veroa

⁷ Homeros oli aikoinaan käyttänyt sanaa *barbaarinpuhuja* syntyperäisistä vähäaasialaisista, jotka taistelivat kreikkalaisten rinnalla. Barbaari syntyi sanasta *bar-bar*, joka matki kreikkalaisten mielestä epäselvää puhetta. Myös intialaiset kutsuivat ulkomaalaisia samantyyppisellä sanalla *barbara* tarkoittaen ihmistä, jonka puheessa oli paljon räänteitä. (Kristeva 1992, 58.)

vierasmaalaisilta käsityöläisiltä, mutta ei antanut oikeuksia poliittiseen elämään, eikä myöskään päästänyt matkustajia satamiaan pidemmälle. Hellenismi oli kuitenkin utelias muukalaisia kohtaan, varsinkin kun väestöt sekoittuvat purjehdus- ja matkustustekniikoiden kehittyessä ja lyhentäessä välimatkoja. Klassiseen ja arkaaiseen kauteen verrattuna hellenistinen Kreikka harjoittikin sangen kosmopoliittista politiikkaa, mutta muukalainen ei silti päässyt kansalaisen asemaan. (Kristeva 1992, 62-66.)

Antiikin käsitykset muista maista ja ulkomaalaisista siirtyivät myös keskiajalle, jolloin ajateltiin yleisesti, että Euroopan tunnettujen rajojen ulkopuolella olot olivat niin huonot, ettei siellä asuva voinut olla ihminen. (Kristeva 1992, 92.) Renesanssin aikana syntyi taas uudenlaista kosmopolitismia, joka ei enää perustunut yksilön riippuvuuteen Jumalasta, vaan hauraan, huolettoman ja silti hyveellisen ja luotettavan minän universaalisuuteen. Tämä uusi montaignelainen 'minä' kutsui tutkimaan maailmaa ja toisia yhtä ehdottoman hyväntahtoisesta kuin itseäänkin (emt., 127). Löytöretkien ansiosta maailma kuitenkin laajentui ja hyväntahtoisuus useimmiten jäi kauniiksi lauseiksi uusien mantereiden astuessa Euroopan 'toisen' rooliin. Uusi maailma edusti kaikkea sitä, mitä Eurooppa ei itse ollut; vaaroja, viattomuutta, barbaarisuutta, yksinkertaisuutta, mysteerejä (Kylmänen 1994, 199).

Löytöretkien aloittama siirtomaa-aika sai monet seuraavat sukupolvet ajattelemaan, että he olivat sekä kulttuurisesti että rodullisesti ylivoimaisempia kuin maailmassa Afrikasta puhuttiin nukkuvana jättiläisenä, jonka herättäminen ja historian luominen oli uusien isäntien tehtävä. (Kylmänen 1994, 123.) Eurooppalaisista filosofiista esimerkiksi Immanuel Kant samaisti ihonvärin ja älyn kirjoittamalla, että "...(s)e, että mies on musta päästä varpaisiin, on selvä todiste hänen tyhmydestään". Kant esitti myös aikakaudelle tyypillisen ilmastoteorian, jonka mukaan rotu määrää ihmisen ominaisuudet. Musta mies sopii ja on tuomittu viidakkoon, koska hän on lihaksikas ja notkea, mutta mieleltään velto ja pehmeä kuin kuuma maa. David Humen mukaan taas afrikkalaiset olivat alempiarvoisia kuin valkoiset, eihän Afrikasta ollut tullut yhtään tiedemiestä tai taiteilijaa! Hegel puolestaan puhui Afrikasta, jolla ei ole muistia eikä historiaa. "Afrikka on lasten maa, joka itsetajuisen historian tuolla puolen on verhoutunut yön mustaan väriin." (Lainaukset Kylmänen 1994, 140-142.)

2.3.2.1. Hegel toiseuden arkkitehtinä

Monien mukaan sen ymmärryksen ja myös väärinymmärryksen taustalla, joka meillä nyt on muista on valistuksen etiikka ja *hegeliläinen käsitys historiasta*. Kristevan mukaan Hegelin ajattelu sysäsi liikkeelle ja vei päätökseen 'toista' koskevan teoretisoinnin (Kristeva 1992, 177). Hegelin merkitystä vallitsevan käsityksen luojana on kuitenkin väheksytty. Esimerkiksi Shiraz Dossan mukaan (1990, 91) Hegel ei ainoastaan luonut pohjaa modernismille, vaan myös määräsi ne politiikan, filosofian ja etiikan säännöt, jotka ovat seuranneet meitä läpi sukupolvien.

Hegelin maailmankatsomuksen mukaan totuus ja järki ovat saavuttaneet huippunsa länsimaissa, jotka edustavat rationaalisuuden huippua maailmanhistoriassa. Afrikkaa Hegel syyttää rationaalisuuden puutteesta ja Afrika onkin Hegelille esihistorian ilmentymä nykyajassa. (Dossa 1990, 99-100.) Dossan mukaan Hegel on unohtanut, että Afrikassa yhteiskunnat eivät perustuneet eurooppalaisen valituksen ihanteisiin (tehokkuus, individualismi, vapaus, järjestys, tiede...), vaan velvollisuuksiin sukua ja heimoa kohtaan. Käytännössä Hegelin tiedot Afrikasta perustuivatkin pitkälti anekdootteihin ja matkamiesten kertomuksiin. Aasiaa kohtaan Hegel tunsikin jonkinlaista kunnioitusta. Aasia, tai lähinnä Intia oli Hegelille sekä kiehtova että kauhistuttava paikka. Aasia oli vaarallinen, koska se oli pullollaan aistillisuutta ja luonnollisuutta - se oli Hegelin mielestä alistettava järjen alle. Antiikin Persiaa Hegel sen sijaan kunnioitti, koska siellä oli harjoitettu kirjallisuutta ja kulttuuria. Egypti puolestaan oli Hegelille ihmeiden maa, koska egyptiläiset olivat aikoinaan ymmärtäneet hengen ikuisuuden. Hegelin mukaan Egypti kuitenkin myöhemmin hukkui omaan luonnollisuuteensa. (emt., 103.)

Dossan mukaan Hegel seuraa perässämme, sillä vaikka Afrikan ja muiden 'muiden' käsittely onkin muuttunut ajan myötä, kehitysmaiden ymmärtämisen taustalla ovat edelleen hegeliläiset etnosentriset arvot. Länsi haluaisikin edelleen kontrolloida kehitysmaita, ja monesti sen edelleen tekeekin, sillä Eurooppa ei ole Dossan mukaan (1990, 112) vielääkään valmis arvioimaan uudelleen 1800-luvun ajattelijoiden käsityksiä, huolimatta ajan kulumisesta ja maailman totaalista muuttumisesta. Länsimaista Afrika-diskurssia tutkinut Olli Löytty vahvistaa Dossan käsitystä. Löytyn mukaan (Kylmänen 1994, 116) Afrika määrittyy nyt samalla tavalla kuin sata vuotta sitten: Kulttuurin kuvat Afrikasta eivät ole ainoastaan myyttejä negatiivisessa mielessä eli vääristyneitä tai valheellisia tapoja nähdä Afrika, vaan länsimaisessa Afrika-diskurssissamme sijaitsevat 'afrikat' ovat reaalisia, koska niiden luomat merkitykset dominoivat suhdettamme Afrikkaan.

2.3.3 Islamin synty lännen toiseksi

Islamilainen valtakunta levittäytyi syntymisensä jälkeen eli 600-luvulta (aaj.) lähtien nopeasti sekä itään että länteen. Alle sadassa vuodessa muslimien valtakunta, *kalifaatti*, otti haltuunsa lähes kaikki Euroopan ulkopuoliset kristityt alueet. Ensimmäisinä vuosisatoinaan islamilaisuus arvosti tieteitä ja taiteita ja oli lisäksi suvaitsevainen 'toisuskoisia' kohtaan. Kristityt ja juutalaiset saivat elää suojeltuina, 'Kirjan kansoina' muslimien hallitsemilla alueilla. Myös islamin tullessa Eurooppaan 700-luvulla, muslimit kunnioittivat moninaisuutta. Esimerkiksi Espanjassa oli tuolloin moniarvoisia yhteisöjä, joissa vallitsi usean kulttuurin rikkaus ja vilkas akateeminen elämä. (Ahmed 1992, 22.)

Muslimit olivat kuitenkin Euroopan päävihollisia ja puolustautuminen muslimia vastaan yhdisti latinankielisen kristityn Euroopan. Viholliskuva täsmentyi ja islamilaisesta maailmasta tuli eurooppalaisten silmissä vihamielinen poliittinen ja ideologinen järjestelmä, joka edusti ei-eurooppalaisittain sivistynyttä, vierasta ja kaukaista aluetta. (Saarelainen 1992, 9.) Kristityt iskivät islamia vastaan kuudella ristiretkellä vuosina 1096-1291. Tarkoituksena oli vapauttaa Pyhä maa ja erityisesti Jerusalemin islamin käsistä. Kristityt eivät kuitenkaan onnistuneet ja epäonnistumisten siivittämänä islamista muovautui kristityille raamatun vastainen harhaoppi. Ahmedin mukaan (1992, 3) ristiretket oli se käännekohta, jonka jälkeen lännessä on yleensä katsottu islamin olevan barbaarinen ja moraaliton.

Eurooppalaisten luopuessa ristiretkistä, muslimien nähtiin jälleen aloittavan pyhän sodan eli *jihadin*. Tällä kertaa Eurooppaa uhkasi turkkilaisten Ottomaanien valtakunta. Vuonna 1453 turkkilaiset valloittivat Konstantinopolin ja samalla islamin valtakunta levisi Kreikan niemimaalle ja Vähä-Aasiaan. Ottomaanien valtakuntaa pidettiin vakavana uhkana, joka pyrki laajentumaan aina kun se oli mahdollista (Saarelainen 1992, 11). Ottomaanien vallan loppuminen vasta ensimmäiseen maailmansotaan ei siis ole voinut olla vaikuttamatta eurooppalaisiin näkemyksiin muslimista.

Islamin historiaa kerrattaessa, on muistettava, että länsi on ollut historian vallitseva voima itse asiassa vasta renessanssista lähtien. Sitä ennen eurooppalaisen kulttuurin voi sanoa kehittyneen islamilaisuuden avulla. Esimerkiksi tietokoneidemme käyttämien algoritmien ja algebran - molemmat alunperin arabiankielisiä sanoja - jokapäiväistä symbolikieltä ei ehkä olisi, elleivät arabit olisi pelastaneet antiikin tieteellisiä käsikirjoituksia niin sanotun pimeimmän keskiajan yli. (Männistö 1994, 338.) Euroopan mantereella erityisesti Espanjassa Cordoban ja Granadan koulut olivat islamilaisen tieteen keskuksia,

mutta eurooppalaista tiedettä ylläpidettiin ja kehitettiin myös keskiaasialaisissa Bukharan ja Samarkandin kaupungeissa sekä Lähi-idän Rayssa ja Bagdadissa (Mowlana 1993, 14). 700-luvulla alkanut islamilaisen tieteen ja kulttuurin kulta-aika päättyi kuitenkin uskonnollisen fanatismiin nousuun noin 1400-luvulla, josta lähtien islam taas muistetaan Euroopassa (Pekonen, 1994). Esimerkiksi islamin tähtitieteen kunniakas historia päättyi jo vuonna 1580, kun uskonnolliset kiihkoilijat räjäyttivät Istanbulin tähtitornin Saatanan keksintönä (Mowlana 1993, 15).

Valistuksen aikana 1700-luvun Euroopassa vähensi kristinuskon ja keskiaikaisen maailmankuvan merkitystä ja uskonnolliset perusteet islaminvastaisessa taistelussa jäivät taka-alalle. Useat valistuksen ajattelijat, kuten Voltaire jopa ihailivat itämaita. (Saarelainen 1992, 12.) Kristityt pitivät islamia edelleen harhaoppisena kristinuskon versiona, mutta eivät kuitenkaan voineet kieltää islamin merkitystä tärkeänä historiaan vaikuttaneena tekijänä. Ajan kuvaan kuuluu myös se, että ottomaanien vallan paikoitellen vähetessä, kiinnostus islamiin kasvoi ja yhteydet muslimimaihin lisääntyivät.

Ristiretkien lisäksi Euroopan toiseksi 'vastaiskuksi' islamin maailmaan voi hyvällä syyllä kutsua kolonialismia. Ensimmäinen arabiankielisen alueen valloitus tapahtui vuosina 1830-47, jolloin Ranska valloitti Algerian ja myöhemmin melkein koko Pohjois-Afrikan. Britit valloittivat Intian ja Malesian, hollantilaiset Indonesian ja italialaiset Libyan. Noin 150 vuodessa Eurooppa hallitsi koko silloista islamilaista maailmaa. Imperialismille islam oli helppo 'toinen', jonka kaikki vastarinta nähtiin salakavalana liittona eurooppalaisia vastaan. Muslimimaihin suhtauduttiin ylemmydentuntoisesti, mutta samaan aikaan sitä pidettiin myös romanttisena sen eksoottisuuden, mystisyyden ja villeyden takia. (Saarelainen 1992, 13.) Kolonialismi oli kuitenkin traumaattinen kokemus islamilaiselle maailmalle. Länsimaiden hegemonia ulottui kaikille elämänalueille lukuunottamatta uskontoa, joka ainoana ylläpiti islamilaista identiteettiä.

Itsenäistyminen siirtomaavallan alta oli hidasta. Saudi-Arabia ja Iran itsenäistyivät jo 1921, varsinainen itsenäistymisaalto seurasi vasta toisen maailmansodan jälkeen. Itsenäistyminen ja nopea taloudellinen vaurastuminen lisäsivät arabimaiden itsetuntoa, ja vuoden 1973 öljykriisi näytti, kuinka arabien öljyase pystyi haavoittamaan vahvoja länsimaita. Öljykriisi ja Iranin islamilainen vallankumous vuonna 1979 virvoittivat uudelleen vanhan myytin islamin uhasta. Edward Saidin mukaan (1981, 14-17) ennen öljykriisiä islamilaiset maat olivat Yhdysvalloille lähinnä kaukainen ja kehittymätön kolkka, joka omisti lännen öljyvarat. Vasta kun Saudi-Arabian ja Iranin öljyvarojen vakaus joutui uhatuksi, islamia alettiin pitää kommentoinnin arvoisena.

2.3.4. Dualismi nykyajan maailmassa

Vaikka toisen maailmansodan jälkeinen maailmanjako länteen ja itään on nyt sortunut, voi sanoa, että valtioiden rooli maailmassa ei ole muuttunut yhtä nopeasti. Maailman työnjaossa valtioilla on edelleen omat roolinsa ja käyttäytymällä rooliensa mukaisesti ne pitävät yllä globaalia status quota, jossa keskustan valtioilla on etuoikeutettu asema suhteessa hyväksikäytettyyn ja alistettuun periferiaan. Kuten edellä olen hahmotellut, muslimimaat ovat 'ammoisista ajoista lähtien' olleet osa maailmajärjestyksen periferiaa ja ovat sitä edelleenkin, mutta nyt vielä vahvemmin, kun Neuvostoliittoa ja kommunismia päävihollisena ei enää ole. Joidenkin teoreetikkojen mukaan kaksipoolisuus 'länsi vastaan itä' on nyt kääntymässä vastakkainasetteluksi 'länsi vastaan Orientti.' (Wallerstein 1991, 31.) Toisten, esimerkiksi Samuel P. Huntingtonin mukaan maailmanjärjestys on muuttumassa jopa "dramaattisemmin" (1996, 20). Huntingtonin mukaan maailma jakaantuu tulevaisuudessa seitsemään, kahdeksaan eri sivilisaatioon, joita ovat esimerkiksi "Venäjän kansallismieliset, fundamentalisti-muslimit, yhä hindulaisemmaksi muuttuva Intia, Yhdysvaltojen takapihasta uuteen kukoistukseen nouseva Latinalainen Amerikka ja vielä epätoivoinen Afrikka" (emt., 45-46). Tulevaisuuden sodat eivät enää syty ideologisista tai taloudellisista syistä, vaan näiden suurten sivilisaatioiden välillä olevista suurista kulttuurieroista eli kriisit tapahtuisivat enemmänkin käymistilassa olevien kulttuuristen identiteettien tasolla. Erityisesti kulttuurien rajalinjoilla syttyvät konfliktit voivat Huntingtonin mukaan laajeta maailmanpaloksi. Yksi todennäköisin maailmanpalo voi Huntingtonin mukaan syttyä lännen ja muslimimaailman välillä.

Arvostelijoiden mielestä Huntingtonin keskeisin teesi on väärä (HS 20.7.1997, D3). Huntingtonin teoriaa pidetään analyttisesti hedelmättömänä; monen arvostelijan mielestä teoriassa on kyse vain keinotekoisesta yleistyksestä, joka tekee maailman tapahtumat ymmärrettävimmiksi ihmisten silmissä. Teorian nähdään myös palvelevan pyrkimystä pystyttää uusia viholliskuvia ja ylläpitää länsimaiden hegemoniaa. Vaikka Huntingtonin työhön onkin yleisemmin suhtauduttava varauksella, on hän kieltämättä oikeassa siinä, että kylmän sodan päättymisen jälkeen identiteetit ovat osittain muotoutumassa uudelleen. Tämä on seurausta siitä, että kun nyt kukaan ei 'kirjoita' vanhaa maailmanpolitiikkaa uudestaan, on valtioiden identiteetti objektin ja subjektin määrittelyn kannalta vielä epävakaa. Epävakaa tilanne ei kuitenkaan jatkune kauan, sillä esimerkiksi uusia rooleja ja suuntaviivoja etsitään kiivaasti joka puolella maailmaa, esimerkkeinä voi mainita Euroopan Unionin tiivistymisen rahaliitoksi, Naton laajentumissuunnitelmat, Intian ydinkokeet tai Yhdysvalloissa

käytävän pohdiskelun siitä, onko maa imperiumi, hegemoni vai johtaja⁸. Maailmanpolitiikkaa ollaan siis parhaillaan kirjoittamassa, kuvaamassa ja puhumassa uuteen uskoon. Stanley Brunn (1997) nimittää tällaista toimintaa valtion 'maailmankatsomuksen' määrittämiseksi. Tämä prosessi tapahtuu Brunnin mukaan sanojen, symbolien ja mielikuvien avulla. Brunnin ajatuskulkua seuraten myös identiteetti on konstituoitunut historiallisesti alueen tai territorion institutionalisoituessa osaksi alueellista järjestelmää. Identiteetti siis rakentuu historiallisesti juuri alueen ja paikan sosio-kulttuurisissa merkityksissä ja käytännöissä. Paasi (1997, 28) toteaa, että territoriot, alueet ja tila ovat aina olleet ihmisten tekemiä ja sopimia rakenteita, eli ne ovat sosiaalisesti, historiallisesti ja kulttuurisesti tuotettuja. Alueet eivät Paasin mukaan kuitenkaan ole pelkästään ideoita, vaan ne (valtiot, kyläyhteisöt) rakentuvat ja ovat olemassa ja katoavat sosiaalisessa toiminnassa ja diskurssissa. (Moisio 1998, 7.) Tähän sosiaaliseen toimintaan ja diskurssiin ajattelen televisiouutisten liittyvän ja rakentavan maailmankuvaansa. Televisiouutisten kautta taas tuo maailmankuva siitä, missä islam tällä hetkellä on meidän diskurssissamme, välittyy meille katsojille.

2.3.5. Islamiin nykyään liitetyt uhkakuvat

Islamiin nykyään liitetyt uhkakuvat voi karkeasti jakaa kahteen osaan. *Kulttuurinen uhkakuva* perustuu siihen, että islamilaisissa maissa väestö kasvaa nopeasti ja joukoittain väkeä saattaa siirtyä Eurooppaan leveämmän leivän perässä. *Sotilaallinen uhkakuva* perustuu puolestaan kuvitelmaan, että islamilainen maailma siirtyisi nopeasti ääriliikkeiden komentoon.

Kulttuuriseen uhkakuvaan liittyen nykyiset Länsi-Euroopan muslimiyhteisöt nähdään usein vain etujoukkona tulevassa mittavassa siirtolaistulvassa, joka seuraa muslimimaissa tapahtuvasta väestöräjähdyksestä ja taloudellisista vaikeuksista. Eurooppa on itse asiassa itse syyllinen mahdolliseen muuttotulvaan, sillä toisen maailmansodan jälkeisessä työvoimapulassa monet eurooppalaiset maat itse asiassa rohkaisivat maahanmuuttoa. Näin syntyivät ensimmäiset Englannin ja Ranskan muslimiyhteisöt, jotka luonnollisesti houkuttelevat lisää siirtolaisia. On arvioitu, että ensi vuosituhaten muuttoaalto tulee olemaan ihmiskunnan historian suurin. Välimeren eteläpuolella väestön on arveltu kasvavan räjähdysmäisesti jo vuoteen 2000 mennessä; Libyan väestö kasvaa 43, Syyrian 40, Sudanin 33 ja Algerian 31 prosenttia. Jos tällaiset ennusteet pitävät paikkansa, yhden

---

⁸ Yhdysvaltain entinen ulkoministeri James Baker piti presidentti Bill Clintonin Saksanvierailun aikana 13.5.98 analyttisen puheen, jossa hän hahmotteli Yhdysvaltain asemaa maailman johtajana. Bakerin mukaan Yhdysvalloissa nimitystä 'imperiumi' pidetään epätarkkana, samoin kuin 'hegemoniaa'. Clintonin hallinnon edustajat kuvaavatkin Yhdysvaltoja mielummin sanayhdistelmällä 'korvaamaton mahti' (indispensable power), Baker taas mieluiten termillä 'johtaja'. (HS 14.5.98, C1.)

sukupolven päästä Afrikassa olisi miljardi ihmistä enemmän kuin nyt eli 1,6 miljardia ihmistä. Lisäksi islamin vyöhyke Afrikan länsirannoilta Indonesiaan asti on potentiaalista levottomuusaluetta. Alueella on liikaa asukkaita, liian vähän tuottoisaa maata ja moni paikoin vain alkeellista teollisuutta. Kun väestö kasvaa nopeammin kuin kansantuote, maa köyhtyy ja köyhyys lisää halukkuutta muuttaa muualle. Eurooppa on silloin houkutteleva kohde. (Saarelainen 1992, 73-74.)

Toinen vahvaksi nostettu islam-uhkakuva on siis sotilaallinen, jolloin uhan muodostavat esimerkiksi Irak, Libya tai pyhää sotaa huokuva islamilainen blokki. Yleisesti pidetään kuitenkin mahdottomana, että islamilaisissa maissa syntyisi niin suurta poliittista yhdistymistä, että syntyisi yksimielinen islamilainen rintama. Senegalilaisella ja syyrialaisella muslimilla ei nimittäin ole paljon yhteistä, kuten ei ole Eurooppaan muuttaneilla turkkilaisilla, algerialaisilla tai intialaisilla siirtolaisilla. Lisäksi arabiyhteiskuntien sisällä vallitsee suuri erimielisyys siitä, mitä islam on ja millainen yhteiskunnan pitäisi olla. (Virtanen 1994, 251.) Niin sanotun radikaalin islamin on vaikea saada jalansijaa edes muslimimaissa, koska kuilu ihanteiden ja todellisuuden välillä on niin suuri. Radikaalit tavoittelevat täydellistä yhteiskuntaa, jonka he katsovat vallinneen profetta Muhammedin perustamassa islamilaisessa valtakunnassa melkein 1400 vuotta sitten, mutta nykyään 'silkkä arkielämän paino', kuten Edward Said asian ilmaisee (1995) tekee tiukan uskonnollisen yhteiskunnan mahdottomaksi. Ideologiaa murentavat maalliset arkipäivän asiat julkisesta liikenteestä postinkulkuun ja lääketieteestä tiedonvälitykseen, eikä muiden ihmisten (erityisesti naisten) käyttäytymisen sairaalloisen tarkka huolehtiminen ainakaan auta asiaa. Lisäksi islamilaisilta radikaaleilta usein puuttuu uskottava poliittinen ohjelma. Se on nähty varsinkin Iranissa, jossa uskonnollinen valta on rapautunut hitaasti mutta vääjäämättömästi sitten vuoden 1979 vallankumouksen. Toisenlaisiakin äänenpainoja silti kuulee; viime aikojen uutisten mukaan tiukan islamistinen ote vahvistuu monissa maissa, esimerkiksi Pakistanissa. Myös Egypti ja Turkki ovat vaikeuksissa omien islamistien kanssa. Lisäksi muutamat islaminuskoa tunnustavat erilaiset ryhmittymät ovat viime aikoina yhdistäneet voimiaan. Uusien murhenäytelmien todennäköisyys on suuri, sillä useissa tällaisissa islaminuskoisissa ryhmissä vastustetaan nimenomaan Yhdysvaltain ja lännen valikoivaa maailmanpoliisityötä ja ylivaltaa.

Euroopalle islam on edelleen se 'toinen', mystinen Orientti. Nyt Euroopan yhdentymisen itsessään ja myös yhdistymisen muiden vyöhykkeiden kanssa tuo esiin vastakkaisuuden entistä selvemmin; se, mitä ymmärrämme modernisaatiolla on länsimaalaistumista ja länsimainen kulttuuri universaalikulttuuria. Länsimainen kulttuuri pyrkii esittäytymään normina (se säätelee universaalit lait, esimerkiksi YK:ssa), joka myös muiden maailman maiden on täytettävä. Siten esimerkiksi kolmannen

maailman naisten 'heikompi' asema, muslimimaissa vaikka *chadorin* eli hunnutuksen käyttö oikeuttaa lännen arvostelemaan muslimimaita ja kohtelemaan niitä hierarkisesti alempina; eiväthän tuollaista 'järjetöntä' sääntöä ylläpitävät maat ole vielä saavuttaneet lännen asettamia normeja. (Wallerstein 1991, 170-175.)

Suomessa jako islamin ja lännen välillä ei ehkä ole niin selkeä kuin vaikkapa Ranskassa, mutta ilmassa on kuitenkin uuden vihollisen hakemista. Vanha maailmanjärjestys kun on Suomen kannalta murtunut, eikä uusi kuitenkaan ole vielä hahmottunut siinä määrin, että kaikki territoriaaliset toimijat olisi selkeästi leimattu kuuluviksi 'meihin' ja 'muihin', ystäviin ja potentiaalsiin vihollisiin. Uusista uhkakuvista ei ole vielä noussut esille, onko toiseus nyt ystävään tai viholliseen liittyvää. Toiseuden selkiytyminen tarkoittaisi sitä, että ystävän ja vihollisen kategoriat tulisivat selviksi. Kuten Harle (1994, 230) toteaa, 'historiallisessa ja konkreettisessa todellisuudessa ei ole annettua ja luonnollista jaottelua ystävän ja vihollisen välillä, vaan molemmat määrittyvät aktiivisen toimijan luodessa sosiaalisen todellisuutensa'. Tässä tilanteessa voisi olettaa, että Suomen uhaksi nousisivat mediassa irralliset, hahmottomat, pelottavat ja tutkimattomat ilmiöt. O Tuathailin mukaan (1998) kylmän sodan jälkeiselle tilanteelle ovatkin tyypillisiä ei-territoriaaliset uhat, joista ympäristöonnettomuudet, terrorismi, rikollisuus ja tartuntatautien leviäminen ovat hyviä esimerkkejä: selvästi alueellista vihollista on entistä vaikeampi löytää. Suomen tapauksessa tämä näyttää pitävän paikkansa: Valtionneuvoston selonteon mukaan (1997) "Uhkana ovat myös laittomaan maahantuloon ja ihmissalakuljetukseen kuuluvat ilmiöt sekä hallitsemattomat väestöliikkeet" ja samalla "uusien turvallisuusuhkien kuten ympäristöonnettomuuksien, kansainväliseen rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden ja laittoman siirtolaisuuden merkitys on kasvanut". Uhkia ovat myös "pahenevat ympäristöongelmat, erityisesti ydinkatastrofien vaara ja ydinaseiden purkamisen tuottamat ongelmat". Erityisesti hallitsemattomat väestöliikkeet ovat olennaisesti 'toiseuteen', mutta myös ympäristöturvallisuuteen sidottuja: "Laittomasti maahan pyrkivien määrää voisivat lisätä esimerkiksi aseelliset konfliktit, ydinonnettomuus, luonnonkatastrofit tai sodan uhka Suomen lähialueilla" (Valtioneuvoston selonteko 1997; Moisio 1998). Ainakin valtioneuvoston selonteon luomaan maailmankuvaan islam sopii (yhdeksi) uhaksi, liittyneenä juuri pakolaisuuteen, terrorismiin ja rikollisuuteen.

3. MEDIA TOISEUDEN TULKKINA

3.1. Televisiotutkimuksen metodologiasta

Televisiota voi tutkia karkeasti ottaen kolmella tasolla: instituutiona, tekstinä ja kuvina sekä vastaanottona. Tässä työssä televisio esiintyy kaikilla tasoillaan, mutta eniten tapahtumista uutisiksi tuotettuina teksteinä ja kuvina. Metodini on niin ideologiakriittinen kuin kulttuuritutkimuksellinen, mutta eniten narratologinen. Teoriapluralismia perustelen television moniulotteisuudella mediana, televisiolla kun on lukuisia konteksteja. Televisio on ensinnäkin instituutio, jota kansalliset ja kansainväliset lait ja asetukset säätelevät. Toiseksi se on mediateknologinen apparaatti, jolla on hyvin konkreettinen tekninen perustansa. Kolmanneksi se on sarja taloudellisia ja hallinnollisia organisaatioita. Neljänneksi se on kommunikaatiovälineenä, tiedonvälittäjänä ja viihdyttäjänä kulttuurinen ja yhteiskunnallinen voima. Viidenneksi se on kodin viihde-elektroniikkaa, huonekalu, johon useimmat ihmiset ovat jonkinlaisissa vaihtelevissa suhteissa: sitä katsellaan yksin, ystävien ja perheen kanssa; siitä puhutaan ja se antaa meille aihetta, mistä puhua ja miten. Televisio on osa monien meidän arkeamme, aamusta yöhön. (Hietala ja Koivunen 1997, 7.)

3.1.1. Aiemmistä tavoista tutkia television vaikutusta

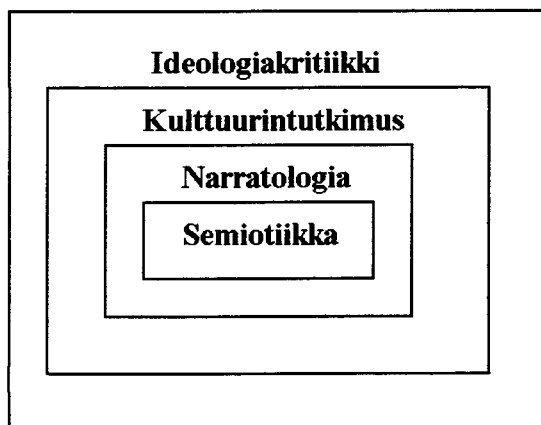
Denis McQuail (1989) on erotellut kolme mediatutkimuksissa esiintynyttä vaihetta peruslähtökohtana se, miten median vaikutus on milloinkin ymmärretty. Ensimmäisessä vaiheessa (1900-1930) mediatutkimus keskittyi joukkotiedotuksen luonteeseen ja sen vaikutukseen ohjata ja muovailta kansalaismielipidettä. Toisessa vaiheessa (1930-1960) huomio siirtyi elokuvan ja muiden medioiden käyttämään aktiiviseen suostutteluun ja informaatioon. Tällöin tutkittiin myös median viestien *tarkoittamattomia* seurauksia. Kolmannessa vaiheessa (1960-1980) kiinnostuttiin median vaikutuksista, mutta pitkällä aikavälillä: miten media vaikuttaa uskomuksiin, ideologioihin, kulttuurin tapoihin tai jopa institutionaalisiin muotoihin. Tällöin alkoi myös kulttuuritutkimus nostaa päätään, Raymond Williams (1982) muun muassa kiinnostui joukkotiedotuksen rakenteellisesta ja retorisisesta tutkimisesta ja kausi myös uudisti innostuksen semiotiikkaan, dekonstruktionismiin ja kriittiseen kirjallisuustutkimukseen.

Television tutkiminen maailman tulkkina, tai pikemminkin todellisuuden luojana, on siis suhteellisen uutta - jopa postmodernia. Enemminkin televisiotutkimus on ollut tiukasti keskittynyt television tarjoamaan sisältöön. Televisioutisia koskevien tutkimusten peruslähtökohtana nimittäin oli pitkään käsitys uutisista informaationa. Televisioutiset käsitteellistettiin puitteisiin, joiden mukaan yleisölle

lähetettävä informaatio on osa todellisuutta, ”faktuaalisuuden manifesti” (Dahlgren 1992, 202). Tv- uutiset *ovat* informaatiota, mutta informaatiota korostavat tutkimukset olivat taipuvaisia keskittymään vain uutisten sisällön luonnehdintaan, täsmällisyyteen, puolueettomuuteen, ymmärrettävyyteen ja uutisten käyttöön. Nyt ymmärretään, että informaatio ei voi suoraan siirtyä lähettäjältä vastaanottajalle: useiden empiiristen ja kognitiivisten tutkimusten mukaan yleisöllä on jopa suuria vaikeuksia ymmärtää uutisia, saati sitten muistaa televisiouutisten aiheita. (emt.)

Informaatiota korostavan televisiotutkimuksen jälkeen tutkimus keskittyi joukkotiedotuksen sisältöön ja sen yksilöön osuviin vaikutuksiin, kuten äänestyskäyttäytymiseen, väkivaltaan tai ennakkoluuloihin. Vasta 1980-luvun lopulla huomio alkoi kiinnittyä kulttuurillisiin ja institutionaalisiin analyyseihin, mutta silti kirjoitettiin enemmän sisällöstä, ideologioista ja tekstien puolueellisista merkityksistä. Vasta nyt uutinen on tutkimuksessa määritelty omanlaisekseen teksti- tai diskurssityypiksi, ja on siis haastanut uutiskäytännössä ja tiedotusopillisessa perinteessä vankkaa jalansijaa pitäneen ajatuksen, että uutinen on tiedon tai informaation välitystä. Tähän laajempaan ”konstruktiviseen käänteeseen” liittyy kasvanut tieteidenvälisyys - nyt yhdistellään mielellään tarkastelutapoja moneltakin suunnalta. (Hietala ja Koivunen 1997, 143). Tähän pyrin itsekkin pro gradussani. Esittelen seuraavassa tässä työssä käyttämäni eri teorit, jotka muodostavat rungon sille viitekehykselle, jonka sisällä pyrin tätä työtäni tekemään. Kaavamaisesti käyttämäni teorit ja niiden suhteet tässä työssä voi ymmärtää seuraavalla tavalla:

Kaavio 1.

3.1.2. Ideologiakritiikki

Tutkimukseni laittimmaisella kehällä koko työtä hallitsee ajatus ideologiasta uutisten sisällä, kuten on jo käynyt ilmi. *Ideologiakritiikki*⁹ tutkii sitä, miten tv-uutiset tuottavat ja välittävät merkityksiä ja mitkä niiden merkitysten tyypilliset piirteet ovat. Metodologisesti ajatellen (Dahlgren 1992, 203) audiovisuaalisen tekstin merkitys ei ole identtinen tekstin ilmeisen sisällön kanssa, vaan oleskelee jossakin ei-näkyvässä toiseuden todellisuudessa. Mediatutkimuksessa tämän merkityksiä etsivän aallon airueeksi on nostettu ideologiakriittisen perinteen tunnetuin jatkaja, kritisoija ja uudelleenmuotoilija, saksalainen filosofi Jürgen Habermas¹⁰. Mediatutkijat pitävät kiinnostavana Habermasin tapaa käsitellä poliittisia instituutioita, julkisuutta ja tiedonvälitystä osana kulttuurista rationalisoitumista (Hietala ja Koivunen 1997, 13). Habermasin analyysi julkisuuden historiallisesti muuttuneista muodoista on lisäksi herättänyt kysymyksiä medioiden demokraattisuudesta ja hierarkkisuudesta, kuten myös medioiden roolista yhteiskunnan julkisten ja yksityisen alueen rajan muuntajana. (Kotkavirta ja Sironen 1991; Hietala ja Koivunen 1997). Kysymykset kiertävät ideologiakritiikin peruslähtökohtaan - televisioon foorumina, jolla on merkitystä arvojen ja asenteiden tuottamisen, uusintamisen ja muuttamisen kannalta (Feuer 1995; Hietala ja Koivunen 1997; White 19??).

Ensimmäisiä ideologian ja television monimerkityksellisyyden tutkimuksessaan yhdistäneitä tutkijoita oli Stuart Hall, joka kuuluisassa esseessään ”Encoding ja Decoding in Television Discourse” (1980) esitteli siihen astisessa televisiotutkimuksessa aivan uudenlaisen tulkintatavan. Hall käsitteli esseessään television tekstejä näkyvinä teksteinä, joissa sisäenkoodaus (encoding) on tekstien toimittamista ja uloskoodaus (decoding) on näiden tekstien tulkitsemista. Hallin sanoin (1980, 27):

”Television uutiskatsauksessa ei voi sellaisenaan esittää mitään historiallista tapahtumaa. Tapahtumat ovat uutisia vasta kun ne on muutettu television diskurssin muotoon. Matkallaan lähettäjältä katsojalle tapahtuman on saatava uutisen muoto. Merkittävintä uutisten sisältämän maailmankuvan tutkimisessa onkin se, miten tapahtuma saa uutismuodon (enkoodaus) ja toiseksi hetki, jolloin katsoja tulkitsee uutisen oman maailmankuvansa mukaisesti (dekoodaus)”.

⁹ Ideologiakritiikki sellaisenaan tarkoittaa lähinnä marxilaisen ajattelun vaikutusta mediatutkimuksessa. Ideologiakriittisen lähestymistavan mukaan medioita tarkastellaan siten suhteessa modernisaatioon. Televisiotutkimuksessa 70-luvun ideologiakritiikki oli informaatio-näkökulman ensimmäinen haastaja korostaessaan erityisesti sitä, että todellisuutta kuvaava informaatio voi olla systemaattisesti valikoivaa ja värittävää. Koko audiovisuaalisen diskurssin rakenteella katsottiin olevan hegemoninen vaikutus yleisöön.

¹⁰ Habermas on analysoinut valistuksen tai modernin projektin luonnetta kulttuurisena rationalisoitumisena, jossa on sekä uhkia että mahdollisuuksia. Ongelmana on rahan ja vallan avulla toimivien välineellisten, päämäärärationaalisten ja systeemisten rakenteiden tunkeutuminen arkisiin elämismaailmoihin, jotka ovat vuorovaikutteisia ja yhteisymmärrykseen tähtääviä. Habermasin projektina on määritellä uudelleen rationaalisuus niin, että modernisaatio voitaisiin käsittää elämismaailmoja rikastuttavaksi ja kommunikatiivisuuden mahdollistavaksi. (Habermas 1994).

Hallin mukaan tulkinta riippuu aina tulkitsijan poliittisesta asemasta sosiaalisessa rakenteessa. Tulkinta voi olla ensinnäkin *dominanttia*, hyväksyen vallitsevan ideologisen systeemin. Toiseksi tulkinta voi olla *vastakkaista*, vastustaen ideologian perusargumentteja. Ja kolmanneksi tulkinta voi olla *keskustelevaa* eli tulkitsija voi kehittää ideologiasta itselleen jonkinlaisen henkilökohtaisen synteessin (Newcomb 1994b, 511). Niin Hallille, Newcombille kuten myös esimerkiksi Bakhtinille (1981) television teksti ei siten ole samalainen lähettäjän ja vastaanottajan päissä, vaan teksti on symbolisen ja poliittisen kamppailun areena. Merkitys syntyy siten moniulotteisessa kamppailussa kirjoittamisen ja lukemisen, tekstin ja kontekstin, meidän ja heidän, sanotun ja sanomattoman, tutun ja tuntemattoman, dominaation ja vastustuksen, vastareaktion ja olennaisuuden sekä vieraantumisen ja mielihyvän välillä.

Myöhempi yritys television ideologiaan television tekstissä on John Fiskin (1986). Fiske myös korostaa toisaalta televisiotekstin vastakohtaisuuksia ja toisaalta erilaisia alakulttuureja, jotka tulkitsevat ohjelmia. Kullakin alakulttuurilla on oma suhde dominoivaan sosiaalisen järjestyksen keskukseen ja tämä suhde voi selittää ohjelmille annettuja monia erilaisia merkityksiä. Jokainen alakulttuuri myös fragmentoi annetun ideologian omien kokemustensa läpi ja samalla tavoin myös vastustaa ideologiaa. (Dahlgren 1992, 215) Eri alakulttuurien dekooodaus siis vaihtelee.

Koska televisio on riippuvainen *yhteisistä* merkityksistä, on oltava olemassa jotakin yhteiseksi *kuviteltua*, josta jokainen rakentaa oman maailmankuvansa. Nyt kysymys kuuluukin: miten syntyy tuo yhteinen kuvitelma maailmasta. Voisiko sitä kutsua ideologiaksi, vaikka sitä on rakentamassa joukko eri taustan ja eri maailmankuvan omaavia ihmisiä? Onko televisiouutisten meille kertoma maailma sittenkään osa vallitsevaa ideologiaa vai ainoastaan sirpale jostakin?

Juuri empiirisen tutkimuksen avulla monimerkityksisyyden taustalta voi mielestäni löytyä vallitseva ideologia, tai ainakin haituvia siitä. Miten ideologia sitten nykyään toimii? Dahlgren on mukaillut yhden mallin (Dahlgren 1992, 215) John B. Thompsonilta (1984: *Studies in the Theory of Ideology*. Polity Press. Cambridge), jonka mukaan ideologia operoi konkretisoimalla, legitimoimalla ja salaamalla. Näistä tärkein on Dahlgrenin mukaan dissimulaatio eli salaaminen, joka tarkoittaa sitä prosessia, jossa sosiaalisten suhteiden huomiointi ja niihin vastaaminen on jotenkin tukittu. Ideologian ollessa kyseessä tämä tarkoittaisi jonkinlaista peittämistä tai hävittämistä. Tv-uutisten ollessa kyseessä dissimulaatio voisi Dahlgrenin mukaan toimia myös yksilön poliittiseen asemaan liittyvien näkökohtien hajottamisena. Siten tekstin avoimuudesta (oli siinä vastakohtaisuuksia tai sitten ei) tulee avain siihen,

onnistuuko teksti hämmentämään mieltä. Tv-uutisten audiovisuaalinen diskurssi sulkee sisäänsä sosiaalisen todellisuuden juuri tekemällä mahdolliseksi joukon mahdollisia merkityksiä, joista mikään niiden omin termein ei auta katsojaa sijoittamaan itseään käynnissä olevaan historiaan poliittisena subjektina.

Aiemmin Fiske kiinnitti huomiota samaan televisiotekstin moniulotteisuuteen (1987b, 64). Fiske mukaan television tekstiä tutkivien pitäisi lakata tutkimasta tekstiä suljettuna, siis sellaisena, jossa on olemassa näkyvä, ellei peräti kokonainen dominantti ideologia, jolla on vaikutus koko ideologiseen rakenteeseen ja siten tekstin lukijaan. Analyysien olisi kiinnitettävä vähemmän huomiota valintojen strategioihin ja tekstin sulkemisiin ja enemmän juuri aukkoihin, tekstin tyhjiin kohtiin ja tiloihin, jotka avaavat eteemme tekstin hylkäämiä sosiaalisia rakenteita. Yksi tällainen sosiaalinen rakenne paljastuu Fiske mukaan tutkimalla esimerkiksi muslimeita tai Amerikan mustia länsimaisissa televisio-ohjelmissa. Mustien huonommat sosiaaliset olot amerikkalaisessa yhteiskunnassa annetaan ja otetaan ikään kuin luonnollisina. Musta yksinhuoltajaäiti on televisiosarjoissa ja uutisissa yhtä luonnollista kuin valkoinen ydinperhe. Muslimimaiden olot puolestaan kuvataan miltei järjestelmällisesti länsimaisia demokratioita heikommiksi. Suomeen tullut ja täällä toimissaan onnistunut muslimi on siten vain esimerkki suomalaisen yhteiskunnan toimivuudesta, ei niinkään ihmisen oma saavutus. Fiske mukaan tämäntyyppiset esimerkit ovat osoituksia televisiosta ja joukkotiedotuksesta gramscilaisen ideologisen hegemonian näyttämönä (Fiske 1987). Tuo hegemonia rakentaa islamin ja mustien representaatiot ”länsimaisittain” luonnollisiksi ja televisio kuvaa tapahtumat tuon ”luonnollisuuden” mukaan.

3.1.3. Kulttuurintutkimus

*Kulttuurintutkimus*¹¹ pyrkii tavoittamaan niitä eri tapoja, joilla televisio instituutiona ja erilaisina ilmentyminä rooliaan toteuttaa. Yleisimmin kulttuurintutkimus yhdistetään Birminghamin yliopiston vuonna 1962 perustettuun nykykulttuurin tutkimuskeskukseen (CCCS eli Centre for Contemporary Cultural Studies), jossa edelleenkin tutkitaan tiedotusvälineiden kulttuurisia ja yhteiskunnallisia vaikutteita. Brittiläinen kulttuurintutkimus oli aluksi sidoksissa marxilaisuuteen ja New Left-

¹¹ Kulttuurintutkimuksen ”kanonisoituina perusteksteinä” mainitaan yleensä Richard Hoggartin *The Uses of Literacy* (1957) ja Raymond Williamsin *Culture and Society: 1780-1950* (1958). Kumpikin teos suhtautui kriittisesti kulttuurin erottamiseen arjesta ja muusta yhteiskunnallisesta elämästä. Näille kirjoittajille kulttuuri ei siis tarkoittanut perinteistä yläkulttuuria, vaan niin sanottujen tavallisten ihmisten koko elämäntapaa. (Hietala ja Koivunen 1997, 35). Nyt brittiläisen kulttuurintutkimuksen johtohahmoja on Stuart Hall.

liikkeeseen, mutta vasta ranskalaisen Louis Althusserin¹² ja italialaisen Antonio Gramscin ”uusmarxilaisten” teorioiden omaksuminen liikkeen johtotähdiksi 1970-luvun alkupuolella näytti suunnan nykyisenkaltaiselle kulttuurintutkimukselle. Gramscin ajattelu lähtee siitä, että kulttuurin ytimenä on jatkuva kamppailu hegemoniasta. Gramsci kehitti tämän näkemyksen alunperin selittämään Mussolinin fasismin vetoavuutta italialaisiin siitäkin huolimatta, että se rajoitti useimpien italialaisten vapautta. Hegemoninen kamppailu tarkoittaa Gramscilla siis prosessia, jossa hallitseva luokka pyrkii saavuttamaan alistettujen luokkien vapaaehtoisen hyväksynnän poliittis-ideologialle järjestelmälle, joka takaa heidän alistamisensa. Koska ihmisten arkikokemus kuitenkin muistuttaa ihmisiä jatkuvasti alistamisen varjopuolista, ihmiset kehittävät vastustavia strategioita, minkä seurauksena niin alistamisen kuin vastustamisenkin strategiat koko ajan muuttuvat. Hegemoninen kamppailu on siis dynaamista ja aktiivista puolin ja toisin. (Hietala ja Koivunen 1997, 36).

Kulttuurintutkimuksen näkökulma löi itsensä lopullisesti läpi vasta 1980-luvun alkupuolella - samoihin aikoihin kun elokuvatutkijatkin lopulta kiinnostuivat laajemmin televisiosta ja populaarikulttuurista. Läpilyöntiä vauhdittivat Stuart Hallin gramscilaisvaikutteisen artikkelin ”*Encoding/Decoding*” uudelleenjulkaiseminen vuonna 1980 sekä samana vuonna Britanniassa ilmestynyt David Morleyn gramscilais-hallilainen tutkimus *The ‘Nationwide’ Audience*. Kumpikin merkitsi irtautumista tekstualismista - eli mediatekstin kaikkivaltiuudesta katsojaan - kohti katsojan kokemuksia, vaihtelevia tulkintoja ja niitä määrittäviä tekijöitä. (Bennett ja Woollacott 1987). Hallin artikkelin mukaan mukaan televisiouutisiin on sisäänkirjoitettu ensisijainen eli hallitsevan ideologian mukainen lukutapa, mutta katsojan luokka-asema ja sosiaalinen ympäristö määrittävät sen, tulkitseeko hän viestiä ensisijaisen vai vastustavan tulkinnan mukaisesti. Lisäksi jotkut katsojat voivat yhdistellä näitä lukutapoja ja muotoilla sovitellut tulkinnan. (Hall 1992). Suositun brittiläisen ajankohtaisohjelman katsojakuntaa käsitelleessä tutkimuksessaan Morley puolestaan osoitti Hallin mallin toimivuuden käytännössä. (Hietala ja Koivunen 1997, 37).

---

¹² Althusserin näkemys yhteiskunnan kauttaaltaan läpitukevasta ideologiasta kuitenkin jakoi mielipiteitä, eikä esimerkiksi brittiläisen mediatutkimuksen valtalinja ei vielä 1970-luvulla erityisemmin noteerannut CCCS:n työtä, sillä elokuvatutkimusta näkyvästi hallinnut *Screen*-lehti oli vielä tuolloin enemmän kiinnostunut ranskalaisesta teoriasta. Muut mediat nähtiin kyllä lähinnä althusserilaisina ideologisina koneistoina, mutta tuolloin tärkeämpänä pidetyn elokuvan lumovoimaa pyrittiin selittämään psykoanalyytikko Jacques Lacanin teorioilla. Loppujen lopuksi Althusserin ja Gramscin teoriakamppailun voitti CCCS:ssa Gramsci hegemonia-käsitteellään (Hietala ja Koivunen 1997, 36) ja Gramscin vankilamuistikirjojen kääntämisen jälkeen vuonna 1971 hänen merkityksensä niin brittiläisessä kuin muidenkin maiden kulttuurintutkimuksessa on jatkuvasti kasvanut.

1980-luvun lopulla hallilainen strukturalismi joutui vastatuuleen; sitä haukuttiin yltiöpäisen deterministiseksi ja pidettiin liian yksinkertaisena selittämään monimutkaista yhteiskuntaa. Nykyään heiluri on kuitenkin liikahtamassa takaisin kulttuurintutkimukseen, korostamaan tavallista ja arkipäiväistä kokemusta, sitä, miten ihmiset elävät - mutta kuitenkin korostaen sitä, miten arkipäivän konteksteissa valtasuhteet edelleen representoituvat rutiininomaisesti. Niin Gramscin kuin myös Foucaultin ja Bourdieun kirjoitukset ovat edistäneet siirtämään kiinnostuksen hegemonisen ideologian vaikutuksesta yhteiskuntaan kiinnostukseen siitä, *miten vallankäyttö ja valta toimivat päivittäisessä elämässä, identiteettien organisoitumisessa ja elämäntyylien kuluttamisessa*. Tällaista tutkimusta on tehty erityisesti postmodernismin kaikkivoivan nimen alla. Erityisesti on puhuttu postmodernismista herkkänä nykyhetken kaikkialle ulottuvan kuluttamisen ihannoinnin kuvaajana. Tämä on saanut yhteiskuntatieteilijät kiinnostumaan uudelleen henkilökohtaisesta ja sosiaalisten identiteettien rakentumisesta. Nyt puhutaan jälleen, että identiteetti rakentuu median ja populaarikulttuurin kautta. Media on identiteetin työkalupakki, jonka avulla kukin rakentaa omaa maailmaansa.

Suurten kertomusten loppua juhliiva postmoderni pitääkin esimerkiksi marxilais-strukturalistista teoriaa terroristisena yrityksenä löytää yhtenäinen totuus tai merkitys maailmasta, joka koko ajan kehittyy ja muuttuu. Postmodernin fragmentointineisuutta ylistetään vertaamalla sitä aikaisempiin teorioihin, jotka yrittivät tunkea sisäänsä koko yhteiskunnan. Siten postmoderni kritisoi esimerkiksi Valistusta jatkuvana nousujohteisena prosessina kohti parempaa maailmaa. Historiallisen projektin pimeä puoli on taas esissä ja ajatusta ihmisestä kokonaisuutena, rationaalisena tai itsetiedostavana pidetään harhaanjohtavana. Myös strukturalisti Stuart Hall muistuttaa nyt, että kulttuuri ja sen kehitys eivät ole vain tasaista jatkuvuutta, vaan se pitää sisällään myös murroksia, katkoksia ja ristiriitaisia trendejä (Hall 1992, 65):

”Vakavassa eli kriittisessä intellektuaalisessa työssä ei ole absoluuttisia eikä monia eheitä jatkuvuuksiakaan. Niiden sijaan kohtaamme järjestyttömän, mutta kehitykselle luonteenomaisen mutkikkuuden. Olennaisia ovat merkittävät murtumat, joissa vanhat ja uudet elementit järjestetään uudelleen eri alkuehtojen ja teemojen avulla”.

Kulttuurin- ja joukkotiedotustutkimuksessa postmoderni on siis tarkoittanut huomion siirtymistä kulttuurin tuottamisesta sen *kuluttamiseen*: kuluttamisen konteksteihin, siihen miten kuluttaminen luo sosiaalisia identiteettejä ja tapoihin, joilla kuluttamista tulkitaan. Tässä on kuitenkin omat vaaransa. Jo Stuart Hall (1986) oli huolissaan kulturalismin kuvaamasta ihmisten arkipäivästä. Samalla kun kulturalismi korosti ihmisen merkitystä ymmärtämisen prosessissa, se ei tahtonut huomioida niitä olosuhteita ja prosesseja, jotka muovaavat todellisuuttamme. Vaarana oli ja on siis edelleen se, että

populaarikulttuuri ryhtyy juhlimaan kuluttajan valtaa ihmisten valtana. Habermas ei puhu enää pelkästä vaarasta: hänen mukaansa kriittisesti keskusteleva yleisö on jo muuttunut kuluttavaksi katsojakunnaksi, ennen kaikkea median myötä. Tätä Habermas kutsuu politiikan esillepanon, näyttämisen re-feudalisaatioksi. (Habermas 1989)

Mutta onko koskaan edes ollut olemassa yhtenäistä kriittisesti keskustelevaa yleisöä - siis todellisuudessa? Eikö yleisö ole aina ollut fragmentoitunutta, vaikka tuota sanaa nyt vasta ymmärretäänkin käyttää? Eihän strukturalismin valtakaudellakaan yleisö uskonut yhdenmukaisesti kaikkea näkemäänsä ja kuulemaansa? Joka tapauksessa, nykyään sirpaloitunutta maailmaa tutkivan on jo oman etunsa vuoksi kysyttävä, miten massa voisikaan ottaa vastaan yhtenäistä viestiä moninaisista ja moniselitteisistä teksteistä, kun tekstejä tekee monikulttuurinen, erilaisista taustoista tuleva joukko. Miten siis voisi syntyä yhtenäistä ideologiaa, kun jokainen rakentaa maailmaansa hetkittäin, omassa ajassaan ottaen median virrasta vain tarvitsemansa? Ihmiset ovat nyt itse luoja ja kriitikoita; ihmiset tekevät itse itsensä tai oman ryhmänsä ”kulttuurisen arkistomme” massiivisista varastoista. Nyt sekoitetaan tyylejä, muoteja, mielikuvia ja ideologioita, merkityksiä ja merkittävyyttä. Koska jokainen ajatus synnyttää vastakohtansa, postmodernin ajatusmaailman vastustajat kysyvätkin, voiko enää olla olemassa oikeaa inhimillistä kokemusta, kun kaikki on vain jonkun ilmentymää, representaatiota? (Newcomb 1984, 8.) Postmodernin käsitteellä onkin helppo selittää kovin monia totuuksia. On siis pidettävä varansa, ettei uppoa liian syväälle käsittelemään kaikkea mahdollista irrallisina, vapaina totuuksina - yhteiskunnan fragmentteina, joilla ei ole mitään sidosta toisiinsa.

Nyt käynnissä olevan keskustelun postmodernismista mediassa voi kuitenkin hyvällä syyllä lisätä McQuailin listaan mediatutkimuksen neljänneksi vaiheeksi, kuten Altheide ja Snow kirjassaan (1991, x) tekevät. Neljänteen vaiheeseen mediatutkimuksissa kuuluu keskittyminen kulttuuriseen logiikkaan, sosiaaliin instituutioihin ja julkiseen keskusteluun. *Neljäs vaihe korostaa mediaa ja representaation muotoja oleellisina osina mykyelämää.* Joukkotiedotustutkimuksen uusin vaihe olettaa, että jos kaikki viestit on rakennettu, viestien sisällössä on representoituna erilaisia haluja, toiveita ja tarkoitusperiä. On siksi itsestään selvää, että *kaikki* kannanotot sisältävät ja heijastavat osaa siitä kulttuurisesta ja ideologisesta kontekstista, johon ne on myös suunnattu.

Tämän neljännen vaiheen aikana huomio on Altheiden ja Snown mukaan (emt.) siirtynyt joukkoviestinnän sisällöstä enemmänkin muotoihin, muotojen muodostamiseen ja järjestyksen

logiikkaan. Viestinnän muotoja ja kontrollia ei enää kohdella vain materiaalina, joita vallakkaat elementit käyttävät, vaan kommunikaation muodoista on tullut aiheita itsessään, merkityksellisiä muokatessaan joukkoviestinnän retoriikkaa, rajoja, muotoja, ja myös valtaa, ideologiaa ja vaikutusta. Sosiaalista analyysiä ei voi siten erottaa joukkoviestinnän tutkinnasta. Nyt avainsanana on refleksiivisyys tai se, miten teknologia ja viestinnän logiikan muodot muokkaavat sisältöä ja miten yhteiskunnan instituutiot (sellaiset joita ei hevin kutsuisi osiksi joukkoviestinnän areenaa, kuten uskonto, urheilu, politiikka, perhe) omaksuvat median logiikan ja muuttuvat siten osaksi suurta mediainstituutiota. (Altheide ja Snow 1991, x.)

3.1.4. Narratologia

Tässä työssä narratologia¹³ on ehkä konkreettisin keino tutkia uutisia yhteiskunnallista status quota ylläpitävänä välineenä. Seija Ridellin mukaan (Hietala ja Koivunen 1997, 145) narratologialla on erityisesti annettavaa tarkasteltaessa tekstuaalisesti uutisjournalistista tekstin ja yleisön suhdetta:

”...(t)ällöin huomio kiinnitetään niihin diskursiivisiin tulkinta-asetelmiin, joita uutistekstissä reaalista lukijaa varten rakentuu. Näiden asemien kautta lukijaa kutsutaan tietynlaiseen merkityksenantoon sekä tekstin kulloinkin esittämästä että laajemmin sosiaalisesta todellisuudesta. Samalla kun uutinen houkuttelee lukijaa arvottamaan esittämiään yksittäistapauksia tietyllä tavalla, se tarjoaa kaupanpäällisinä tämän arvottamisen implikoimaa käsitystä yhteiskunnallisen todellisuuden jäsentymisestä. Sikäli kun lukija merkityksellistää uutisen sen esittämällä tavalla hän samalla asettuu siinä ehdotetun sosiaalisen sopimuksen osapuoleksi”.

Narratologia onkin hyvä keino eriteltäessä sellaisia diskursiivisia mekanismeja, joilla uutisissa tuotetaan katsojalle passiivisen sivustakatsojan asema. Ajatus uutisen sisältämästä valmiista ideologiamallista voidaan rakentaa kysymykseksi uutisen lukijoihin kohdistamasta ideologisesta *puhuttelusta*. Tällöin uutiset jäsentyvät tutkimuksen kohteiksi *retorisina sosiaalisina muotoina*.

Televisiotutkimuksessa narratologiaa on sovellettu vasta viime vuosikymmeneltä lähtien, kun kulttuurintutkijat kiinnostuivat kertomusmuodosta ylipäätään inhimillistä ajattelua ja maailmantulkintaa

¹³ Teodor Todorovin alunperin esittämä termi narratologia viittaa ranskalaiseen strukturalistiseen kerronnan teoriaan, mutta on viime aikoina laajentunut tarkoittamaan yleisemminkin kertomusmuodon - narraation, narratiivisuuden - tutkimusta. Nykyisessä audiovisuaalisen kulttuurin tutkimuksessa on kaksi narratologian valtalinjaa, strukturalistinen ja formalistinen. Ensin mainittu perustuu keskeisesti paitsi Todorovin myös Roland Barthesin, A.J. Greimasin ja etenkin Gerard Genetten 60- ja 70-lukujen kirjoituksiin, kun taas formalistinen kerronnan teoria palautuu 10- ja 20-lukujen venäläiseen formalismiin. Juuret ovat kuitenkin yhteiset: Jo venäläiset formalistit erottivat kertomuksessa kaksi tasoa, *fabulan* (tarina) ja *sjetin* (jouni), jotka väljästi ottaen vastaavat ranskalaisten narratologioiden *recit*, *histoire*- (tarina) ja *discours*- (diskurssi) käsitteitä. Sujet tai diskurssi on kertomuksen pintataso, jonka antamien vihjeiden perusteella vastaanottaja täydentää henkilöt ja tapahtumien kulun mielessään. (Hietala ja Koivunen 1997, 118.)

jäsentävänä rakenteena. Alunperinhän narratologit kehittivät teorioitaan kaunokirjallisuuden pohjalta, vaikka semioottisissa ja (post)strukturalistisissa teorioissa tutkittavana voi olla mikä tahansa semioottinen systeemi, kuten kirja, kuva, elokuva tai musiikki. Kesti kuitenkin 70-luvulle saakka, ennen kuin narratologien huomio siirtyi kaunokirjallisuudesta myös asiateksteihin, kuten historiankirjoitukseen, jonka nyt huomattiin noudattelevan fiktiivisen kerronnan lakeja. Samalla mukaan tuli yhä vahvemmin myös ideologiakriittinen aspekti: kertomusmuoto noudattaa historiankirjoituksessakin tietyn ideologian mukaista syy-seuraus- logiikkaa, ja neutraali kertojanääni esittää sen totuutena - ei yhtenä mahdollisena tulkintana asiasta. (Hietala ja Koivunen 1997, 119). Vasta 80-luvulla narratologista ideologia-analyysiä ryhdyttiin sitten soveltamaan myös uutisjournalismiin; tutkimaan narratologisin keinoin uutiskerronnan vastaanottajalle rakentamia tulkinta-asetelmia.

Narratologia on erityisen herkullinen teoria käyttää juuri televisiosta, jossa esimerkiksi uutisissa kulkee oma tarinamaailmansa. Siinä ovat (esimerkiksi Dahlgren, 1984 ja 1985) päähenkilöinä yhteiskunnan erilaiset vallanpitäjät ja muut silmäätekevät, toisin sanoen talouselämän ja hallintokoneiston eriaisteiset edustajat ”kansakuntien” kannalta merkittävässä toimissa ja ympyröissä. Kansalaisilla on uutismaailmassa enintään kulisseissa vilahtavan statistin rooli. Sitä merkittävämpi paikka sille on varattu siihen diskursiiviseen katsomoon, jolta uutisissa päähenkilöinä esiintyvät edellyttävät päivittäin hiljaista siunausta maailman menolle. Omassa tutkimuksessani ajattelen löytäväni samanlaisen jaon valtaapitävien ja maan hiljaisten välille, mutta suhteessa kansainväliseen politiikkaan: asioista kerrotaan useimmiten länsimaan kautta. Tutkimusajankohtanani esimerkiksi Algerian joukkomurhat noudattivat jokainen uutistapahtumana tiettyä kaavaa, jossa ensin kerrottiin joukkomurhasta algerialaiskylässä ja heti kohta sen jälkeen tapahtuman uutisarvo ikään kuin vielä kertaalleen legitimoitiin liittämällä mukaan jokin länsimaa, tyyliin ”Ranskassa vaaditaan kansainvälistä tutkimusta Algerian joukkomurhasta” (11.11.1997) tai ”Kaikki EU-maat kannattavat tutkijaryhmän lähettämistä Algeriaan” (8.1.1998).

Narratiivisen kerronnan avulla syntyy ikiaikaisiin myytteihin ja metaforiin nojaavia tarinoita, jotka muuttavat monimutkaiset ja abstraktit asiat käsiteltäviksi ja konkreettisiksi. Suomalaisissakin televisiuutisissa on nähtävissä (Steinbock 1984 ja 1990), että uutiset esitetään narratiivisessa eli kerronnallisessa muodossa, jossa on selkeä alku, ristiriita ja lopuksi ratkaisu. Näin katsojaa helpotetaan katsomaan televisiota: uutisistakaan ei jää paha olo, kun toimittaja hallitsee ja jopa ratkaisee ongelman puolestamme. Amerikkalaisissa televisiuutisissa narratiivisuus on jo olennainen osa journalistista

kulttuuria. Amerikkalainen tv-journalismi ei pyri vain esittämään tapahtumia, se pyrkii myös kertomaan tarinoita tapahtumista. Asiat kerronnallistetaan eli ne asetetaan aristoteeliseksi draamaksi, jolla on alkunsa, keskivälinsä ja loppunsa - tai draaman kielellä lähtökohtansa, ristiriitansa ja ratkaisunsa. Tämä koskee erityisesti yksittäisiä aiheita, mutta tehokkaimmillaan myös kokonaista uutislähetystä. Narratiivisuuden malliesimerkkejä on Suomessakin nykyään nähtävä 60 Minutes-niminen ajankohtaisohjelma, jossa lähestulkoon jokainen juttu on puettu tarinan muotoon. Tällöin joko alkuperäiset kokijat tai näyttelijät esittävät tapahtuman uudelleen kuin tarinan ja toimittajalla on usein tarinankertojana myös ratkaisijan rooli. Steinbockin mukaan (1990, 32) parhaimmillaan tällainen kerrontatyyli lisää sellaisten aiheiden mielenkiintoa, jotka muutoin ohitettaisiin. Mutta ongelmallisimmillaan samainen tyyli pakottaa kertomuksiksi aiheita, jotka eivät niin vain mukaudu tarinoiksi. Dramaturgian lakeja noudattaen amerikkalaiset tv-uutiset kiihottavat nimenomaan ristiriidan tilanteita. Samoin niiden tiiviit lauseet on ajoitettu yhtä tarkoin kuin vitsit parhaimpien koomikkojen tarinankerronnassa. Tyypillistä on sekin, että visuaalinen retoriikka on nopeaa, jännittävää, lumoaavaa ja poikkeavaakin, ja aina alisteista tarinalle (emt., 58). Avainasemassa on uutistarinan esitys, eivät sen yksittäiset ainesosat. Jos amerikkalaiset tv-uutiset kernaiten henkilöivät tarinansa, ei se suinkaan aina johdu 'yhteiskunnallisen vastuun pakoilusta', vaan useimmiten siitä tuottajien näkemyksestä, että tarina voi edetä vain henkilöiden välityksellä. Kerrontatyyli siis hallitsee asioita - se, miten asioista kerrotaan, määrää sitä, mitä kerrotaan.

Suomalaisissa televisiouutisissa selkeä narratiivisuus ei kuitenkaan ole vielä kovin tavallista. Lähimmäksi televisio-ohjelmista ovat päässeet esimerkiksi Sunnuntairaportti ja erilaiset rikosraportit. Narratiivisuus onkin Suomessa piilossa, mutta yhtäläillä olemassa. Uutisten pohjalla, taustalla, vaikuttajana on myyttejä. Myytit ovat televisiouutisten ainesosia, samoin kuin koko yhteiskunnan. Uutiset vahvistavat myyttejä ja luovat myytit nykyajan käsitteelliseen, älylliseen, objektiiviseen käyttöön. Claude Levi-Straussin mukaan (Leach 1968, 226) myytit tarjoavat narratiivisuuden muodossa loogisen mallin ratkaisemaan abstraktit konfliktit elämän ja kuoleman, hyvän ja pahan, tradition ja muutoksen, luonnon ja kulttuurin välillä. Myyttiset narratiivit sovittavat omat jännityksensä ja auttavat kulttuuria ymmärtämään vastakohtaisuuksia ja epäselvyyksiä. Samalla tavalla Edmund Leachin mukaan (1968, 547) "maailmassa on tiettyjä vastakohtaisuuksia, joiden kanssa kaikkien maailman ihmisten on kamppailtava. Myytit ovat juuri niitä, jotka auttavat meitä ratkomaan näitä universaaleja palapelejä".

Uutisissa myyttiseen kertomustapaan kuuluu, että ihmisten, asioiden, tapahtumien ja kokemusten kirjo muutetaan useimmiten kaksisuuntaisiksi konflikteiksi, jossa kamppailevat hyvä ja paha. Toimittajan roolina on toimia tarinan kertojana eli viedä tarina kohti onnellista loppua, jossa hyvä voittaa pahan. Taistelua käydään välillä luonto - sivilisaatio, sankari - roisto, yksilö - yhteiskunta, abstrakti - konkreettinen, läsnäolo - poissaolo ja lopulta välillä tehty raportti - todellinen maailma. Aitoon kokemukseen, tapahtumaan verrattuna tällainen tarina on tuttu, konkreettinen ja havainnollinen rakennelma - kuin Hanhiemon satulippaasta. Uutisjutut ovat siksi metaforia hahmottoman kokemusten virran turvallisissa ja tutuissa rajoissa: sisältäen juonen, henkilöhahmon, asetelman, ongelman, ratkaisun ja synteisin. (Campbell 1994, 305) Narratiivisuuden ongelmana on Steinbockin mukaan (1984, 39) se, että sen kritiikin noudattaminen johtaa herkästi iltapäivälehdistölle ominaiseen skandaloivaan journalismiin. Tällainen uutisteksti ei piittaa uutisen asiapitoisuudesta, vaan operoi eräänlaisessa moraalisisessä kiristyksellä, jossa ”saippuaopperoiden tavoin liikutellaan tunteita, eikä vahingossakaan järkipäätä ajattelua. Auditivisia, visuaalisia ja lingvistisiä koodeja käytetään itseisarvoisten tarinoiden kertomiseen, ei tiedonvälitykseen” (emt., 40). Kun narratiivisuutta käytetään informoivalla tavalla, uutisteksti noudattaa yhä enemmän perinteisen draaman lakeja: jokainen kuva tai kaikki mikä kuvassa näkyy omaa määrätyn tehtävän kokonaisuuden kannalta. Ja kääntäen: kuvat tai kuvat elementit, jotka eivät edistä aiheen vastaanottoa ovat hyödyttömiä ja siksi hylättävissä.

3.1.5. Semiotiikka

Tutkittaessa televisiouutisten tekstiä ja erityisesti kuvia on apuun otettava semiotiikka¹⁴, jossa lähtökohtana on tässä muun muassa Claude Levi-Straussin oletus siitä, että a) todellisuus näyttäytyy meille aina vain merkkien kautta ja b) että merkit kuuluvat aina osana johonkin laajempaan merkkijärjestelmään. Toisin sanoen samakin merkki saa erilaisia konnotaatioita riippuen siitä, mihin

¹⁴ Semiotiikan juuret ulottuvat aina antiikkiin asti, mutta sen nykysovellutusten perustan loivat lähes yhtä aikaa ja toisistaan tietämättä sveitsiläinen kielitieteilijä Ferdinand de Saussure ja amerikkalainen pragmatisti-filosofi C.S. Peirce 1900-luvun vaihteessa. Saussurella semiotiikan ytimenä on oletus kielen kahdesta tasosta, *langue* ja *parole*, joista ensimmäinen tarkoittaa suhteellisen muuttumatonta rakennetta (esimerkiksi suomen kieli) ja jälkimmäinen varsinaista kielen käyttämistä, minkä *langue* mahdollistaa. Teoriaa soveltaneiden kulttuurintutkijoiden mukaan verbaalisen kielen ohella myös muut merkkijärjestelmät perustuvat samanlaiseen kahden tason yhteispeliin eli kaikki kulttuurinen viestintä noudattaa verbaalisen kielen lakeja. Niinpä Levi-Straussilla yksittäinen myyttikertomus on *parolea* taustalla vaikuttavasta myyttirakenteesta. Kulttuuri koostuu merkeistä, joiden merkitys (signifiant = merkin ilmaisu) ja merkityn (signifie = merkin merkitys tai sisältö) suhde määrittyy kulloisestakin merkkisysteemistä, struktuurista. Barthes onkin analysoinut muun muassa muotikuvia taustalla vaikuttavan muodin merkkistruktuurin ilmauksena, muodin *parolena*.

merkkijärjestelmään se kuuluu tai minkä osana se tulkitaan. Semiotiikka analysoi noita järjestelmiä ja niistä seuraavia merkityksiä. (Hietala ja Koivunen 1997, 117.) Televisioutisissa tutkiessani semioottisen analysoinnin kohteena ovat televisiossa käytetyt esittämisen muodot: ”puhuva pää” (uutistenlukija tai kirjeenvaihtaja, joka katsoo suoraan kameraan), grafiikan ja still-kuvien käyttö, ”aktuaalisuuden” esittäminen ja kuvaraportti (jossa on kertojan ääni eli reporteri ”tapahtumien” keskipisteessä” tai yleisön edustaja ”kansan äänenä” puhumassa toimittajalle, jota ei nähdä). Kuvien sosiaalisten merkitysten oletan muodostuvan siitä, millaisia vaihtoehtoja valitaan käytettäväksi visuaalisten koodien koko kirjosta. (Fairclough 1997, 38.) Kielellä semioottista analyysiä voin käyttää tutkimalla uutisten eri konventioita; muun muassa juttujen kategorisointia muutamiksi pääaiheiksi, uutisarvon vaikutusta aiheiden käsittelyyn (eli tuota ideologista koodia), alkuoletuksia ja sitä vastustavien aiheiden käsittelyä, yleisön asemaa, uutistoimittajan välittäjäasemaa käännettäessä uutisia yleistajuisiksi ja uutisjuttujen yleistä rakennetta. Semioottinen analyysi tähdentää tekstistä löytyviä epäsuoria kategorioita ja luokitteluja, joilla saattaa olla ideologista vaikutusta, sekä niitä vaihtoehtoisia tai kilpailevia kategorioita, jotka tekstistä puuttuvat tai jotka ovat siinä alisteisina. Uutisissa voi havaita esimerkiksi persoonallistamista: yksittäiset persoonallisuudet ovat laajalti esillä, kun taas yhteiskunnalliset tai yhteiskunnallisia eroja edustavat toimijat jätetään huomiotta (emt.). Monet tekstin pinnalla näkyvät vastakkaisuudet voidaankin pohjimmiltaan yhdistää vastakkainasetteluksi ‘meidän’ ja ‘muiden’ välillä.

Semiotiikan tarkoituksena onkin osoittaa, että kulttuurin perustana ovat systeemit. Yhteys Levi-Straussin strukturalismiin, pyrkimykseen tarkastella kulttuuria ajattomina, toistuvina rakenteina, käy ilmi seuraavasta Boris Gasparovin määritelmästä (lainaus Kuusamo 1990, 43): ”Semioottisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä konstruoida jokin abstrakti strukturi, jota tarkastellaan kielenä”. Semiotiikka pyrkii paljastamaan merkkien julkilausumattomia yhdistelysääntöjä, kuten Levi-Strauss sanoo ”(e)mme niinkään ajattele myyttien avulla, vaan myytit ajattelevat meissä”. Me emme käytä merkkejä, vaan merkit käyttävät meitä, ajattelevat puolestamme. (Kuusamo 1990, 44).

Ferdinand de Saussuren ajoista lähtien merkki on totuttu jakamaan kahteen jäsentävään tasoon; merkin ilmaisuun ja sisältöön. Sisällön taso on aina merkitty, merkitsevä ilmaisu taas pitää huolen siitä, miten merkitty meille ilmenee. Nyt puhutaan vielä lisäksi merkin sisään- ja uloskoodauksesta. Koodin käsite vie myös ulos merkistä; merkitys on riippuvainen vastaanottajan koodeista. Median aikakaudella semiotiikan eräs tärkeä tehtävä on ollut pyrkimys tuoda lisävalaisua siihen, miten kukin merkkijärjestelmä itse synnyttää itseään, luo lajiaan, määrittelee rajojaan ja merkityksen ehtojaan.

(Kuusamo 1990, 47.) Barthes on tuonut kuvatutkimukseen mukaan denotaation eli ilmimerkityksen ja konnotaation eli sivumerkityksen. Denotoidun kuvan tehtävä on luonnollistaa symbolisia eli kuvan järjestelmäksi koodattuja sanomia. Tottuessamme johonkin kuvasysteemiin, emme huomaa sen ilmaisun tasoja, vaan luemme kuvien sisällöt suoraan. Konnotaatiot taas tuottavat atmosfäärisiä, tyyliin tai maailmankuvatulkintoihin viittaavia merkityksiä, jotka näyttävät denotoiduilta. (Barthes 1972, 44) Arvioidessamme todellisuudenkaltaisuutta ei korrelaattina olekaan todellisuus, vaan jokin valinnaisista esitystavoista, representaatioista. Esittävä kuva on siten pikemminkin kommentti esittävien kuvien sen hetkiseen kulttuuriin nähden kuin todellisuuden kuvausta. (Kuusamo 1990, 49.) Kysymys ei ole siitä, että kuljetamme tietoisia merkityksiä havaintosysteemimme kautta kuvaan, vaan siitä, että havaintosysteemimme etsii kuvasta merkityksiä tahtomattaan. Spontaani havaintokin perustuu merkityksenannolle. Se, minkä näemme, ei määräydy niinkään kuvasta kuin tulkintatarpeestamme. Tulkitsemme hahmokokonaisuutta yhtä paljon kuvan kuin tulkintatarpeemme mukaan. Se, että pystymme halutessamme vaihtamaan tulkintaa (kuten mustavalkoisessa kuvassa, jossa vaihtelevat vastakkain olevat kasvot ja maljakon muoto) johtuu - ei niinkään kuvasta - kuin koodatusta tarpeestamme vaihtaa tulkintaa. Kuvan visuaalinen vihjeistö antaa tarpeellemme myöten. Projisoimmekin kuviin merkityksiä jo ennen kuin tiedämme, mistä on kysymys. Merkitykset puolestaan kumpuavat symbolisesta systeemistämme. Kuvia jäsentävä symbolinen systeemimme taas on läheisessä yhteydessä ajattelumme ja arvostustemme mekanismeihin. Niillä on esitajuinen rooli. (Kuusamo 1990, 15.) Siis se, mitä kuvassa on, ei siinä näy. Sitä, minkä kuva ilmaisee, ei siinä ole. Kuva on systeemi, josta puhtaasti visuaalisin keinoin ei voida päätellä paljoakaan¹⁵.

Siten esimerkiksi juuri televisiouutisten tarjoamissa kuvissa on tilallisia esityksiä ja esityksellisiä tiloja, joissa ja joihin poliittiset kertomukset rakentuvat. Paasi toteaa (1995, 39), että tällaiset *maisemat* ovat tärkeitä tekijöitä sosiaalisessa integraatiossa, sillä maisemiin liittyy kansallisia ideoita, muistoja ja tuntemuksia, jotka sitovat ihmisiä yhteen. Esimerkkejä tällaisista maisemista voivat olla kansallisen armeijan traditioiden kautta syntyneet symbolit: muistomerkit, hautausmaat, ratkaisevien taisteluiden sijaintipaikat - kansallisen ylpeyden, sarron, riiston ja turvattomuuden traditionaaliset symbolikertomukset (Moisio 1997, 27). Tällaiset tilat liittyvät oleellisesti eräänlaiseen spatiaaliseen pedagogiikkaan (Paasi 1998a), joka on tärkeä elementti territoriaalisessa sosialisoinnissa. Tätä

---

¹⁵ Silmämme ei toimikaan missään olosuhteissa viattomasti, ei edes silloin, kun katselemme esimerkiksi taideteoksen puhtaita muotoja; saatamme esimerkiksi ihailia Yves Kleinin ”tyhjiä” sinisiä kankaita vain koska tiedämme, että hän on arvostettu nimi ja halveksia jotakin marginaalista taiteilijaa.

kautta rakentuneet symbolit tekevät tilan tavallaan 'itsestäänselväksi' ja historiattomaksi, vaikka historia onkin juuri se, jota pyritään esittämään ja uusintamaan.

3.1.6. Yleisön rooli televisiotutkimuksessa

Television meille tarjoamat kuvat, aivan samoin kuin traditio ja kollektiivinen muisti sisältävät tapahtumia, asioita ja symboleita, joita yhdistetään ja jotka kasaantuvat nykyhetken: näin ollen tilan esitysten ja esityksellisten tilojen poliittisuus on eri ihmisille eri asia. (Paasi 1998b; Moisio 1998.) Television luomia mielikuvia onkin siksi äärimmäisen vaikea tutkia. Loppujen lopuksi kyseessä on aina vain yhden ihmisen mielikuva asiasta.

Televisiotutkimuksessa jonkinlaiseen yhtenäisyyteen kuitenkin pyritään, mutta tällöin yleisö täytyy erikseen nimetä. Televisiotutkija Ien Ang onkin (1991) todennut, että yleisö on yhtä paljon diskursiivinen kuin sosiaalinen ilmiö. Peruslähtökohta televisioyleisöä määriteltäessä on Angin mukaan (1991, 369) se, että sosiaalisen maailman todelliset yleisöt koostuvat loppumattomasta ja alati kasvavasta määrästä hajautuneita tapoja ja kokemuksia, joita ei voi koskaan, eikä koskaan pidäkään voida mahduttaa yhteen ainoaan ymmärtämisen tapaan. Angin mukaan *aktuaaliset yleisöt* eivät koskaan ole *televisioyleisö* muutoin kuin tietystä, institutionaalisesti määrittyneestä näkökulmasta käsin. Näin yleisö on olemassa vain kuvitteellisena oliona, abstraktiona. (emt., 372).

Fiske (1987b) on samaa mieltä: audiovisuaalisen diskurssin oletama katsoja ei koskaan voi olla identtinen tosielämän katsojan kanssa, vaan katsoja neuvottelee ohjelman kanssa oman merkityksensä. Tällöin ohjelman antama merkitys lepää jossakin ohjelman tarkoituksen ja katsojien käsityskyvyn puolivälissä. Yleisö ei siten vain vastaanota viestejä, vaan dekodaa eli tulkitsee niitä. Katsojilla on kyky tulkita itselleen sosiaalisesti olennainen merkitys television tarjoamista semioottisista resursseista. (Fiske 1987b, 65). Siten katsojilla on huomattava kontrolli katsomastaan ja sen roolista omassa elämässään. Nykyään tutkitaankin sitä, millä tavalla katsojat aktiivisesti tuottavat televisio-lähetyksistä merkityksiä oman jokapäiväisen elämänsä kontekstissa. Analyttisen huomion keskipisteenä on nyt se, miten ihmiset ymmärtävät sosiaalisen maailman ja siten luovat sitä. Mediatutkimuksessa tätä uutta suuntaa kutsutaan reseptiotutkimukseksi¹⁶. (Dahlgren 1992, 206). Reseptiotutkimukset keskittyivät alunperin saippuaopperoihin ja television uutis- ja ajankohtaisohjelmiin. Uutistarjonnasta on

¹⁶ Reseptio- eli vastaanottotutkimuksessa haastatellaan eri tavoin yksilöitä tai ryhmiä television katselua ennen, sen jälkeen tai sen aikana. Vastaukset ja reaktiot nauhoitetaan, kirjoitetaan puhtaaksi ja analysoidaan.

kirjoittanut erityisesti Jensen (1986), joka on kehittänyt erityisen ”vastaanoton konseptuaalisen mallin” (Dahlgren 1994, 206). Mallin mukaan tehtyjen tutkimusten perusteella voi sanoa, että:

1. Vastaanotto on erilaista: ihmiset ymmärtävät saman ohjelman eri tavoin.
2. Tulkinnat ovat sosiaalisesti latautuneita, eivätkä niinkään ilmaise yksilön kokemuksia.
3. Televisiouutisista saadut merkitykset ovat voimakkaasti sosialisoituneita: katsojat eivät luo tulkintoja sosiaalisesta asemastaan eristyneinä. Tulkinnat kertovat enemmän yhteiskunnan alakulttuurien järjestyksestä kuin katsojan niin sanotusta sosiaalisesta luokasta.
4. Vastaanotto on jatkuvasti kyseenalainen, jatkuva prosessi, jonka tulokset muuttuvat koko ajan - mutta silti vaikka uutisten rakenne pysyy, tarinat ovat samoja, joten myös tulkintojen on osittain oltava samoja.

Kaiken kaikkiaan televisiouutisten tekstin tutkiminen on muuttunut suljetun ja ongelmattoman tekstin tutkimisesta monimerkityksisyyden tutkimiseen. Katsoja on muuttunut passiivisesta aktiiviseksi, koska nyt hän luo oman merkityksensä lähetyksestä. Merkityksen muodostuminen on siis prosessi, jota luonnehtii jatkuva epävakaus ja vahva kontekstisidonnaisuus. Merkitys muuttaa muotoaan ja on epämääräinen: katsojan tulkinnasta on yritettävä tehdä oma tutkijan tulkinta. Dahlgrenin mukaan merkityksen analysointi on kuin yrittäisi osua liikkuvaan kohteeseen. (Dahlgren 1994, 207.)

Conditin mukaan reseptitutkimuksen tapetille nostama monimerkityksellisyys eli polysemia vapauttaa ajattelemasta massamediaa alistajana, jakamassa merkityksiä ylhäältä alaspäin. Pikemminkin polysemia pitää populaarikulttuuria televisioineen vapauttavana (Condit 1994, 428). Esimerkiksi Fiskein mukaan merkitysten luomisen aiheuttama vallantunne ja mielihyvä, representaatioon osaaottaminen ja semioottisessa prosessissa pelaaminen ovat tärkeimpiä asioita, mitä televisio voi tarjota (Fiske 1987b, 230):

”Vaikka sosiaalisen voiman käyttäminen aiheuttaa selvästi mielihyvää, alempiarvoisten populaarit mielihyvän lähteet ovat vastustaessa, välttellessä ja rikkoessa tätä valtaa vastaan. Populaarit mielihyvät ovat niitä, jotka valtuuttavat alempiarvoisen ja ne tarjoavat poliittisen vastuksen, vaikkakin hetkellisen ja rajoitetussa tilassa.”

Aina on kuitenkin muistettava, että yleisön oma viiteryhmä määrää myös tulkintaa. Ja että pako omasta ideologiasta ei ole lopullista. Conditin mukaan (1994, 441) television katsomisella saavutettava pako jostakin ei aina ole pakoa individuaaliin kohdistetuista dominanteista yhteiskunnan paineista. Ihminen ei jatkuvasti ajattele yhteiskunnan ideologian uusintamista televisiota katsellessaan. Esimerkiksi Upseeri ja herrasmies-elokuvaa katselleita tutkittaessa suurin osa haastatelluista naisopiskelijoista sanoi nauttineensa tarinan viittauksista Tuhkimo-myyttiin. Opiskelijat tiesivät, etteivät

he koskaan koe mitään sankarittaren tarinan kaltaista, mutta nauttivat hetken kuvittelusta. Opiskelijat eivät siis sekoittaneet naiivista tarinaa omaan todellisuuteensa tai vapauttaneet itsensä vallitsevasta ideologiasta, kuten Fiske uskoo (emt.).

Fiske kuitenkin on vakuuttunut siitä, että television tarjoama mielihyvä voi jopa estää koneiston tarjoaman ideologian uppoamista yksilöön. Vallitsevan näkökannan vastustaminen aiheuttaa mielihyvää, koska tällöin yksilö luo omaa subjektiivisuuttaan, joka on aina sosiaalisen muutoksen pohja. Conditin mukaan voimme tehdä tuhansia tutkimuksia, joissa todistetaan nokkelien katsojien kyvyistä rekonstruoida tekstejä omiin tarkoituksiinsa, mutta se ei sinänsä tarkoita että joukkotiedotus olisi sosiaalisen muutoksen tiennäyttäjää. Televisio on pikemminkin sitoutunut sellaisiin sosiaalisiin voimiin, joiden sisällä osapuolet voivat halutessaan ehdottaa sosiaalista muutosta (Condit 1994, 442). Onkin merkittävää huomata, että vaikka tekstin eri luennat voivat vaihdella, jokainen luenta on tekstin ominaisuuksien ja käytäntöjen jakopinta. Mahdollisten tulkintojen kirjoa rajoittaa kuitenkin tekstin luonne ja siksi tekstianalyysi on yhä tiedotusvälineiden analyysin keskeisin elementti, vaikka sitä onkin täydennettävä vastaanottotutkimuksella ja tekstin tuotannon analysoimisella. (Fairclough 1997, 28.)

Joka tapauksessa on selvää, että populaarista televisiosta on tullut dominoivia intressejä vastustavan populaarin voima. Myöskään tutkimuksissa eliitit eivät enää dominoi sosiaalisen mielikuvan tai merkityksen luomista (Condit 1994, 428). Condit muistuttaa kuitenkin, että uudenlaisen tutkimuksen rajat eivät ole vielä selvät ja ylilyöntejä tapahtuu usein. Tekstin monimuotoisuudessa ja tekstien dekodeerimisessakin kun on rajoituksensa. Jos televisio tarjoaisi todellisen ”semioottisen demokratian” (Fiske 1987b, 236) meidän pitäisi olettaa, että televisio on kansan tahdon todellinen ilmentymä tai muuttuu pian sellaiseksi.

4. KÄYTÄNNÖN TOIMITTAMINEN

4.1. Uutisten objektiivisuuden harha

Uutinen ymmärretään luonteeltaan tekstiksi, jonka rivien väleissä ei pitäisi lukea mitään. Näinhän asia ei kuitenkaan ole, vaan uutistekstissä kulkevat rintarinnan asia ja sen värittäminen. Ilman kielen koko kirjoa joutuisi journalistin mielikuviutus lujille. Kielen ideationaaliset, interpersonaaliset ja tekstuaaliset funktiot toimivat tekstissä tai missä tahansa sen virkkeessä tai lauseessa aina yhtäaikaaisesti. Tekstissä on aina kyse samanaikaaisesti representaatiosta, suhteista ja identiteeteistä; kielen ideationaalinen funktio on se kielen funktio, joka tuottaa representaatioita maailmasta; interpersonaalinen funktio taas sisältää kielen suhteita ja identiteettejä luovan funktion (tekstuaalinen funktio liittyy siihen, millä tavoin teksti koostuu yksittäisistä lauseista). Tällaisen näkökulman avulla kielen analyysi voidaan yhdistää yhteiskunnallisen analyysin perusasioihin, kysymyksiin tiedosta, uskomuksista ja ideologiasta (representaatiot - ideationaalinen funktio), kysymyksiin sosiaalisista suhteista ja vallasta, ja kysymyksiin identiteeteistä (suhteet ja identiteetit - interpersonaalinen funktio). Kysymys on siis siitä, mitä 'itsen' versioita ne projisoivat ja minkälaisia kulttuurisia arvoja ne tuovat mukanaan. (Fairclough 1997, 30.)

Arkipuheessa törmää silti usein käsitykseen siitä, että media heijastaisi todellisuutta. Todellisuus on kuitenkin siis täysin toisenlainen. Media ei ole objektiivinen¹⁷, tasa-arvoinen ja todellisuuden mukainen; media ei heijasta todellisuutta, vaan luo siitä muunnelmia. Esimerkiksi Faircloughin mielestä (1997, 33) mediatodellisuus on todellisuudessa pelkkää *valintaa*: asioiden määräämistä loogiseen järjestykseen kulloisenkin tekstintuottajan yhteiskunnallisen aseman, etujen ja päämäärien mukaan. Muunnelmat syntyvät valinnoista, joita tehdään tekstin tuottamisen eri vaiheissa.

Toimittajalla onkin oltava jokin näkemys siitä, mikä on tärkeää, mikä vähemmän tärkeää, mikä on sanomisen arvoista, mikä ei. Toimittaja ei voi kuitenkaan olla toimittaja ilman kulttuuria, joka määrittää, mitä toimittajuus ja journalismi ovat. Sosiaalistuminen journalistisiin yhteisöihin merkitsee myös sosiaalistumista niissä vallitseviin itsestäänselvyyksiin (Bruun et al. 1986, 35). 'Sopuloituessaan' journalistit kuitenkin hukkaavat tärkeän osan luovasta potentiaalistaan:

---

¹⁷ Objektiivisuuden käsite on nyt varsin toisenlainen kuin mikä se oli 70- ja 80-luvulla. Objektiivisuus ei enää viittaa monoliittiseen totuuteen, vaan sisältää monien totuuksien, näkökulmien ja maailmankuvien olemassaolon. Objektiivisuus merkitsee kuitenkin edelleenkin todellisuuden ja väitteen välistä yhdenpitävyyttä. Toimittajan objektiivisuuden pitäisikin olla kuin puolueettoman selvitysmiehen; toimittaja hankkii mahdollisimman paljon tietoa erilaisista lähteistä, muodostaa käsityksen asiasta ja julkituo tämän käsityksen jutussaan.

”...(m)itä enemmän journalistinen kulttuuri jää toimittajilta itseltään tiedostamatta, sitä ilmeisempi on heidän taipumuksensa käsittää oma suhteellinen itsenäisyytensä ja vapautensa suuremmaksi kuin miksi se objektiivisessa tarkastelussa osoittautuisikaan” (Hemanus 1983, 56).

Mielenkiintoisen lisän tämän ajatuksen kehittelyyn tuo amerikkalaisen Gaye Tuchmanin kokemus toimituksista. Tuchman vietti runsaat kymmenen vuotta erilaisissa toimituksissa havainnoiden maallikon silmin ammattitoimittajien itsestäänselvyksiä. Tuchmanin mukaan toimituksissa toimii *faktuaalisuuden verkko*, jolla varjellaan jutun todenmukaisuutta. Faktuaalisuuden verkko muodostuu kolmesta pääkohdasta:

1. Utishankinnan verkostoituminen: uutiskynnykseen vaikuttaa se, että joillakin tahoilla (esimerkiksi hallituksella, kaupunginvaltuustolla tai poliisilla) on laillistetun lähteen arvo ja asema. Eri toimitusten arvovalta vaikuttaa myös siihen, mitä ja kenen uutisia tehdään; aluetoimittajan uutinen on yleensä ‘vähäpätöisempi’ kuin esimerkiksi ulkomaan- tai taloustoimittajan.
2. Utistoimistot vahvistavat vakiintuneiden uutisten arvoa: ne välittävät tapahtumista ennakkolistat, joiden perusteella toimitukset valitsevat juttuaiheensa. Tapahtuman uutisarvo on siis päätetty jo etukäteen.
3. Aika vaatii uutismateriaalin tyypittämistä: toimittaja tietää jo ennen jutunteon aloittamista, ketä on haastateltava ja mitä tietoja on juttua varten kerättävä. Tyypittäminen säästää aikaa, mutta karsii jutun mahdolliset ainutkertaiset ominaisuudet. Jutunteossa uutistoimittaja voi siis tulla houkuteluksi soveltamaan sitä, minkä kaikki jo tietävät - tai siis, mistä kaikki uutistoimittajat ovat yhteisesti samaa mieltä. (Tuchman 1978, 59.)

Tällainen asiatietojen verkko korostaa keskenään ristiriidattomien tietojen valintaa ja toisaalta tiedon lähteiden asemaa asioiden todistamisessa ja osoittamisessa. Samalla toimittaja vapautuu velvollisuudesta olla oikeassa. Lähdekeskeisyys sallii toimittajan vetäytyä lähteidensä taakse. Toimittajasta tulee peili ja hän kätkee oman luovan osuutensa sitaatteihin ja lainauksiin. Lainausmerkein puhuva lähde näyttää esimerkiksi sanomalehdessä puhuvan toimittajasta riippumatta, vaikka toimittaja näin on kasvattanut etäisyyttä ja saanut muut sanomaan haluamansa mielipiteet. (emt., 95.)

Myös Teun A. van Dijk on listannut tiedotusvälineiden käyttämiä retorisia keinoja osana yleisön *suostuttelua* viestin taakse (1988, 82). van Dijkin mukaan tiedotusvälineet käyttävät:

- runsaasti numerotietoja faktojen esittämisessä
- human interest-jutuissa läheisiä, konkreettisia ja yksityiskohtaisia asioita; silminnäkijät pääsevät

ääneen kuitenkin vain rikosuutisoinnissa
-niin sanotuissa kovissa jutuissa (politiikka, talous...) lähteitä käytetään valikoivasti; yleensä vain luotettavina pidetyt ja viralliset pääsevät julkisuuteen
-ideologisesti yhtenäisiä näkökulmia tapahtumien kuvaamisessa

van Dijkin mukaan nämä ovat strategisia välineitä, joilla vahvistetaan totuudellisuuden, uskottavuuden, virheettömyyden, tarkkuuden ja luotettavuuden kuvaa. On kuitenkin muistettava, että tekstiä tuotetaan toimituksissa joko kiireessä tai kovassa kiireessä, eikä rivinvälien pohtiminen ole tärkeintä tekemistä. Retoristen keinojen käyttäminen ei yleensä tapahdu tietoisesti, vaan toimittaja tuottaa tekstiä oman arvo-, asenne- ja tietorakenteensa pohjalta. (Tiittula 1989, 12.)

Televisiossa retoriikkaa vahvistaa vielä *kuvitus*. Kuvitus on myös aina tietyllä tapaa näkemyksellistä, sillä kuvituksen tuottaminen alusta loppuun saakka on inhimillinen prosessi. Ammattikäytäntöön kuuluu valita kuvitus aiheen näkökulmaa tukevalla tavalla, koska kuvituksessa pyritään aiheen ja kuvan väliseen relevanssiin - toivotaanhan tulokseksi hyvää ja selkeää juttua. Kuva voi vastata aihetta tarkastikin, mutta silti kuvan kytkeminen ajalliseen yhteyteen voi luoda sille uusia merkityksiä (Palmolahti 1993, 85). Esimerkiksi mielikuva säästöistä välinpitämättömästä oppositiosta on helppo luoda: kun eduskunnassa esimerkiksi Yleisradion televisiuutisilla on käytössään tavallisimmin vain yksi kamera, kuvaa se ministeriä tämän puhuessa ja kansanedustajien puhuessa etsii kuuntelijoiden joukosta haukottelevan opposition edustajan. Juttua editoitaessa ministerin puheen alle leikataan kuvaa haukottelevasta edustajasta ja mielikuva on valmis. Journalismin retoriikkaan kuuluukin yleisön sieppaaminen, eräänlainen suora tie yleisön mieliin, niin että yleisö näkee viestin, mutta ei pakettia, johon viesti on kääritty. (emt., 105.)

4.2. Mitä tapahtuu televisioruudun takana?

Narratologisesti televisiuutisten tarjoama maailma jakautuu selvästi kahteen osaan, kerrottuun ja kertovaan maailmaan. Näitä tiloja voi kutsua Margaret Morsen mukaan myös tarinatilaksi ja diskursiiviseksi tilaksi (Morse 1985, 2-15), jolloin tarinatila on tekstin kronologinen tapahtuma-aines, joka sisältää myös tekstin henkilöt ja miljöön. Diskursiivinen tila puolestaan on tarinan esittäminen kulloisessakin tekstissä; se koostuu niistä tekstuaalisista keinoista, joiden avulla tarina kommunikoidaan yleisölle. Morsen mukaan siten ”uutisten tarinatila ja diskursiivinen tila vastaavat, joskaan eivät yksi yhteen, ulkopuolista maailmaa, jossa uutistapahtumat sattuvat ja studiota, jossa niistä kerrotaan” (emt., 6).

Kerrottu ja kertova maailma ovat tiloja eri henkilöille ja heidän toiminnalleen: Toimituksen ulkopuoliset henkilöt kuuluvat yksiselitteisesti kerrottuun maailmaan, myös silloin kun heitä haastatellaan studiossa. Haastateltavilla onkin tarinamaailmassaan oma tiukka roolinsa. Veikko Pietilä muistuttaa televisiouutisten maailmoja käsittelevässä esseessään (Hietala ja Koivunen 1997, 121), että kerrottuun maailmaan kuuluvilla on niin studiossa kuin studion ulkopuolellakin kameraankatsomiskielto. Kameraan katsominen on varattu kerrottua maailmaa selittäville toimittajille ja uutisankkureille. Niinpä katsoja usein hätkähtää haastateltavan ottaessa katsekontaktin suoraan kameraan. Kyseessä on tavallaan kamppailu vallasta uutisten tarjoamissa kehyksissä. Ennen muuta poliitikoilla tuntuisi olevan taipumusta (kenties mediakonsultin neuvomina) kääntyä 'välittömästi' potentiaalisen kannattajakunnan puoleen ohi diskursiivista välitystoimintaa harjoittavan toimittajan.

Kertovaan maailmaan kuuluvat sitten toimittajat, uutisankkurit, kommentaattorit ja muut uutisstudion työntekijät. Karkeasti ottaen toimittajia ja muuta väkeä voi tyypitellä kahdella ulottuvuudella; tämä alunperin Gerard Genetten (1980, 227-52) paljon mukaeltu tyypittely erottaa yhtäältä ekstra- ja intradiegeettiset kertojat, jolloin edelliset ovat kertomusten *varsinaisia kertojia* ja jälkimmäiset toimivat kertomuksen sisällä *sisäkkäiskertojina*. Toisaalta Genette erottaa kertomuksen tapahtumiin osallistumattomat heterodiegeettiset ja niihin vähintäänkin havaitsijoina tai todistajina osallistuvat homodiegeettiset kertojat. Eri tiloja ajatellen homodiegeettiset kertojat kuuluvat kerrottuun ja heterodiegeettiset kertovaan tilaan.

Toimittajat siis liikkuvat eri tilojen välillä. Esimerkiksi uutisankkuri edustaa sekä ekstra- että heterodiegeettistä kertojaa ja kuuluu näin ollen kertovaan maailmaan. Studiossa selostavat kommentaattorit ja toimittajat taas edustavat intra- ja heterodiegeettisiä kertojia, koska he kertovat ankkurin virittämän kertomuksen sisällä, mutta myös toimivat studiossa, eivätkä sen ulkopuolella kerrotussa maailmassa. Genetten jakoa Suomessa tutkineen Hietalan mukaan (Hietala 1992, 45) toimittajasta tulee intra- ja homodiegeettinen, kun hän astuu toimituksen ovesta ulos haastattelemaan tai selostamaan asianosaisia paikan päälle. Tällaisena hänestä tulee kertojakokija, joka kuuluu kerrottuun maailmaan ja joka tarkkailemalla sitä todistaa sitä meille. Hietalan tekemästä (emt.) ristiintaulukoinnista asiaa selvinnee helpommin:

ekstradiegeettinen -----eli varsinainen kertoja-----	intradiegeettinen eli sisäkkäiskertoja-----
heterodiegeettinen eli tapahtumiin osallistumaton	*uutisankkuri *studiossa selostava kommentaattori tai toimittaja *päälleselostava toimittaja
homodiegeettinen eli havaitsija, todistaja	*päälleselostava toimittaja *paikan päällä selostava tai haastatteleva

Genetten jako on kuitenkin pulmallinen, sillä esimerkiksi vaikka toimittaja kuinka olisi paikan päällä selostamassa homodiegeettisesti, hän on kuitenkin ulkopuolinen. Toimittaja toimii tiedon kerääjänä ja välittäjänä sen aineksen pohjalta, jonka tapahtumat ja niihin osalliset hänelle antavat. Pietilä huomauttaakin (Hietala ja Koivunen 1997, 123), että tältä kannalta toimittaja on myös paikan päällä heterodiegeettinen. Itse asiassa homo- ja intradiegeettisiä ovatkin uutisjutussa haastateltavat, ne todelliset kokijat, joita vaaditaan esittämään oma tulkintansa asiasta. Kritiikkiä voi esittää myös siitä, että uutisankkuri ja toimittajat on jaoteltu toisilleen alisteisiksi. Käytännössähän uutisankkuri on lähetyksen kokoaja, koossapitäjä, sen ikoni, ja katsoja olisi eksyksissä ilman ankkurin yhteenkokoavaa keskushahmoa, mutta mielestäni ankkurin ja toimittajan rooli ei silti ole alisteinen, vaan rinnasteinen, jolloin vastuu kerronnasta sen edetessä siirtyy kertojalta toiselle.

Työni kannalta kuitenkin tärkeämpää kuin edellinen tiukka jaottelu, on Genetten hahmottelemien eri maailmojen vuorovaikutussuhde juttujen rakenteessa. Uutisjutuilla ja -ihmisillä nimittäin on oma hierarkiansa, joka peilautuu hyvin Genetten kerrotusta ja kertovasta maailmasta. Hietala esittää asian seuraavasti, mukaellen ns. Screen-teoriaa (1992, 41): Diskurssihierarkiassa ylinnä ovat kertovan tilan toimijoiden esitykset, huippujen huippuna ankkurin diskurssi. Tämän alapuolella ovat sitten kertovan maailman toimittajat diskurssineen ja kaikkein alimpana kerrotun maailman henkilöt diskurssineen. Hierarkkisessa rakenteessa alemman tason diskurssit pääsevät uutisjutuissa esiin aina ylemmän tason diskurssien kehystämisenä. Esimerkiksi poliitikon sanomisia saattavat kehystää niin haastattelijan, kirjeenvaihtajan, studiokomentaattorin kuin lopulta uutistenlukijankin diskurssit (Hietala 1991, 11). Toiseksi ylemmän tason diskurssilla on mahdollisuus ja jopa oikeus puuttua alemman tason diskurssihin, mutta ei päinvastoin. Niinpä jos alemman tason diskurssit ovat ristiriidassa keskenään, lopullisen totuuden asiasta lausuu hierarkian huipulla oleva ankkuri. Kerrotun ja kertovan maailman suhde jäsentyy näin jutuissa hallitun ja hallitsevan suhteeksi.

Käytännössä hierarkia ei kuitenkaan ole näin aukoton. Pietilä muistuttaa (Hietala ja Koivunen 1997, 124), että ”alimman tason diskurssit ovat todellisten ihmisten esitystä, joten ylemmän tason diskurssit eivät välttämättä pysty hallitsemaan niitä niin suvereenisti kuin kertoja Screen-teorian henkilöahmoja klassisessa realismissa”. Alemman ja ylemmän tason diskurssit käyvät uutisjutuissa kovaakin valtakamppailua - haastateltava voi haastaa, rikkoa ja lopulta alistaa ylemmän diskurssin.

4.2.1. Kertojan kaikkivalta

Kerrotussa uutismaailmassa uutisten professionaalisuus ja instituutiomaisuus tuotetaan ja yritetään säilyttää monin keinoin: symboleilla, koodeilla ja retorisilla strategioilla, jotka konnotoivat globalismia, teknisen koneiston hallintaa, oikeutta päästä vallanpitäjien alueelle sekä nopeutta, vakavuutta ja aikarajoitusten luomaa kiireellisyyden tuntua. Peter Dahlgren (1984, 38) kutsuu tätä televisiouutisten identiteettiä Pääkertojaksi (the Prime Narrator). Pääkertoja on enemmän kuin uutisankkurien ja toimittajien summa. Se on uutisten takana oleva näkymätön käsi, jonka jälki näkyy valikoinnissa, editoinnissa ja esittämisen tavoissa koko ohjelman tasolla. Pääkertojan identiteetti synnyttää myös uutisten yleisösuhteen. Yleisö on alisteisessa suhteessa kertojaan, jolla näyttää olevan koko maailma tietämisensä kohteena, mutta joka harvoin paljastaa tietämisensä metodeja tai rajojaan. Dahlgrenin (1981, 294-295) mielestä televisiouutiset eristävätkin yleisön kaksinkertaisesti - sekä suhteessa tietämisensä kohteeseen että suhteessa omaan tietämiseensä tästä kohteesta.

Pääkertojan edustaja, ääni ja muoto on uutisankkuri, joka puhumalla suoraan yleisölle tarjoaa sille ‘inhimillisen yhteyden’ (Dahlgren 1984, 41) uutisten maailmaan. Uutisankkuri on myös uutisten yhtenäistävä elementti, jonka kautta merkitys tarjotaan katsojalle valmiina. Televisiouutisten diskursiivisessa rakenteessa uutisankkurin keskeisyys näkyy myös siinä, että toimittajat ovat ankkurin käskyvallassa. Myös kuva-aineisto on tavallisesti alisteinen uutisankkurin sanalliselle kerronnalle. Useimmissa tapauksissa kuvamateriaalin tehtävänä on vain vahvistaa todeksi sanoin jo todettu. Todellisuudessa uutisankkuri on vain seremoniamestari: uutisankkurin roolissa kyse on vain esitystekniikasta, jolla uutisankkuri rakennetaan kaiken kokoajaksi ja totuuden lopulliseksi äänitorveksi. Käytännössä juttumateriaalien valikoinnin, toimittamisen, editoinnin tekevät toimittajat. Uutisankkurin tehtäväksi jää muokata sähköiset ja juonnot omaan suuhunsa sopiviksi. Tässä työssä en kuitenkaan tutki toimittamisen prosessia, vaan syntyneitä tuotteita, televisiouutisia, joissa uutisankkurilla on mitä tärkein merkitys uutisten ideologisen puhuttelevuuden henkilöitymänä.

Amerikkalaisissa televisiouutisissa taas koko show, joksi uutisia Yhdysvalloissa kutsutaan, rakentuu juontajan ympärille. Tällainen painotus, jonka perustana on uutistenlukijan persoonallisuus, juontuu jo radiovuosilta ja on ainutlaatuisen amerikkalainen ilmiö (Steinbock 1990, 23). Esimerkiksi länsieurooppalaisissa maissa tv-uutiset alipainottavat uutistenlukijoiden henkilöä monellakin tavalla. Uutisia ei rakenneta vain yhden henkilön varaan, uutistenlukijan persoonallisuutta ei korosteta, lukijoita vaihdetaan päivittäin tai viikottain, heitä käytetään myös toimittajina.

4.3. Toimittaja uutistekstin tuottajana

Norman Faircloughin mukaan (1997, 57) toimittajien identiteetin rakentuminen televisiossa on usein ikään kuin itsestäänselvää ja harvoin kyseenalaistettua. Toimittaja esitetäänkin arvovaltaisena hahmona, joka tietää, jolla on tosiasiat hallussaan ja jolla on myöskin oikeus kertoa. Toimittajuuden taustalta on kuitenkin löydettävissä useita erilaisia rooleja. Esimerkiksi yhdysvaltalainen televisiotutkija Richard Campbell kutsuu toimittajaa kartantekijäksi tämän erilaisten roolien mukaan. Campbell (1994) on löytänyt amerikkalaisesta 60 Minutes-ohjelmasta kolme erilaista toimittajaa, jotka ovat etsivä, analysoija ja turisti. Täytyy kuitenkin muistaa, että 60 Minutes-ohjelmassa toimittajilla ja juontajilla on suurempi rooli kuin suomalaisten televisio-ohjelmien ja -raporttien toimittajilla. Yhdysvalloissa ohjelman tekijät ovat sankarillisia hahmoja, jotka kamppailevat amerikkalaisen individualismin ja koskemattomuuden puolesta kasvotonta ja sydämetöntä byrokratiaa vastaan (Campbell 1994, 312). Campbellin esittelemistä toimittajatyypeistä on silti hyötyä etsiessäni suomalaisten televisiouutisten kartoja maailmasta.

4.3.1. Etsivä

60 Minutes-ohjelma käyttää Campbellin mukaan (1994, 306) selvästi klassisen etsivätarinan kaavaa kertoessaan asioista: juttu sisältää rikoksen esittelyn, rikoksen selityksen, uhrien, roistojen ja sivustakatsojien esittelyn, esittelee rikokseen johtaneet tapahtumat, paljastaa murhaajan ja selittää rikoksen. Tällä kaavalla voidaan ohjelmassa käsitellä niin poliittisia tapahtumia kuin murhiakin. Ohjelmassa rikostapausten toimittajilla on jopa trenssi päällä tapahtumaa selostaessaan...

60 Minutes-ohjelmassa etsivä-toimittaja on usein kuvattu kauempaa, esimerkiksi vyötäröstä ylöspäin, jolloin käsille ja eleille on tilaa. Syylliset taas on tiivistetty lähikuviin. Suurempi tila toimittajan ympärillä antaa heille näin välittäjän ja ratkaisijan roolin, kun taas pieneen tilaan ahdettu roisto jää kiinni kuvaan, eikä voi liikkua antamatta epäilyttävää kuvaa itsestään. Toimittajan laajempi kuvakulma

antaa tälle ikään kuin oikeuden nähdä tapahtuma laajemmin, kontrolloida ympäristöään, pysyä turvallisessa keskivälissä ja välittää kertomusta. Toimittajat ovat siksi yksilöitä enemmän kuin esimerkiksi uutistenlukija studiossa. (Campbell 1994, 311.)

4.3.2. Analysoija

Analysoiva toimittaja on terapeutin esittelijä; hän tarjoaa ihmisille kokonaisen käsityksen siitä ihmisyydestä, joka rationalisoituneen ajan myötä on fragmentoitunut, eriytynyt ja muuttunut jotenkin ”epätodelliseksi”. Tällaisille juuriltaan ja perinteistään reväistyille analysoija tarjoaa tiukan järjeistämisen tilalle harmoniaa, energiaa ja toivoa itseymmärryksestä. Toimittajana analysoija tarjoaakin parannuskeinon nykyajan jännitteisiin. Toimittaja voi olla sosiaalinen tai kulttuurinen kommentoija, mutta myös psykoanalysoija tai terapeutti. Ennen kaikkea toimittaja on tulkitsija, joka kertoo uudelleen toisten tarinoita. 60 Minutes-ohjelmassa toimittaja myös konkreettisesti järjestää uudelleen tilanteet! Mutta samalla kun toimittaja uudelleenkertomallaan tulkitsee jotakin tapahtumaa, toimittaja väistämättä korostaa tiettyjä asioita toisten kustannuksella. Osa jää siis piiloon ja toimittaja luo tapahtuneesta tavallaan täysin uuden tarinan. (Campbell 1994, 313.)

Campbell kysyykin, ovatko uutiset moraalisten siis arvojemme vahvistajia? Onko uutisten muuttaminen kertomuksiksi osoitus todellisuuden moralisoinnista? Campbellin mukaan moralisointi on hyvinkin vahvaa ja toimii kolmella erilaisella jännitteellä: menestys epäonnistumista vastaan, perinne muutosta vastaan ja yksilö yhteiskuntaa vastaan. Tällaisissa jutuissa ”roiston” kohde ei ole yksilöity virastoon tai huumeekuninkaaseen, vaan laajemmin yhteiskuntaan, jonka ohjeita yksilöiden täytyy noudattaa. Kärsijänä taas on miltei aina yksittäinen henkilö. Toimittajan rooli analysoijana roistojen ja kärsijän välissä on sitten assosioitua sellaisiin yhteiskuntaa vastustaviin asiantuntijoihin, joilla on selvää auktoriteettia myös yhteiskunnan silmissä. Toimittaja pelastaa itsensä ryppyilijän maineelta ja todellisuuden ilmiselvästä ristiriitaisuudelta. Toimittaja tuo asiantuntevuudellaan tarinaan loppuratkaisun ja moraalisen merkityksen.

4.3.3. Turisti

Turisti-toimittaja etsii alitajuisesti ratkaisua luonnon ja sivilisaation, tradition ja modernisaation väliseen ristiriitaan. Modernille ihmiselle traditio on muualla: menneisyydessä, muussa kulttuurissa, yksinkertaisemmissa elämäntyyloissä. Aidon etsiminen näkyy myös journalismissa. Matkallaan alkuperäisen kintereillä journalistit matkustavat yhdeltä lähteeltä, tapahtumasta ja kohteesta toiseen,

yrittäen päästä tarjottujen totuuksien, järjestettyjen näytelmien (tiedotteet, ”valtionneuvosto tiedottaa”, tiedotustilaisuudet) taakse. Toimittajan mukana myös yleisö matkustaa keinotodellisuuden taakse (Campbell 1994, 318). Turistina toimittaja toimii katsojan korvikkeena etsiessään ja kuvaillessaan uutta tai tuntematonta.

Turistitoimittaja tekee myös synteesejä, kuten etsivä tai analysoijakin. Turisti stimuloi katsojia tuomalla vastakohtat yhteen samaan kontekstiin ja ehdottaa sitten synteesiä. Turistina olon keskeisin konflikti on paikan ja tilan välillä. Myyttinen narratiivinen rakenne muuttaa abstraktin, tuntemattoman tilan konkreettiseksi tunnetuksi paikaksi, ratkaisee näiden välisen konfliktin ja toimii vastakohtien välittäjänä. Turistin tekemä kartta auttaa yleisöä erottamaan tutun vieraasta, autenttisuuden keinotekoisesta, vihollisen sankarista ja perusarvot ideologioista (Campbell 1994, 324).

4.3.4. ”Kaiken tietävä” ja ”Vähän tietävä” toimittaja

Toimittajatyyppejä voi erotella myös Veikko Pietilän tavoin (1988, 12) hakemalla teksteistä kertojatyyppejä kertojan eli toimittajan asioihin puuttumisen/puuttumattomuuden ja tietävyyden/tietämättömyyden mukaan. Pietilän mukaan ’kaiken tietävä’ kertoja tuottaa tekstin sulkeuman, joka asemoi lukijaa tietyn ideologisen merkityksenannon kannalle. Tämän se tekee selittämällä ’tietävästä’ positiostaan tekstin avoimeksi jäävät kohdat ja hitsaamalla eri tapahtumat ja dialogit yhtenäiseksi ja ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. (Pietilä 1988, 12-13). Sitä vastoin ’vähän tietävä’ kertoja ei liitä tekstin eri aineksia ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi vaan jättää tekstin avoimeksi antaen näin lukijalle enemmän vapautta sen tulkinnassa. Eriasteisesti tietävät kertojat tuottavat tekstiin toisistaan poikkeavat asemat lukijan merkityksenantoa varten. (Pietilä 1988, 14.) ‘Ihannekertoja’ joka tapauksessa rakentaa loogisen, uskottavan ja eheän, uutismaisen tekstin. Ridellin mukaan (Hietala ja Koivunen 1997, 153) tämä suosii, jopa edellyttää Pietilän kuvaamia sulkevia tekniikoita, sillä uutisethan eivät itsestään järjesty uutismuotoon. On kuitenkin huomattava, että uutisen ainekset tiukasti tiettyyn yhteyteen liittävä tekniikka voi sulkea tekstin vain näennäisesti. Televisioutiset kun ovat niin moniaineksisia ja ”semioottisesti yltäkyläisiä” (Fiske 1987, 302), että tulkintoja on aina useampia kuin yksi.

Uutisia onkin järkevämpää tutkia laajemmin myös *näkökulman* kautta. Näkökulma on jutussa se prisma, joka kautta kertojan tekstissä verbaalisti esittämä välittyy havaittuna, koettuna tai tiedettynä. Näkökulma saattaa olla kertojan oma tai kuulua jollekin tekstin henkilöistä, joten näkökulmia on monenlaisia - etujen ja intressien hallitsemien näkökulmien lisäksi tiedollisia, psykologisia, ideologisia

ja niin edelleen. Näkökulmat eivät siten aina ole toimittajan hallittavissa, vaan jutussaan toimittaja pikemminkin päästää seremoniamestarin tavoin eri näkökulmia ääneen. Tällöin ne saattavat jopa horjuttaa kertojan antamia merkityksiä. (Fiske 1987, 402-304.) Uutisessa kertojan ja henkilöiden diskurssit ovatkin tasavertaisempia kuin puhtaasti narratologian pohjalta on luvallista, sillä uutisten teossa *Journalistin ohjeiden* normatiiviset kiellot säätelevät keinoja puuttua henkilöiden puheen sisältöön. Kertojan diskurssi on silti hallitsevampi, sillä onhan toimittaja rakentanut diskurssinsa turvin juttunsa ja operoinut muut diskurssit sen sisään.

Kertojalla on siis huomattavaa diskursiivista valtaa. Kiinnostavaa onkin nyt miettiä, millä tavoin kertovaa diskurssia käyttäen organisoidaan ja operoidaan tekstin muita diskursseja ja niiden painotuksia. Eronen (1991, 26-30) erottaa tässä operoinnissa ulkopuolisen puheen eli henkilön tai instanssin diskurssia tukevat ja sitä horjuttavat strategiat. Tukevalla strategialla henkilön/instanssin esittämää suositellaan lukijalle, horjuttavilla strategioilla taas niiden lukijaan kohdistamaa puhuttelua vähätellään. Erosen mukaan tässäkin on kyse ideologisesta yhteiskunnallistamisesta: eri poliittisissa toimijoille tarjotaan erilaiset mahdollisuudet puhutella yleisöä. (emt., 30.) Uutisten objektiivisena tarjoama itse asiassa siis määrittänyt erilaisten intressien kamppailussa! Diskurssien uutisen sisällä käymää kamppailua tutkiessa pitäisi siis selvittää keiden ääniä 'neutraalissa' uutistekstissä kertojan vallalla tosiasiaa tuetaan ja keiden horjutetaan, ja mikä tärkeintä - keiden valtaa suositellaan. On kuitenkin otettava huomioon, kuten Kunelius sanoo (1993, 40), että tietyillä instansseilla on etuajo-oikeus uutisten kuvaamaan maailmaan. Tällaisia instansseja ovat luonnollisesti hallitsevat tahot, poliitikot, presidentit, talouselämän johtajat ja niin edelleen. On siis tutkimattakin ilmeistä, keiden äänillä uutiset kehottavat kuuntelijaa korvansa kallistamaan. Tästä arkijärjellä havaittavasta etuajo-oikeudesta huolimatta uutisia kuitenkin yhä tuotetaan ja katsotaan uskottavina esityksinä - ei suinkaan eliittien todellisuudesta - vaan 'todellisuudesta' sinänsä.

Uutisten diskursseja tutkittaessa erityisen kimuranteja ovat sellaiset uutisille hyvin tyypilliset tapaukset, joissa kertojan ja ulkopuolisen henkilön diskurssit kietoutuvat yhteen. Kyse on sellaisista tapauksista, joissa toimittaja suodattaa, taittaa ja sävyttää vierasta puhetta epäsuoralla tavalla. (Pietilä 1993, 17-21.) Tämän vapaan epäsuoran esityksen (VEE) uutistyyppissä on epäselvää, kuuluvatko esitetyt painotukset kertojalle vai ulkopuoliselle henkilölle. Tällöin epämääräinen on myös puhuttelun alkuperä: katsoja ei tiedä kenen painotuksia hän lopulta katsoo ja kuuntelee. Tämän takia VEE on erityisen tehokas

diskursiivisessa vallankäytössä. Sen avulla toimittajat voivat helposti joko tukea tai horjuttaa henkilöiden/instanssien diskursseja jäämättä kummassakaan tapauksessa kiinni uutisjournalististen puolueettomuuden normin rikkomisesta.

4.3.5. Entä mitä on toimittajan takana?

Kertojan ja näkökulman tarjoamien teknisten lähestymistapojen ohella keskeinen narratologinen käsite on *sisäistekijä* ja sen käsitteellinen vastakohta *sisäislukija*. Sisäistekijä on tekstin tuottamista koskeva kaava, johon sisäänrakentuneet ”arvot ja normit säätelevät sitä, miten uutinen pitää ja miten se voidaan diskursiivisesti esittää” (Pietilä 1988, 11). Sisäislukija taas voidaan määritellä niiksi konventioiksi ja odotuksiksi, joiden pohjalta uutisia luetaan ja merkityksellisestään juuri uutisina (Ridell 1990, 70). Näin sekä sisäistekijä että sisäislukija ovat olemassa jo ennen yksittäisten uutisten kirjoittamista, esittämistä ja katsomista - näitä toimintoja ohjaavien konventioiden ja odotusten ominaisuuksina, ikään kuin kommunikatiivisena sopimuksena, joka yhdistää toimittajaan ja television yleisöön. (emt.) Sisäistekijä ja -lukija voidaan määritellä omaksi uutisgenreksi, jossa uutisten tuottaminen, itse uutiset ja niiden katsominen ovat saman kulttuurisen merkityskäytännön osia. Juuri uutisgenre asettaa ne puitteet, joiden nojalla uutisiin valikoidaan vieraita puheita ja tuotetaan niistä kertovan diskurssin avulla eheä kokonaisuus. Uutisen ideologinen eheys perustuukin pitkälti toimittajaa ja välinettä yleisöön yhdistävään ‘geneeriseen sopimukseen’ (Ridell, 1990, 70) sekä sen taustalla vaikuttavaan julkilausumattomaan kulttuuriseen tietämykseen. Myös katsojilla on siis heidän katsomistaan suuntaava käsitys uutisten takana olevasta professionaalista kollektiivista samoin kuin sen tuottaman tiedon luonteesta.

4.4. Tavallinen ihminen televisiuutisissa

Jos toimittaja on katsojan sijainen, seikkailija ja selventäjä, niin mikä rooli sitten jää katsojalle, tavalliselle ihmiselle? Tutkijoiden mukaan (mm. Fairclough 1997, Connell 1980) julkisuuden ja yksityishenkilöiden välillä vallitsee edelleen tunnettu, mutta väheksyty epäsuhta. Siinä missä julkisuuden henkilöt kutsutaan ohjelmiin puhumaan omista mielipiteistään, yksityishenkilöt kutsutaan yleensä mukaan vain kokemustensa tähden. Tavallisilla ihmisillä on siis lupa kokemuksiin, mutta ei mielipiteisiin. Väitteen todenperäisyyttä voi Faircloughin mukaan tutkia vertailemalla esimerkiksi eri henkilöiden konstruoituja identiteettejä televisiuutisissa. Milloin viimeksi tavallinen ihminen on toiminut uutisten lähteenä? Tavallisia ihmisiä haastatellaan yleensä vain silloin, kun halutaan reaktioita esimerkiksi viranomaisten päätöksiin. Tämä on Faircloughin mielestä yksi esimerkki siitä, miten

uutisjutut sisältävät mekanismeja, jotka säätelevät puheääniä ja alistavat ne yhteiskunnalliselle kontrollille. (1997, 59.)

Ian Connellin mukaan (1980, 153) televisiouutisten katsojalle rakennetaan sivustakatsojan asema muun muassa seuraavasti:

Uutistenlukijoiden ja kirjeenvaihtajien nähdään aina puhuvan suoraan kameraan (näennäisesti 'meille'), kun taas uutisdraaman päähenkilöiksi nostettujen nähdään aina puhuvan kameran näkölinjasta poikkeavasti (näennäisesti 'muille'). Se, että päähenkilöitä kuvataan tällä tavalla, kehittää mahdollisuuden kokea näiden ja katsojien välinen etäisyys.

Katsoja voidaan kamerankäytöllä myös asemoida jonkun osapuolen puolelle. Esimerkiksi uutisen kohdetta voidaan kuvata etäältä, jolloin kohteen ihmiset eivät erotu yksilöiksi, vaan hahmottuvat katsojalle ulkopuolisen näkökulmasta tarkkailtavaksi joukoksi. Sen sijaan toimintaa, johon katsojan halutaan samaistuvan voidaan kuvata läheltä rajaten kuva aina muutamaan yksilöön kerrallaan, jolloin ilmeet ja eleet erottuvat. Lisäksi katsojalle voidaan luoda sisäpuolinen, osallisen näkökulma myötäilemällä kameralla hyväksyntää hakevan osapuolen liikkeitä ja pitää kameraan paikallaan vastustavaa osapuolta kuvattaessa. Täytyy kuitenkin muistaa, että samat kameran liikkeet voivat tarkoittaa aivan päinvastaista jutusta riippuen. Kuvan suostuttelu saakin tehonsa vasta sanojen avulla: tällä edellä kuvaamalla tavalla on televisiouutisissa esimerkiksi kerrottu passiivissa ”Muslimimaissa varaudutaan jo Yhdysvaltain iskuun...” ja samalla kuvattu kaukaa muslimiyhteisöä rukoilemassa moskeijassa; kuva on ollut liikkumaton tai aivan hidas panorointi. Irakin tilanteesta raivostunutta Yhdysvaltain presidenttiä puolestaan kuvataan kameralla seuraten, puolilähikuvassa matkallaan helikopteriin ja myöhemmin osoitetaan sanallisesti ja aktiivimuodossa, että ”Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton on arvostellut ankarasti YK:n asetarkkailijoiden työn vaikeuttamista” (tämä esimerkki Yleisradion televisiouutisista 22.2.1998). Tällaisilla relationaalisilla (eli puhuttelun luovilla) strategioilla katsoja voidaan suunnata merkityksellistämään koko uutinen tavalla, jossa muslimien omalla tulkinnalla tilanteesta ei ole mitään merkitystä.

Tällaisen me-he -jaottelun taustalla on siis löydettävissä Stuart Hallin ajatus journalistisiin teksteihin koodatusta ideologisesta etusijalle asettuvasta luennasta. Eli todellisuuden monisyiset tapahtumat muuttuvat televisiouutisiin päästyään ideologiseksi mekanismiksi yhteiskunnan arvojen mukaan luonnollistuneen merkityksenannon ympärille. Televisiouutisten esittämisen strategia tuottaa jaon osallisiin ja ei-osallisiin ja uusintaa ajatusta, että kansakunta kokonaisuudessaan voidaan jakaa

aktiiveihin 'toimijoihin' ja muihin. On kuitenkin muistettava, että vaikka televisio jakaisi yleisönsä miten vain, todellinen katsoja ei välttämättä asetu hänelle varattuun ei-osalliseen asemaan. Lisäksi on muistettava, että toimittaja voi välineensä keinot tietäen asettua myös katsojan puolelle yhteiskuntaa vastaan. Connellin mielestä (1980, 153) samalla kun toimittajat eristävät yleisön yhteiskunnan päähenkilöistä asettuvat itse yleisön kanssa samalle puolelle, välittämään 'kumppanin' roolissa tietoa 'toimijoiden' teoista. Kaikista toimijoista ei puhutakaan samalla tavalla: verbaalisissa diskursseissaan toimittajat, uutistenlukijat ja kirjeenvaihtajat jakavat haastateltaviaan vuohiin ja lampaisiin yhteiskunnassa hallitsevien 'normaaleiden' ja itsestäänselvien arvostusten mukaan.

4.5. Kansainvälinen uutisvirta

Jos suuri osa uutisten valikoinnista tapahtuu toimituksissa ja suomalaisten silmälasien läpi, merkittävä roolia näyttelevät myös uutistoimistot. Suomessa ei olisi niinkään paljon kansainvälisiä uutisia ilman kansainvälisiä uutistoimistoja. Yleisradiolla esimerkiksi on kyllä omat kirjeenvaihtajansa, mutta noin kymmenen ihmisen muodostama kirjeenvaihtajien verkko ei korvaa sitä, mitä suurimmat uutistoimistot pystyvät tarjoamaan. Lisäksi suomalaisissa uutisissa nähtävä kuvamateriaali on valtaosaltaan kansainvälisten toimistojen lähettämää.

Uutiseksi nousevan tapahtuman tie esimerkiksi Algeriasta suomalaiseen olohuoneeseen on pitkä ja täynnä valintoja. Käytännössä kansainvälisen uutistoimiston välittämän uutisen tie menee jotakuinkin näin: kansainvälisen uutistoimiston päätoimituksessa seurataan maailman tapahtumia ja ollaan jatkuvasti yhteydessä omiin toimittajiin maailmalla. Kun jotakin näyttää tapahtuvan, toimittaja lentää paikan päälle, tekee jutun ja lähettää sen kansalliseen päämajaansa. Päämajasta uutinen lähetetään satelliitin, kaapelin tai radiolinkkien avulla kansainvälisen uutistoimiston päätoimituksen listoille, josta eri puolilla maailmaa olevat toimitukset nappaavat uutisen omaan käyttöönsä - ja usein pyyhkivät alkuperäisen toimittajan nimen ja jopa uutistoimiston nimen jutusta pois. Vain harvoin, esimerkiksi silloin kun tapahtumasta on saatu tieto vasta yhdeltä kansainväliseltä uutistoimistolta, televisiossa ja radiossa mainitaan uutistoimiston nimi. Useimmiten lehtien, televisjon ja radion jutut ovat yhdistelmä useamman (yleensä 3-4 uutistoimiston) jutuista samasta tapahtumasta. Näin pyritään edes jonkinasteiseen objektiivisuuteen. Lehdissä uutistoimistojen nimet on yleensä mainittu.

Lähes kaikilla suurilla uutistoimistoilla on myös kuvapalvelu, eli ne välittävät valokuvia ja televisiokuvaa maailman tapahtumista. Satelliittien avulla kuvat siirtyvät lähes hetkessä jokaiseen maailman kolkkaan, joten ei ole ollenkaan tavatonta, että kautta maailman katsellaan samoja

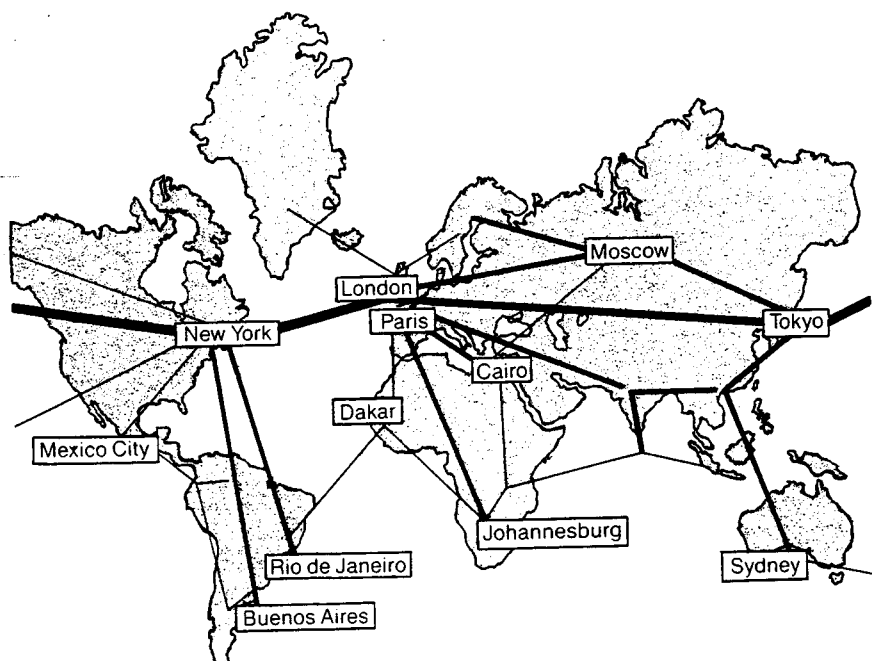
televisiokuvia esimerkiksi Algerian tapahtumista. Paikan päälle on kenties päässyt vain yhden uutistoimiston edustaja, jonka kuvat sitten leviävät päätoimituksen kautta koko maailmaan - hyvällä hinnalla tietenkin. Mutta saman kuvan saaminen kaikkialle maailmaan voi johtua myös uutistoimiston lähestulkoisesta monopoliasemasta. Varsinkin yhdysvaltalainen Cable News Network eli CNN on maailmalla kaikkein suurin ja tunnetuin uutistoimisto: Persianlahden sotaa yksinoikeudella reaaliajassa välittäneellä CNN:llä on nykyään yli 200 miljoonaa katsojaa lähes 90 maassa. (Hester 1993, 39.)

4.5.1. Kansainvälisen uutisvirran ongelmia

Viime vuosikymmenten aikana kansainvälistä uutishankintaa ja -välittämistä on kritisoitu ankarasti varsinkin sen arvomaailmasta; arvostelijoiden mukaan uutisvirta edustaa länsimaista, etnosentristä maailmankatsomusta, jossa arvotetaan korkealle lähes kaikkia länsimaita koskevia uutisia, mutta kolmannesta maailmasta vain onnettomuuksia ja sotia. (Hester 1991, 44; Picard 1991, 75.)

Kansainvälinen uutisvirta todellakin kulkee enemmänkin itä-länsi-akselilla kuin pohjois-eteläsuunnassa (kts. kuva 3). Kansainvälisten uutistoimistojen päämajat, viihdesyndikaatit, kuvatoimistot ja satelliittikeskukset sijaitsevat kaikki teollistuneen maailman kaupungeissa, vaikka nykytekniikalla uutisia voitaisiin helposti lähettää mistä mihin tahansa. Uutisvirran suunnissa näkyy myös kolonialismi siinä mielessä, että kolonioita liitettiin tiedonvälityksen avulla tiiviimmin emämaahansa. Jopa nykyäänkin on helpompaa lähettää tietoa Itä-Afrikasta Länsi-Afrikkaan Lontoon tai Pariisin kautta.

Kuva 1. Kansainvälisen uutisvirran kulku (Hester 1991, 45.)

Mistä itä-länsi-suuntautuneisuus sitten johtuu? Luonnollisesti kolonialismin perinnöstä ja teollistuneen maailman johtoasemasta sekä myös siitä, mitä uutistoimistot kuvittelevat maksavien asiakkaidensa haluavan. Koska suurin osa uutistoimistojen asiakkaista asuu Yhdysvalloissa ja Länsi-Euroopassa, uutistoimiston on tuotettava heille uutisia ensisijaisesti Yhdysvalloista ja Länsi-Euroopasta.

Kolmannessa maailmassa on yritetty perustaa omia uutistoimistoja välittämään uutisia ja tietoa kolmannesta maailmasta. Vain yksi näistä toimii kunnolla edelleenkin; vuonna 1964 perustettu Inter-Press Service (IPS), joka välittää uutisia erityisesti Latinalaisesta Amerikasta. Vaihtelevammalla menestyksellä toimii Non-Aligned News Agency (NANA), joka perustettiin jo vuonna 1976 välittämään uutisia, joissa näkökulma on selkeästi ei-länsimainen. Koska NANAN toimintaa koordinoi Jugoslavian uutistoimisto Tanjug, on NANAN toiminta Jugoslavian hajoamisen jälkeen ollut heikkoa. Lisäksi kolmannen maailman uutisia välittävät vaihtelevalla menestyksellä Pan-African News Agency (PANA), Caribbean News Agency (CANA) ja Asian-Pacific News Network (ANN). Arabivaltioilla on oma yhteinen organisaationsa Arab States Broadcasting Union (ABSU), jolla ei kuitenkaan ole suurempaa merkitystä¹⁸. Arabivaltiot ovat suunnitelleet myös tiedonvälityssatelliitin laukaisemista, mutta toistaiseksi niin arabivaltioiden kuin muidenkin kolmannen maailman valtioiden hankkeita vaivaa rahoituksen puute. (Hester 1991, 48.) Suurten uutistoimistojen valtavrassassa on vaikea pyristellä pienillä summilla; uusi teknologia on nimittäin äärettömän kallista ja vaatii myös tietotaitoa. Maissa, joissa lukutaidottomuus on suuri ongelma, ei voida olettaa olevan myöskään tarpeeksi insinöörejä uutua luomaan. Jos kehitysmaiden uutistoimisto onnistuisi pääsemään jaloilleen, seuraava ongelma on se, ettei toimiston tarjoama uutisvirta välttämättä saavuta yleisöään. (Picard 1991, 74.) Viiden miljardin ihmisen maailmassamme lähes neljä-viidesosaa asuu kehitysmaissa, joissa jo radion kuuntelu on ylellisyyttä, ja loppu viidesosa taitaa tyytyä läntisten uutistoimistojen tarjoamaan maailmankuvaan.

Kolmannesta maailmasta välittyvien vähäisten uutisten syynä on myös kolmas maailma itse. Monessa kehittyvässä tai alikehittyneessä maassa hallitus sanelee tiukasti mitä maasta saa kirjoittaa ja mitä ei. Toimittajien työtä voidaan myös vaikeuttaa monin keinoin; kaikille paikoille ei edes päästetä,

---

¹⁸ Kaikilla muslimivaltioilla on kuitenkin omat uutistoimistonsa. Suurimmalla osalla on vain yksi uutistoimisto, jota valtio kontrolloi ja jossa uutistoiminta on käytännössä eri ministeriöiden julkilausumien välittämistä. Turkilla, Kyproksella ja Libanonilla on useita uutistoimistoja ja oma uutistoimistonsa on myös esimerkiksi Palestiinan itsehallintoalueella. Vanhin arabivaltioiden itsenäisistä uutistoimistoista on Sudanilla, perustettu vuonna 1946. Kansainväliseen jakeluun uutisia tulee kuitenkin esimerkiksi Lähi-idästä vain MENA:n (Middle East News Agency) kautta. MENA on ainoa Lähi-idän uutistoimistoista, joiden materiaalia välittyy kaikkiin alueen maiden tiedotusvälineisiin. (Ogan 1991, 141-142.)

asiakirjoja ei luovuteta, toimittajan viisumia ei uusita, toimittajaa ei päästetä maahan, toimittajan linkkiviestimet takavarikoidaan ja äärimmäisenä keinona toimittaja voidaan pidättää ja vangita. Toimittajia on myös surmattu. (Picard 1991, 76.)

5. ITSE ASIAAN ELI EMPIRIA

5.1. Johdattelua

Tavoitteenani on siis tutkia Yleisradion kello 20:30-televisiouutisten islam-aiheisia uutisia sen teoriapaketin läpi, minkä olen edellä hahmotellut. Haussa ovat nyt ne diskursiiviset tulkinta-asetelmat, joiden kautta islam meille esitetään. Miten sitten aion materiaaliani tutkia? Olen ensin katsonut nauhoittamani uutiset läpi ja kerännyt niistä triviaalin datan eli kuinka paljon materiaalissa on islam-aiheisia uutisia ja sähkeitä¹⁹, mistä maista islam-aiheiset uutiset kertovat ja niin edelleen. Katsoessani islam-aiheisia uutisia tarkemmin, keskityn sekä en- että dekodeukseen eli siihen, miten uutinen on tehty että siihen, miten se välittyy katsojalle. Tässä etsin näkökulmia niin uutisankkurin, toimittajan, kameran käytön, kuvan käytön, tekstin kuin myös kohteen ja kokonaisuudenkin kannalta. Yritän kuitenkin koko ajan muistaa, että mikään ei takaa, että suomalaiset lukevat uutisjutun televisiouutisten kehystämällä tavalla (tai sillä tavalla, jonka minä olen löytävinäni islam-uutisista). Samaten on pidettävä mielessä, että uutisjutut on aina tehty kulloistenkin tilanteiden ehdoilla; vasta jälkiviisaus näyttää jutuista karkeimmat virheet, joiden mahdollisuutta ei juttua tehdessä vielä tiedetty tai huomattu. Tästä huolimatta ei ole lainkaan vähäpätöistä tietää, minkälaisia maailmoja televisiouutiset meille illasta toiseen tarjoavat ja kuinka nuo maailmat toimituksissa rakentuvat.

Empiria-osa rakentuu siten, että ensin tutkin aineistoni islam-uutisia puhtaasti yksinkertaisina tilastoina (5.2.). Tämän jälkeen teen muutaman karkeahkon jaon (5.2.1.--5.2.3.), joissa tutkin islam-uutisten pintaa. Itse kysymyksenasetteluun (kts. sivu 12) ja syvempään analyysiin siirryn kohdasta 5.3. alkaen.

5.2. Islam-uutiset tilastoina

Yhteensä ajalla 9.-13.11.1997 ja 25.11.1997-31.1.1998 oli 73 kappaletta ”puoli yhdeksän”-uutislähetystä. Näissä esitettiin kaikkiaan 896 uutisjuttua tai -sähkettä. Uutismassaa lähestyäkseen jaoin ensin kaikki 896 uutista maantieteellisiin alueisiin. Eri alueet olen ensinnäkin rajannut noudatellen totuttuja tapoja ilmaista maantieteellisiä alueita; tällaisia ovat listassani Eurooppa, Pohjois-Väli- ja Etelä-Amerikka, Lähi-Itä, Pohjois-, Keski- ja eteläinen Afrikka, Venäjä ja Kaukasus eli entisen Neuvostoliiton maat sekä lisäksi Oseania. Tämän lisäksi olen työni helpottamiseksi rajannut Kaukoidän kahtia eli Pohjois- ja Etelä-Korean, Kiinan ja Japanin omaksi sekä Intian, Thaimaan, Malesian, Indonesian, Filippiinien ym. alueen maat omaksi alueekseen.

---

¹⁹ Islam-aiheiseksi katson kaikki uutiset ja sähkeet, joissa käsitellään islaminuskoista valtiota, jossa puhutaan islaminuskosta tai mainitaan islam.

Suomi on listassa omana alueenaan havainnollistaakseni huiman eron Suomea (533 kpl) ja muuta maailmaa käsittelevien (363 kpl) uutisten välillä. Yleisradion pääuutislähetyksessä tärkeiksi käsiteltäviksi alueiksi nousivat Euroopan maiden jälkeen Venäjä ja entisen Neuvostoliiton alueet. Myös Pohjois-Afrikan tapahtumat nousivat esille yllättävän paljon, jos lukua vertaa vaikka Yhdysvaltoja ja Kanadaa käsittelevien juttujen määrään. Olin olettanut, että Yhdysvalloista olisi suomalaisissa uutisissa enemmän uutisia. Odotettua sen sijaan oli, että kaukaisempien maailmankolkkien, kuten Australian tai vaikka Perun tapahtumat harvoin nousevat uutisiksi. Samoin kaukoidän talouden (tuolloiseen) kasvuun liittyen alueen tapahtumien suhteellisen runsas uutisointi oli oletettavaa.

tilasto 1. Missä uutiset tapahtuivat? (kpl, n=896)

Eurooppa	158	Lähi-Itä	20
Suomi erikseen	533	Pohjois-Afrikka	23
		Keski-Afrikka	11
Pohjois-Amerikka	30	Eteläinen Afrikka	6
Väli-Amerikka	11		
Etelä-Amerikka	3	Venäjä ja Kaukasus	58
		Koreat, Kiina ja Japani	23
Oseania	3	Intia, Indonesia...	17

Seuraavaksi erittelin islam-uutiset - joita oli 53 (n=73) lähetyksessä yhteensä 103 kappaletta eli 11% kaikista uutisista - sen mukaan, mitä muslimimaata juttu koski. Mukana eivät ole ne maailman islaminuskoiset valtiot, joita tutkimusajankohtani uutisissa ei mainittu. Olen merkinnyt maan muslimimaiksi, jos se selkeästi kuvattu sellaiseksi edellä esittämissäni (s.14-15) kartoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että muslimimaaksi on laskettu maa, jonka väestöstä muslimeja on yli 30 prosenttia. Lisäksi mukana on erikseen ”maana” Opec-maat, koska kahdessa uutisessa puhuttiin tekijänä - öljyntuottajana - ainoastaan Opec-maista. Islam-aiheisiksi jutuiksi olen edelleen luokitellut kaikki ne jutut ja sähkeet, jotka koskettavat muslimimaata tai jossa puhutaan muslimeista tai islaminuskosta.

Eniten islam-aiheisia juttuja oli Irakista ja Algeriasta. Tämä oli oletettavaa, sillä tutkimusajankohtana maailman tapahtumia hallitsivat Yhdysvaltain ja Irakin välinen asetarkastuskiista sekä Algerian pikkukylien joukkomurhat. Runsaasti juttuja tuli myös maailman suurimmasta muslimivaltiosta eli Indonesiasta. Huomioitavan arvoista on kuitenkin se, että yhdessäkään Indonesiaa käsittelevässä jutussa ei mainittu mitään maan uskonnosta. Islam uskontona tai valtion elämää määrittävänä tekijänä mainittiin erikseen Algeriaa, Bosniaa, Egyptiä, Irakia, Irania, Palestiinan itsehallintoaluetta ja Turkia

käsittelevissä uutisissa. Lisäksi Saksaa käsittelevässä islam-aiheisessa jutussa kerrottiin saksalaisten ja turkkilaisten vaikeasta uskonnollisesta yhteisöstä. Muiden maiden kohdalla islamista sinänsä ei puhuttu mitään.

tilasto 2. Mitä islaminuskoista maata juttu koski? (kpl., n=103)

Algeria	20	Kirgisia	2	Lisäksi muista maailman maista islam mainittiin seuraavien maiden yhteydessä:	
Azerbaidzan	3	Kroatia	1		
Bosnia	8	Opec-valtiot	2	Israel	1
Egypti	4	Palestiina	7	Italia	4
Indonesia	11	Saudi-Arabia	1	Saksa	1
Irak	22	Somalia	2		
Iran	2	Tsetsenia	3		
Jordania	4	Turkki	9		

Seuraavaksi jaoin kaikki 896 uutista aihepiireittäin yhdeksään eri alueeseen. Valitsin aihealueet sen mukaan, miten uutisia luokitellaan myös uutistoimituksissa. Jako on kuitenkin vain viitteellinen; esimerkiksi moni politiikan uutinen olisi yhtä hyvin voinut olla myös talousuutinen.

tilasto 3. Mitä aihetta uutinen käsitteli? (%)

	Suomi n=533	Ulkomaat n=260	Islam-maat n=103

Politiikka	12	25	51
Talous	25	16	12
Onnettomuudet	10	22	18
Sosiaali	26	9	14
Kulttuuri	9	3	4
Urheilu	4	0	0
Terveys	3	1	0
Ympäristö	3	3	0
Human Interest	8	7	1

	100	100	100

Tämän jaottelun perusteella on havaittavissa, että uutislähetysten aiheet keskittyvät selkeästi politiikan, talouden ja onnettomuuksien käsittelyyn. Suomen asioista kerrottaessa sosiaali- eli jokapäiväiseen elämäämme liittyvät asiat nousevat kuitenkin tärkeimmiksi. Olin odottanut, että ulkomaan uutisoinnissa kriisit ja onnettomuudet nostaisivat myös prosenttiluvut korkeammiksi. Tässä otoksessa ulkomaiden politiikasta kertovat uutiset nousivat kuitenkin pääosaan, islam-maiden kohdalla jopa hiukan yli puoleen kaikista kerrotuista uutisista. Uutisoinnin painotus niin sanottuihin ”koviin uutisiin” on kuitenkin selvä: pääosan vievät politiikka ja talous. Suomessa seuraavana ovat vielä siis

sosiaaliasiat. Vasta seuraavana perässä tulee uutislähetysten ”leipä” eli kriisien ja onnettomuuksien käsittely. Kulttuurin, urheilun, terveyden, ympäristöasioiden ja yleisesti kiinnostaviksi kuviteltujen aiheiden määrä on niin vähäinen kuin sen uutisia katselemallakin ymmärtää. Nämä alueet nousevat uutisiksi yleensä vain erikoisuutensa ansiosta; taloutta tai politiikkaa sen sijaan seurataan joka tapauksessa. Islaminuskoisista maista ei ollut lainkaan juttuja urheilusta, terveydestä tai ympäristöasioista, ja myös erittäin vähän kulttuurista ja human interest-aiheista. Uutisten painottuminen politiikkaan, onnettomuuksiin ja talouteen kertoo omaa kieltään asenteestamme niin islaminuskoisia maita kuin myös muita ulkomaita kohtaan.

5.2.1. Juttujen ilme

Seuraavaksi erittelin kaikista islam-aiheisista uutisista vain jutuiksi asti kivunneet uutiset, eli ne keskimäärin kahden minuutin pituiset uutiset, joissa toimittaja kertoo omalla äänellään tapahtumien kulun²⁰. Islam-aiheisia juttuja oli 47 kappaletta eli vajaa puolet islam-uutisten kokonaismäärästä (n=103). Jo tästä voin päätellä, että islam (siis maa, uskonto tai muslimit) nousee uutiseksi asti harvoin. Nämä uutisjutut on lueteltu aikajärjestyksessä liite-osassa.

Käytännössä islam-uutisille kävi aineistossani usein niin, että jonkin asian tapahtuessa se mainittiin ulkomaansähkeissä, tämän jälkeen asiasta tehtiin seuraavana päivänä juttu ja seuraavana päivänä asiaan palattiin jälleen sähkeessä. Näin tapahtui erityisesti tutkimusajankohtani ajankohtaisten Algerian ja Irakin tapahtumien kanssa eli esimerkiksi keskiviikkona 7.1.98 kerrottiin *sähkeessä*, että ”Algerian syrjäseuduilla asuvat ihmiset ovat lähteneet pakoon verilöylyjä”. Torstaina 8.1. uutisissa oli *juttu* otsikolla ”Kaikki EU-maat kannattavat tutkijaryhmän lähettämistä Algeriaan.”. Seuraavan kerran Algerian nousi esiin lauantaina 10.1., jolloin *sähkeessä* kerrottiin, kuinka ”Algeriassa on jälleen tullut ilmi uusia joukkomurhia.” Lisäksi samana päivänä uutisissa oli *juttu* aiheesta ”Algeriasta paenneet ihmiset seuraavat kotimaansa tapahtumia sekavin tuntein”.

Edellä esittämiäni tilastojen perusteella voi jo sanoa, että islam nousee uutisiin ennen kaikkea *tapahtumina*, ei sosiaalisina tai kulttuurisina ilmiöinä tai yksittäisinä kiinnostavina yksityiskohtina. Islam on uutisoinnissa aina kiinnitetty johonkin hetkeen. Toisaalta tämä on uutisoinnissa mitä tavallisinta; eihän mitään uutista tehdä mistä tahansa jotakuta kiinnostavasta yksityiskohdasta.

²⁰ Haluan käsitellä vain uutisjuttuja, sillä niissä tekstin ja kuvan käyttö on luonnollisesti laajempaa kuin television otsikossa eli leadissa tai lyhyessä, noin 30 sekunnin pituisessa kuvitetussa sähkeessä. Tämä tietenkin rajaa pois sen, että voisin käsitellä uutisen kehittymistä jutuksi nousseesta tapahtumasta pelkäsi kuriositeettina mainittavaksi sähkeeksi. Sekä tutkimusajankohtani että pro graduni ovat kuitenkin liian lyhyitä ja suppeita uutistapahtuman historian kartoittamiseen.

Huomattavaa on kuitenkin se, että muslimimaat eivät nouse otsikoihin maina, joissa tapahtuisi muutakin kuin kriisejä ja poliittisia tapahtumia. Poikkeuksena tässä aineistossa olivat uutiset Jordanian kaivauksista (9.11.97) ja Egyptin Sfinxin kunnostamisesta (27.12.97). Toisaalta molemmat näistäkin uutisista oli kiinnitetty suomalaisia kiinnostaviin aiheisiin; Jordanian kaivauksissa oli mukana suomalaisia ja Sfinxin korjaus liittyi *turismiin*. Aineistossa ei ollut yhtään uutista muslimimaiden oloista, tavallisten ihmisten elämästä tai taustajuttua historiasta liittyen vaikka Algerian joukkomurhiin. Samaan aikaan kun voi kysyä, miksi tällaisia uutisia sitten pitäisi olla valtakunnan pääuutislähetyksessä, voi myös kysyä, miksi uutisissa toisinaan kerrotaan kevyempiä tarinoita vaikka belgialaisen viinikylän sadonkorjuujuhlasta tai Ranskan Guyanan Pirunsaaresta.

5.2.2. Juttujen sävy

Seuraavaksi jaoin uutisjuttuaineistoni (n=47) kahteen osaan karkeasti sen mukaan, oliko uutinen *myönteinen* vai *kielteinen*. (Olen merkinnyt uutisen sävyn työni liitteenä olevan uutislistaan kirjaintunnuksin; myönteinen uutinen on merkitty M:llä, kielteinen uutinen K:lla.) Oletettavaa tietenkin on, että uutislähetyksissä suurin osa uutisista on kielteisiä. Islamiin liittyen erillinen jako on mielestäni kuitenkin tärkeä, sillä aineistossani islam-uutisia oli vain vähän tai ei ollenkaan sosiaali-, kulttuuri-, urheilu-, terveys-, ympäristö- tai human interest-aiheista (kts. tilasto 3, s.66), joiden voisi kuvitella käsittelevän islamia myös myönteisesti. On siis mielenkiintoista tutkia, onko suurin osa islamia käsitelleistä politiikan, talouden ja onnettomuuksien uutisista sävyltään kielteisiä.

Myönteisiksi luokittelin uutiset, joissa

*ei ollut vastakkaisia osapuolia tai jos oli, niiden välille ei esitetty selvää ristiriitaa

*tapahtumasta kerrottiin sinänsä, liittämättä sitä mihinkään kokonaisuuteen

*toimittaja selvästi toi esiin asian positiivisia puolia

Myönteisiä uutisia ovat jaossani esimerkiksi seuraavanlaiset uutiset; "Suomalainen tutkijaryhmä on saanut merkittävän arkeologisen projektin Jordaniasta" (9.11.97), "Lähi-idän luterilainen kirkko on saanut uuden piispan" (5.1.98), "Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan" (21.12.97) tai "Yhdysvallat haluaa Turkin Euroopan Unioniin, sanoo Suomessa vieraileva huippuvaikuttaja" (21.1.98). Tällaisia sisällölliseltä otteeltaan neutraaleja uutisia aineistossani (n=46) oli 12 kappaletta. Kokonaisuuden kannalta on kuitenkin otettava huomioon, että jutun myönteisyys ei tarkoita sitä, etteikö jutulla sinänsä olisi yhteiskunnallista pontta. Asian valikoituminen jutuksi kun on aina sekin ideologinen kannanotto. Niinpä esimerkiksi Lähi-idän luterilaisen kirkon uudesta piispasta

kertova uutinen ei missään nimessä ole neutraali. Se on selkeä valinta, jolla muistutetaan - karrikoiden - että Lähi-idässäkin on luterilaisia, ei pelkästään muslimeja ja juutalaisia. Toinen esimerkki sinänsä myönteisen uutisen sävyn muuttumisesta on uutispaketti Kaukasukselta maanantailta 22.12.97, jolloin ensin kerrotaan myönteiseen sävyyn kuinka ”Kaspianmeren rannalla sijaitseva Azerbaidzan pyrkii nousemaan vaikuttajavaltioksi alueella”. Heti tämän Azerbaidzanin oloja monipuolisesti kuvaavan jutun jälkeen on kuitenkin kuin muistutukseksi sähke, joka alkaa ”Olot Kaukasuksella ovat kuitenkin levottomat.” Myönteinen kehitys siis muutetaan negatiiviseksi; ihmisten mieliin muistutetaan, miltä maailma *oikeasti* näyttää.

Kielteisiksi luokittelin uutiset, joissa

*oli vastakkainasettelua eli selkeästi kaksi vastakkaista osapuolta

*kerrottiin kriisistä, konfliktista tai onnettomuudesta.

*toimittaja selvästi toi esiin asian negatiivisia puolia

Kielteisiä uutisia olivat aineistossa esimerkiksi seuraavat; ”YK:n ja Irakin asevalvontakiistassa äänenpainot kovenevat” (10.11.97), ”Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki” (11.12.97), ”Algeriassa muslimien pyhä kuukausi Ramadan on alkanut verisellä tavalla” (3.1.98) tai ”Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton on antanut jälleen vakavan varoituksen Saddam Husseinille” (28.1.98). Kielteisiä uutisia aineistossa (n=46) oli 35 kappaletta, eli siis suurin osa. Näin ollen voi sanoa, että islamin maailma representoituu ennen kaikkea konfliktien maailmaksi, kuten aiemmin esitellyistä tilastoistakin on käynyt ilmi. Yksi esimerkki mielestäni suhteellisen räikeästä islamin esittämisestä kielteisellä tavalla on tapa, jolla Turkki tuotiin esiin uutisessa, joka liittyi EU:n laajentumiseen. 11.12.97 uutisissa oli juttu Luxemburgin huippukokouksesta, joka käsitteli lähinnä laajentumista entisiin sosialistisiin maihin. Juttu loppui sanoihin ”Huippukokouksen suurin ongelma onkin Vähän-Aasian puolella”. Juontaja otti studiosta tästä kiinni ja sanoi kameralle ”NIIN, Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki.” Itse jutussa, joka oli tehty paikan päältä eli Istanbulista, ei kuitenkaan esitellä Turkin hankaluutta mitenkään. Tyyli on analyttinen ja kertoo islamin merkityksestä turkkilaiselle yhteiskunnalle, painottamatta mitenkään islaminuskon myönteisiä tai kielteisiä puolia. Jutun juonto ja juontajan kommentointi muuttavat siis neutraalin jutun sävyn kielteiseksi, ikään kuin vahvistamaan kielteistä kuvaa Euroopan laimalla sijaitsevasta Turkista. Kertova tila eli juontaja studiossa pyrkii siis rakenteellisen ylivalentansa ansiosta hallitsemaan kerrottua tilaa eli ns. todellisuutta.

5.2.3. Juttujen sanasto

Islam-juttujen sanaston tutkimiseksi keskityn tämän otsikon alla käsittelemään uutisten juontojen ensimmäisiä lauseita ja niissä käytettyjä ilmaisuja. Näiden tv-uutisten ”otsikoiden” tutkiminen on tärkeää, sillä niissä toimittajat joutuvat tiivistämään juttunsa ydinkohdan ikään kuin myyntilauseeksi. Käytännössä tämä tarkoittaa asian rankkaa yksioikoistamista. Ensimmäisen lauseen ja koko juonnon muutaman lauseen oletetaan ilmaisevan jutun teeman eli sen, mikä on tärkeintä. Koska juonto edustaa sitä, miten teksti ymmärretään, mitä siinä pidetään tärkeänä ja kuinka teksti tallennetaan muistiin, tähän subjektiiviseen prosessiin saattavat tieto, uskomukset, asenteet ja ideologiat hyvinkin vaikuttaa.

Oletettavaa on, että juontojen sanasto on leksikaalista eli tietyllä tavalla väritynyttä. Kiintoisa kysymys islam-uutisoinnin kohdalla onkin, *millä tavalla väritynyttä*. Onko islam-juttujen juonnoissa sanoja, jotka tekevät katsojan levottomaksi? Entä käytetäänkö paljon väkivallan sanastoa? Tässä aineistossa vastaus on kyllä; sanasto on *kielteisesti väritynyttä* 21 juonossa 46 juonnosta:

- USA:n ja Irakin välit *kiristyvät edelleen* (9.11.97)
- YK:n ja Irakin asevalvontakiistassa *äänenpainot kovenevat* (10.11.97)
- Ranskassa on noussut laaja kansanliike Algerian *verilöylyjä* vastaan (11.11.97)
- Euroopan unioniin pyrkivistä maista *hankalin* on Turkki (11.12.97)
- Turkin hallitus *torjuu* EU:n kutsun maaliskuiseen Eurooppa-konferenssiin (14.12.97)
- Algeriassa muslimien pyhä kuukausi Ramadan on alkanut *verisellä* tavalla (3.1.98)
- Algeriassa on jälleen paljastunut uusia *joukkomurhia* (6.1.98)
- Yhdysvalloissa on otettu *varovasti* vastaan Iranin esitys puheyhteyden palauttamiseksi (8.1.98)
- Talouskriisin koettelemassa* Indonesiassa kasvavat *paineet* presidentin erottamiseksi (9.1.98)
- Algeriasta *paenneet* ihmiset seuraavat tapahtumia *sekavin* tuntein (10.1.98)
- Tilanne EU:n etelälaidalla *huolestuttaa* myös Suomen viranomaisia (11.1.98)
- Väkivalta pahenee* yhä Algeriassa (12.1.98)
- Yhdysvallat yrittää ratkaista uusimman *kiistansa* Irakin kanssa (13.1.98)
- Indonesia on pitkään ollut ihmisoikeusjärjestöjen *hampaissa* (14.1.98)
- Poliittinen *jännite* Turkissa *kiristyy* (16.1.98)
- Kiista* Irakin asetarkastuksista *kovenee* (16.1.98)
- Irakin ja USA:n *kiista* asetarkastuksista *kiristyy* (17.1.98)
- YK:n asetarkastusohjelman johtaja on yrittänyt Bagdadissa selvittää YK:n ja Irakin *tulehtuneita* suhteita (19.1.98)
- Algeriassa *räjähti* tänään kaksi pommia (20.1.98)
- Britannian parlamentti on tänään kuullut todistuksia Algerian *joukkomurhista* (22.1.98)
- Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton on antanut *jälleen vakavan varoituksen* Saddam Husseinille (28.1.98)

Tällainen tulos ei kuitenkaan anna oikeutta sanoa, että islam-uutisoinnissa sanasto olisi väkivaltaisempaa tai värittävämpää kuin muussakaan uutisoinnissa; sellaiset verbit kuin *kiristyy*, *räjähtää*, *huolestuttaa*, *varoittaa*, *koventua* tai *pahentua* tai substantiivit kuten *jännite*, *joukkomurha*,

varoitus, kiista, paine tai väkivalta kuuluvat normaaliin uutiskieleen, joita käytetään yhtä paljon uutisoinnissa islam-maista kuin vaikka Pohjois-Irannista. Mielenkiintoisempia ovatkin adjektiivit, joilla tapahtumia ja asioita kuvataan jonkinlaisiksi ja adverbit, joilla luodaan ajan, paikan ja tavan tunnelmat. Esimerkkejä värittävästä adjektiiveistä edellä mainitussa aineistossa ovat muiden muassa seuraavat sanat: *hankala, verinen, varovasti, laaja, sekava, tulehtunut, vakava*. Onhan nimittäin niin, että uutistekstissä voisi aivan yhtä hyvin sanoa, että ”Ranskassa on noussut kansanliike Algerian verilöylyjä vastaan” sen sijaan, että kerrotaan kansanliikkeen olevan *laaja*. Tai kertoa, että ”Yhdysvaltain presidentti on antanut varoituksen Saddam Husseinille” sen sijaan, että lisättäisiin varoituksen olevan *vakava*. Adjektiiveilla taas tekstiin luodaan tietty ilmapiiri, mielestäni jonkun puolesta jotakin vastaan. Ja adverbeilla, kuten *jälleen, edelleen, yhä* ja *myös* luodaan mielikuvia siitä, miten asiat ovat: kuka tekee mitään. Näin ollen esimerkiksi lauseet ”Algeriassa on *jälleen* paljastunut uusia joukkomurhia” tai ”Väkivalta pahenee *yhä* Algeriassa” kertovat, että Algeriassa on ennenkin paljastunut joukkomurhia, olot maassa ovat siis epävakait. Lause ”Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa *myös* Suomen viranomaisia” taas kertoo omaa kieltään siitä, miten EU:n etelälaidan maihin pitäisi suhtautua eli on ikään kuin hyväksyttyä olla tilanteesta huolissaan. Jos lauseessa ei olisi *myös*-sanaa, lauseen konnotaatio muuttuisi täysin. Tällöin suomalaiset olisivat ainoita, jotka Euroopan etelärajasta ovat huolissaan, ja tällä tiedollahan ei vielä noustaisi pääuutislähettykseen.

5.3. Aineisto pienenee - analyysi laajenee

Tarkempi analyysi islam-uutisista tarkoittaa kokonaisten uutisten tutkimista. Tällöin haussa ovat erityisesti kielen ja kuvailmaisun implisiittiset keinot eli sellaiset, jotka eivät ole ilmeisesti näkyvillä. Näiden keinojen tutkimiseksi olen valinnut aineistostani lähempää tarkastelua varten vain muutaman jutun, jotta työni ei paisuisi mahdottomaksi. Valitsin tarkastelun kohteeksi juttuja, jotka eivät ole päiväkohtaisia uutisia esimerkiksi Irakin tai Algerian kriiseistä ELI -jutut, jotka olivat *seurausta* kansainvälisistä tapahtumista eli joissa tilannetta seurattiin omin neuvoin uutistoimituksesta, -jutut, jotka *liittyivät jollakin tavalla Suomeen*, sillä tällaisissa jutuissa mielestäni toimittajan motiivit nousevat selvemmin esiin kuin ”tavallisessa” uutisjutussa, ja -jutut, joissa *islam selvästi on esillä* uskontona tai ilmiönä Edellä mainitut kriteerit täyttäviä juttuja oli aineistossa 14 kappaletta, mutta työni luottavuuden kannalta päädyin kuitenkin rajaamaan määrän suhteellisen pieneksi. Tarkastelun kohteena on seulonnan jälkeen kaikkiaan viisi juttua eli

- Teheranissa islamilaiset maat ovat kokoontuneet suurimpaan kokoukseen sitten islamilaisen vallankumouksen (9.12.97)
- Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki (11.12.97)
- Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan kouluttamalla heistä yrittäjiä (21.12.97)
- Islaminuskon harrastaminen yleistyy Saksassa, missä on noin 2,5 miljoonaa turkkilaista ja satoja tuhansia muualta tulleita islaminuskoisia (26.12.97)
- Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa myös Suomen viranomaisia (11.1.98)

Näitä juttuja katson ja tutkin edellä esittämäni teoriapohjan läpi ja kiinnitän huomioni erityisesti seuraaviin seikkoihin:

*Modaalisuus. Minkälainen näkökulma toimittajalla ja uutistoimituksella on juttuun? Modaalisuudella tarkoitetaan tekstin tuottajan asennetta sanomansa sisältöä kohtaan eli se ilmaisee näkökulman ja tekijän suhteen lauseiden merkitykseen. (Kangasniemi 1992, 2; Leiwo ym. 1992, 97). Luonnollisissa kielissä käytetään eniten *episteemisiä modaaleja*, jotka ilmaisevat puhujan käsitystä merkityksen todenperäisyydestä. Episteeminen modaalisuus voidaan sijoittaa seuraavalle asteikolle:

Varmuusaste	mahdoton	epätodennäköinen	epävarma	mahdollinen	todennäköinen	varma
sanasto, pos.	muka	tuskin	ehkä/ kenties	luultavasti/ kai	ilmeisesti/ varmaan	ilman muuta
sanasto, neg.	ei ikinä	ei varmaan	ehkä ei	tuskin	ilmeisesti ei	

(Hakulinen & Karlsson 1988, 263)

Uutisjournalismin episteeminen modaalisuus keskittyy asteikon ääripäihin. Kun uutisten lähtökohta on tosiasioiden välittäminen, ei epäilyksiä merkitysten todenperäisyyksistä pidä olla; jutut sisältävät yleensä vain selkeitä ehtolauseita tai modaalisia ehdollisuuksia. Faircloughin mukaan (1997, 12) ehdollisuuksilla ja kategorisilla toteamuksilla toimittajan ja yleisön välinen suhde sekä kummankin sosiaaliset identiteetit tulevat esille uutisessa alusta lähtien. Tässä aineistossa ehtoja ja ehdollisuuksia on varmasti yhtä paljon kuin kaikissa muissakin tv-uutisten uutisissa, kiinnostavaa ei kuitenkaan ole niiden määrä, vaan niiden luomat konnotaatiot.

*Presuppositiot. Minkälaisia presuppositioita eli lauseen sisään piilotettuja väittämiä toimittaja käyttää? Presuppositiot toimittaja ottaa itsestään selvänä osanan kontekstuaalista taustaa, ja olettaa myös vastaanottajan tekevän näin. (Leiwo ym. 1992, 93; Lyons 1986, 606). Presuppositiot ovat siis faktoja, joita ei ilmaista ääneen (Leiwo & Pietikäinen 1996, 93). Presuppositiot ovat siis toimittajalle oiva keino tiivistää tekstiä. Koska median kieli on pinnaltaan enimmäkseen historiatonta, sijoitetaan historia presuppositioihin. Presupponoitu on siis tekstissä jollakin tavalla läsnä, mutta jää vastaanottajan vaikutelmaksi ja tulkinnaksi.

*Emotiivisuus. Emotiiviset ilmaukset sisältävät jo itsessään jonkin arvo- tai tunnelatauksen. Emotiivisten ilmausten avulla voidaan luoda hyvyden tai huonouden vaikutelmia, ja tuoda näin esiin itsestäänselvänä se, mikä ilman emotiivista ilmausta olisi saattanut vaatia perusteluja

(Hedquist 1978, 1). Emotiivisten ilmauksen avulla yritetään saada vastaanottaja omaksumaan jokin asenne tai tunne, tai vahvistamaan tai heikentämään jo olemassaolevaa (Kangasluoma 1993, 23).

Kuvaava esimerkki emotiivisista sanoista on sanakolmikko vapaustaistelija-sissi-terroristi: sanoja voi käyttää saman henkilön kuvaamiseen, mutta vaikutelma on kuitenkin kullakin sanalla erilainen.

*Esiintyjien identiteetit. Minkälaisia identiteettejä on annettu eri osapuolille - muslimeille, toimittajalle, asiantuntijoille. Ketkä jutussa päästetään eli kuka tekee mitään? Faircloughin mukaan (1997, 40) uutisoinnissa on tavallista jättää tarkentamatta tekijyyttä ja vastuullisuutta tapahtumia ja niihin osallisia kuvattaessa. Mielenkiintoista tässä on, ketkä ovat tekijöitä, ketkä kohteita. Eli loppujen lopuksi tässä on kyse siitä, kenet jutuissa passivoidaan, kenet aktivoidaan? Tapahtumat muodostuvat toiminnasta ja osanottajista, jotka ovat suhteessa toimintaan aktiivisia tai passiivisia. Verbimuodon avulla voidaan osanottajia painottaa eri tavalla: aktiivi korostaa toiminnan suhdetta, passiivi toiminnan kohdetta. Passiivin käyttö, toiminnallista agenttia vaativien verbien välttäminen ja verbien nominaalistukset hämärtävät kuulijan käsitystä aktiivisesta, toiminnallisesta tapahtumasta ja vaikeuttavat tulkintaa syy- ja seuraussuhteista. Äärimmäisessä tapauksessa syntyy käsitys abstraktista, luonnonlainomaisesta tapahtumasta, jolle ihmiset joutuvat alttiiksi.

*Kuvitus. Kuvat voivat kerronnassa lieventää tai rajuntaa kerrottua. Tekstissä voidaan esimerkiksi etukäteen kertoa, mitä kuvissa tulee tapahtumaan, jolloin katsojalle on jo annettu mielikuva siitä, mitään tulee nähdä. Kuvakokojen vaihtelulla puolestaan voidaan luoda mielikuvia läheisemmistä tai kaukaisemmista asioista, kuten jo teoriaosassa olen esitellyt. Kuvituksella myös voidaan luoda mielikuvia asiantuntijoista; toimittaja saatetaan stan-up:ien avulla esitellä arvovaltaisena hahmona, joka tietää, jolla on 'tosiasiat' hallussaan ja jolla on myöskin oikeus kertoa. Kieli ja kuvat tukevat toistensa vakuuttavuutta - tunnettu toimittaja puhuu päin kameraa suoraan katsojille. Yleisö kuvastuu vastaanottajaksi, joka haluaa tietää ja odottaa, että hänelle kerrotaan.

5.3.1. Alustava analyysi

Ensisilmäys juttuihin antaa mielikuvan neutraaliudesta eli tapahtuma kuvataan asiallisesti uutistapahtumana. Yleisradion televisiouutisten islam-uutisissa toimittaja ei etsi trenssi päällä pahaa terroristimuslimia hyvien länsimaalaisten kristittyjen pyhiltä paikoilta. Juttuja ei myöskään rakenneta viihdyttävän tarinan muotoon, jossa olisi selkeä alku, keskikohta ja loppu, ja jota olisi helppo ja hauska seurata. Sanansijaa on annettu monelle osapuolelle, ja kaikissa tämän pienen aineiston uutisissa ääneen pääsevät niin muslimit kuin me eurooppalaisetkin. Mielenkiintoista näissä uutisissa onkin juuri se, että kohteena oleva islamilainen maailma, uskonto tai maa on kuvattu *aina* suhteessa *länteen*.

Tämä on itse asiassa tyypillistä kaikissa tutkimusaineistoni jutuissa. Islamilaisessa maailmassa asiat eivät siis tapahtu itsenäisesti, vaan uutinen legitimoituu uutiseksi vasta kun se koskettaa myös *meitä*. Näin esimerkiksi ensimmäisessä jutussa islamilaisten maiden kokouksesta uutisen kärkeen nousee ”monien ääri­linjan muslimien karkeiden puheiden rinnalla” (r21)²¹ Iranin presidentti Khatani ajatuksineen siitä, että lännellä on ollut muslimeille hyvä­äkin annettavaa (r19). Juttu myös päättyy länsisidonnaiseen tulkintaan siitä, miten ”Iranin pitää kiittää menestyksestä Yhdysvaltoja” (r34). Turkia käsittelevä juttu on luonnollisesti kiinnitetty länteen, jutun ideahan nimenomaan on katsoa Turkia Euroopan silmin. Ilman Turkin ”intoa” (r2) EU:hun, tuskin saisimme ruutuamme montakaan juttua Turkin ihmisoikeustilanteesta. Egyptin entisten terroristien uudelleen­kouluttaminen on meille kiinnostava uutinen, sillä moni suomalainen on matkailut Luxorissa, jossa ”islamistiterroristit herättivät viimeksi huomiota” (r4) ja ennen kaikkea ”meitä suomalaista kiinnostanee, että sitä (uudelleen­kouluttamista) tehdään suomalaisilla kehitys­apurahoilla” (r25). Saksan islaminuskoisista kertova juttu nostaa esiin islamin Euroopan maaperällä, jossa sen ”harjoittaminen yleistyy” (r1), jossa se ”herättää vastustusta” (r6), jossa se on saanut vastaan­sa ”eräät kristilliset seurakunnat” (r25) ja jossa kasvavasta työttömyydestä huolimatta turkkilaisilla on ”silti haluja integroitua yhteiskuntaan” (r54). Viimeinen juttu on länsisidonnainen mitä selkeimmin; onhan siinä kyseessä ”huolestuttavaksi” (r2) koettu laittomien siirtolaisten ”virta” (r3) Suomeen eli länteen.

Representoinnissa on aina kyse valinnoista, siitä mikä asetetaan ensi- ja mikä toissijaiseksi. Näissä jutuissa ensisijaiseksi nousikin mielikuva siitä, että islam on jotain länteen kiinnittyvää, *meihin* liittyvää, ehkä myös jotain negatiivista. Itse tapahtuma/asia (kuten muslimimaiden kokous tai Turkin ihmisoikeustilanne) jäi toissijaiseksi länsi-konnotaation korostamisen rinnalla. Voinko tästä siis vetää sen johtopäätöksen, että uutistoimitus on valinnut katsottavakseni nämä näkökulmat, koska ne ovat yhteiskunnassa ideologisesti oikein? Kenties, korostettiinhan myös Valtioneuvoston selonteossa Eurooppaa ja siten myös Suomea uhkaavista pakolaisvirroista ja irrallisesta terrorismista. Ainakin nämä uutiset tukevat kansallista mielikuvaa: on syytä olla etelärajasta huolissaan ja on hyvä, että Suomi tukee terroristien kouluttamista.

²¹ Merkki (r) tarkoittaa litteroitujen juttujen rivimerkintää. Kukin juttu on numeroitu ykkösestä alkaen. Rivimerkinnät on lisätty litterointien vasempaan laitaan.

5.3.2. Teheranissa islamilaiset maat ovat kokoontuneet suurimpaan kokoukseen sitten islamilaisen vallankumouksen (9.12.97) ²²

TEKSTI

KUVA

1 JUONTO: Teheranissa islamilaiset maat ovat kokoontuneet suurimpaan kokoukseen sitten islamilaisen vallankumouksen 1979. Iran esiintyy kokouksessa muslimimaailman johtajamaana. Maan sisäiset ristiriidat heijastavat hyvin muslimien jakautumista maltillisiin, uudistusmielisiin ja vanhoillisiin.

10 JUTTU: Nuorten ja naisten äänillä valittu Iranin uusi presidentti Muhammed Khatani antoi uuden sävyn Iranissa kokoontuvalle muslimimaiden konferenssille. Hän kehotti muslimeja tarkastelemaan maailmaa uudella tavalla. Omaan identiteettiä pitää tuki etsiä historiasta, mutta pohtien, eikä 15 menneisyyteen käpristyen. Khatanin mielestä muslimien on opittava tulkitsemaan luovasti myös nyky maailmaa. Läntisen sivilisaation ylivalta on saanut ulkopuoliset kärsimään, mutta sen tilillä on myös huomattavia saavutuksia.

20 Monien ääri linjan muslimien karkeiden puheiden rinnalla Iranin presidentti erottuu joukosta, vaikka hän puhuu tietysti teokraattisen Iranin presidenttinä. Iran esiintyy täällä muslimien johtajamaana. Teheranin konferenssi onkin osoitus muslimien 25 uudesta yhtenäisyydestä ja Iranin eristäytyneisyyden lopusta. Monet muslimimaat ovat syytelleet Irania terrorismista ja sen suhteet naapurimaihin ovat olleet huonot. Kahdeksan vuotta Iranin kanssa sotineen Irakin varapresidentti on nyt täällä, samoin Persianlahden 30 öljymonarkit.

Iranin pitää kiittää menestyksestä Yhdysvaltoja. Sen hiljaisuus Israelin ääri linjan edessä ja saman- 35 aikainen ärhentely Irakin ja Iranin kanssa ovat yhdistäneet muslimimaat. Aivan eri asia on se, mihin muslimimaat osaavat käyttää uutta yhtenäisyyttään.

still-kuva juontajan takana. Kuvassa lukee vihreällä ISLAM ja kuvassa on Iranin presidentti kävelemässä sisään verhojen reunustamasta ovesta

-maisema kokoussalista (YK)
(Liisa Liimatainen - Teheran)
-Iranin presidentti Khatani puhuu (PLK)
(Muhammed Khatani)
-YK:n pääsihteeri saatetaan kokoussaliin(LPK)

-ristikuva takaisin kokoussaliin (YK)
-leikkaus kuvaan, jossa päästä varpaisiin muslimikaavussa olevat naiset kantavat arabiankielistä kylttiä kokouksessa (KK)
-leikkaus Khataniin, joka puhuu elehtien(PLK)

-kuvaa kokouksen naisista kaavussa (KK)
-leikkaus minareetista auringonlaskussa (YK)
-kuvaa rukoilusta moskeijassa (LKK)
-puolikuva auringonlaskun minareetista (PK)
-kuva suuresta koraanista (LKK)

-kuva palaa kokoukseen, jossa muslimimaiden johtajia tulee kokoussaliin (KK)

-kuva jonkun talon edessä (KK)
-zoomaus kohti jotakin taloa vuoren juurella
-zoomaus jatkuu talon ohi ja päättyy lumiseen vuorenhuippuun (YK - LK)

²² -Toimittajan puhe on kirjoitettu normaalitekstillä, haastateltavien kursivoituna.

-Lyhenteiden (PLK, LPK, YK...) selitykset liiteosassa sivulla 702.

-Suluissa on kuvaan ilmestyvä tekstitys

Modaalisuus. Jutun näkökulma on silminnäkijän ja -kokijan. Toimittaja on paikan päällä Teheranissa, joten hänellä on laajemmat mahdollisuudet tulkintoihin kuin jos juttu olisi tehty kotitoimituksesta. Toimittaja esiintyy asiantuntijana, jolla on oikeus olla varma asiastaan. Tekstin varmuusaste onkin korkea; ”maan sisäiset ristiriidat heijastavat *hyvin* muslimien jakautumista...” (r5), ”...Iranin presidentti erottuu joukosta, vaikka hän puhuu *tietysti* teokraattisen Iranin presidenttinä.” (r22), ”Teheranin konferenssi *onkin* osoitus muslimien uudesta yhtenäisyydestä...” (r25), ”Iranin *pitää* kiittää menestyksestään Yhdysvaltoja.” (r34). Lauseet ovat suoria väittämiä todellisuudesta; syntyikin konnotaatio jossa Iran on kokouksen ainut ”järkevä” maa, joka ymmärtää, miten muslimimaiden tulisi käyttäytyä.

Presuppositiot. Koko jutun linja toistaa samaa oppimis-näkökulmaa. Varmaan siksi jutun kärkeen on nostettu Iranin presidentin Khatanin puheen referointi. Se sisältää presuppositioina vahvoja totuuksia koko muslimimaailmasta:

”Hän kehotti muslimeja tarkastelemaan maailmaa uudella tavalla.” (r12)

- muslimien maailmankatsomus on vanhanaikainen

”Omaa identiteettiä pitää etsiä historiasta, mutta pohtien, eikä menneisyyteen käpristyen.” (r13)

- muslimit käpristyvät menneisyyteen

”...muslimien on opittava tulkitsemaan luovasti myös nykymaailmaa.” (r16)

-muslimien tulkinta nykymaailmasta ei ole luova

”...sen (läntisen sivilisaation) tilillä on myös huomattavia saavutuksia.” (r19)

-muslimit eivät ole ymmärtäneet, että lännellä on myös hyviä puolia

”Teheranin konferenssi onkin osoitus muslimien uudesta yhtenäisyydestä...” (r25)

-muslimien yhtenäisyydestä tietämättömän kuulijan on otettava toimittajan vahva lause totena, sillä sitä ei perustella mitenkään

”Aivan eri asia on se, mihin muslimimaat osaavat käyttää uutta yhtenäisyyttään.” (r37)

-muslimeilla on onnistumisen avaimet käsissään, mutta ristiriitaisena yhteisönä onnistuminen on epätodennäköistä.

Vastaanottajalle syntyy vaikutelma muslimimaailmasta, jossa yksi valtio eli Iran ymmärtää, mistä maailmassa on oikein kyse. Iranin on siksi tuettava ja opetettava koko muuta muslimimaailmaa oikealle tielle, joka vie kohti yhtenäistymistä. Vaikka jutusta toisaalta syntyy mielikuva siitä, että muslimimaiden pitäisi lopettaa keskinäinen rähistelynsä ja oppia kunnioittamaan länsimaailmankin maailmankatsomusta, toimittajan viimeinen kommentti ”Aivan eri asia on se, mihin muslimimaat osaavat käyttää uutta yhtenäisyyttään” kuitenkin palauttaa asian maan pinnalle, ja myös helpottaa. Olisihan yhtenäinen muslimiblokki pelottava vastakohta lännelle. Koko jutun asenne on siis kuin tarkkailuluokan opettajan: ”Kaikkea on yritetty, mutta eihän näistä ole mihinkään.”

Emotiivisuus. Jutussa ei ole montakaan sävyttävää sanontaa tai sanaa, millaisia asiat kokouksessa ovat, vaan emotiivisuus on enemmänkin piilotettu edellä mainittuihin modaali- ja presuppositioihin.

Selkeissä hyvyyden tai huonouden ilmaisevissa sanoissa muslimimaat representoituvat negatiivisemmin kuin jutussa vastapuoleksi asetettu länsi:

"...Khatani antoi *uuden* sävyn Iranissa kokoontuvalle ... konferenssille." (r10)

-sävy olisi ilman Khatania ollut *vanha*, siis vanhanaikainen

"...eikä menneisyyteen *käpristyen*..." (r15)

-käpristyminen on kokoonmenemistä, sisäänpäinkääntymistä, ulkopuolen (tulevaisuuden) vastustamista

"Muslimien on opittava tulkitsemaan *luovasti* myös nyky maailmaa." (r16)

-jos muslimi ei tulkitse nyky maailmaa luovasti, hän tulkitsee sitä yksinkertaisesti

"Monien ääri linjan muslimien *karkeiden* puheiden rinnalla Iranin presidentti erottuu joukosta..." (r21)

-ääri linjan muslimit ovat karkeita

Toisaalta jutussa asetetaan myös muslimimaiden puolelle, vaikka länsi koetaankin jutussa - Iranin sanoin tosin - mittapuuksi, jota vasten ei nyt tarvitse ihan nojautua, mutta josta voisi ottaa edes vähän tukea.

"Läntisen sivilisaation *ylivalta* on saanut ulkopuoliset *kärsimään*..." (r18)

-myös lännen negatiiviset puolet tuodaan esiin, jutun opetus ei ole yksisilmäistä

"...ja samanaikainen *ärhentely* Irakin ja Iranin kanssa ovat yhdistäneet muslimimaat." (r36)

-Yhdysvallat on kohdellut Irakia ja Irania myös toimittajan mielestä negatiivisesti.

Esiintyjien identiteetit. Jutussa toimittaja on selkeästi asiantuntija. Hän on paikan päällä Teheranissa silminnäkijänä ja -kokijana. Mielenkiintoista on se, että jutussa äänessä on vain toimittaja, vaikka islamilaisten maiden suurimmasta kokouksesta "sitten islamilaisen vallankumouksen 1979" (r3) on varmasti tullut kansainvälisen kuvamateriaalin ohessa myös esimerkiksi Muhammed Khatanin puheen englanninno. Miksi siis Khatani ei saa itse sanoa asiaansa, joka on kuitenkin koettu kokouksen tärkeimmäksi anniksi? Jutussa muslimit tai lähinnä muut muslimimaat kuin Iran onkin passivoitu kokijoiksi läpi koko jutun :

"...islamilaiset maat *ovat kokoontuneet*" (r2)

"muslimien on *opittava tulkitsemaan*" (r16)

"Monet *muslimimaat ovat syytelleet* Irania terrorismista..." (r27)

Vaikka Khatani ei pääse ääneen, Iran on toimittajan ohella jutun aktiivinen tekijä:

"Iran *esiintyy* kokouksessa muslimimaailman johtajanaan." (r3 ja r24)

"*Muhammed Khatani antoi uuden sävyn*..." (r10)

"Hän (*Khatani*) *kehotti* muslimeja tarkastelemaan maailmaa uudella tavalla" (r12)

Kuvitus. Jutun kuvitus on selkeästi tehty kotitoimituksessa Helsingin Pasilassa kansainvälisten kuvatoimistojen välittämästä materiaalista, ja kuvitus onkin tekstiä tukevaa neutraalia otosta kokouksesta. Kun toimittaja on saanut kerrottua, mitä Khatani puheessaan sanoi, kuvat alkavat kertoa

myös muuta. Kun toimittaja kertoo "...muslimien uudesta yhtenäisyydestä ja Iranin eristäytyneisyyden lopusta" (r26), ruutuun ilmestyy tyypillisiä muslimimaiden kuvia; minareetti, rukoilua moskeijassa, ja koraani. Mikä näiden kuvien tarkoitus on? Kenties vain toimia välikuvina, näyttää uutisessa muutakin kuin suhteellisen tylsiä kuvia kokouksesta, mutta konnotaatioina kuvat vahvistavat näkemystä muslimimaista, joissa uskonto on elämässä pääosassa. Tyypillinen kuvitus on myös se, kun toimittaja kertoo, että "Iranin pitää kiittää menestyksestä Yhdysvaltoja" (r34), kuvassa liehuvat liput (jossakin, todennäköisesti kokouspaikan edessä - paikka ei selviä kuvasta). Liput siis konnotoivat muslimimaita. Epäselväksi ei myöskään jää viimeisten lauseiden kuvitus: kun puhutaan Yhdysvaltain "ärhentelystä" (r36) Iranin ja Irakin kanssa, kuvassa on arabityyliin rakennettu jokin talo, ehkä presidentinpalatsi ehkä ei. Talo kuitenkin symboloi yhdistymisen kynnyksellä olevia Irakin ja Irania ja muita muslimimaita. Kun kamera jatkaa zoomaustaan ohi talon, kohti lumista vuorenhuippua, saa toimittajan ilmaus "Aivan eri asia on se, miten muslimimaat osaavat käyttää uutta yhtenäisyyttään" (r37) kuvallisen sinettinsä: todellinen yhtenäisyys on muslimimaailmassa yhtä kaukana kuin vuoden juurelle rakennettu talo kaukana hämmöttävästä vuorenhuipusta.

5.3.3. Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki (11.12.97)

TEKSTI

KUVA

- 1 JUONTO: Niin. Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki. Turkki on innolla pyrkimässä EU:n jäseneksi, mutta EU:lle tilanne on hankala, sillä Turkin ihmisoikeustilanne ei
5 täytä EU:n vaatimuksia. Toisaalta turkkilaiset eivät itsekään tunnu EU-jäsenyyteen uskovan, kertoo Leena Reikko Istanbulista.
- JUTTU: Jo kaksi ja puoli vuotta nämä ihmiset
10 ovat joka lauantai kokoontuneet tässä samassa paikassa osoittaakseen mieltään sitä vastaan, että ihmisiä katoaa jäljettömiin pidätysten yhteydessä. Poliisiasemilla tapahtuu myös kidutusta ja nämä
15 ihmisoikeusrikkomukset ovat jatkuvasti hirtäneet Turkin ja Euroopan suhteita. Turkin nykyhallitus myöntää auliisti, että korjaamisen varaa asioissa on:
- Ihmisoikeusrikkomuksia sattuu toisinaan. Ajattelu-
20 tapoja pitää muuttaa. Sen vuoksi jo ala-asteella annetaan ihmisoikeusopetusta*
- On kuitenkin niitä, joiden mielestä EU:n ovet pysy-
25 vät Turkilta kiinni, oli ihmisoikeustilanne miten hyvä tahansa.
- Turkin täysjäsenyyden suurimpia esteitä ovat Turkin huono talous ja suuri väkiluku, mutta
30 ehkä myös uskonto ja kulttuuri. Jäsenyyden myötä turkkilaisten liikkuminen olisi vapaata. Se olisi Euroopalle vaikea hyväksyä. Turkkiä ei nyt työnnetä ulos, mutta ei hyväksytä jäseneksiäkään.*
35
- Turkin vuosikymmeniä kestäneet yritykset yh-
40 dentyä Euroopan kanssa ovat olleet suurin piirtein yhtä riemullisia kuin tšekäläinen talvisää. Monet uskovat nyt, että Euroopan Unioni pelkästään pompottelee Turkkiä.
- Eurooppa teeskentelee välittävänsä Turkin
45 ihmisoikeusrikkomuksista, mutta jatkaa aseiden*
- Still-kuva juontajan takana. Kuvassa ihmis-
joukko esittelee kadonneiden omaisiensa valokuvia. Kuvaa reunustavat EU:n ja Turkin liput.
- yleiskuvaa Istanbulin kadulta, virastotalon edestä (YK)
-leikkaus puolilähikuvaan, jossa ihmiset esittelevät omaistensa kuvia (PLK)
-lähikuvia kadonneita ihmisiä esittävistä tauluista (LK)
- (ihmisoikeusministeri
Ahmet Sami Turk)*
-kuvassa ministeri puhuu (KK)
-viimeisen sanan kohdalla leikataan kuvaan kahdesta katupoliisista (KK)
- ihmismassaa Istanbulista (YK)
- (taloustieteilijä
Mustafa Sönmez)*
-taloustieteilijä puhuu toimistossaan (PK)
-väkiluku-sanalla leikkaus
maisemaan, jossa kävelee kaapupukuisia naisia sateessa, taustalla moskeija (YK)
-kuvia basaarista ja turkkilaisista ostoksilla. Kuvat loppuvat naiseen, joka katselee ikkunan läpi länsimaisia, lyhyitä juhlahameita (LPK)
- stand-up, taustalla Bosporin salmi (LPK)
(Leena Reikko
Istanbul)
- nimetön nainen Istanbulin kadulta (LK)*

myyntiä tänne.

50 *Turkkilaisia kohdellaan toisen luokan kansalaisina. Ellet ole liikemies, et saa viisumia mistään lähetystöstä.*

nimetön mies Istanbulin kadulta (LK)

Eurooppa kohtelee Turkia epäoikeudenmukaisesti.

nimetön mies Istanbulin kadulta (LK)

55 *Yleinen ilmapiiri täällä tuntuu olevan se, että turkkilaisten enemmistö on luopunut haaveesta olla osa EU:ta. Illuusiot ovat karisseet.*

-lähikuvia väkijoukosta (PLK)

-kaupunkikuvaa, jossa ajaa paljon autoja (YK)

60 *En usko, että Turkista tulee lähitulevaisuudessa EU:n jäsen. EU yrittää nyt keksiä, mitä tehdä Turkin suhteen*

(taloustieteilijä

Mustafa Sönmez)

-istuu toimistossaan (PK)

-viimeisen lauseen kohdalla leikkaus

kuviin basaarista (KK)

Modaalisuus. Jutun näkökulma käy esiin heti juontajan ensimmäisistä sanasta : ”Niin. Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki.” (r1) Turkki on siis hankala, sehän kerrotaan juontajan arvovallalla. Vaikka itse juttu on monitahoinen ja vaikuttaa siksi neutraalilta ja asialliselta, juontajan ja juonnon yhteisvaikutus luo kuvan ikävästä, mutta innokkaasta maasta, joka mitä todennäköisimmin ei pääse Euroopan Unionin - ainakaan tällä kierroksella. Ja tuskin myöhemminkään, tuodaanhan jutussa esille myös näkökulma uskonnon vaikutuksesta suhtautumiseemme Turkkiin (r30). Koska paikan päällä asiasta kertomassa on tv-uutisten oma toimittaja, asioiden varmuusaste on väistämättä korkea: ”...nämä ihmisoikeusrikkomukset ovat *jatkuvasti* hiertäneet Turkin ja Euroopan suhteita” (r14), ”Turkin vuosikymmeniä kestäneet yritykset yhdyttyä Euroopan kanssa ovat olleet *suurin piirtein* yhtä riemullisia kuin tšekäläinen sää” (r37). Vaikka viimeisessä lauseessa suurin piirtein-sanaparin konnotaatio onkin varmuudeltaan pieni, vertaus säähän luo kuitenkin varmuudella kielteisen kuvan Turkin *yrityksistä*. Mitä sen sijaan tulee itse turkkilaisiin, varmuusaste laskee ja lauseiden modaaliteetti siirtyy varmuudessa epävarmuuden suuntaan: ”*Toisaalta* turkkilaiset eivät itsekään *tunnu* EU-jäsenyyteen *uskovan...*” (r5), ”*Monet* uskovat nyt, että Euroopan Unioni pelkäästään *pomottelee* Turkia” (r41), ”Yleinen ilmapiiri täällä *tuntuu* olevan se, että turkkilaisten enemmistö on luopunut haaveesta olla osa EU:ta” (r59). Tavallisten turkkilaisten näkökulmaksi jää suhtautua Eurooppaan varauksellisesti. Katugallupin anti muuttaa muutaman ihmisen kommentoinnin asiantilaksi, käytännöksi. Kirkkaan ja eurooppalaisten mieleen olevan kommentin (”*On kuitenkin* niitä...r24) taas antaa asiantuntija, taloustieteilijä, joka lopulta sanoo varman tuntuksena sen, mitä kai toivommeekin

kuulevamme: ”En usko, että Turkista tulee *lähitulevaisuudessa* EU:n jäsen.” (r64) Näin näkökulmaksi muovautuu se, että Turkki todellakin on hankala maa, huomaavathan sen myös itse turkkilaiset.

Presuppositiot. Mielestäni tässä jutussa presuppositioita on vähän, jos lainkaan. Paikan päällä Istanbulissa oleva toimittaja avaa asiat katselijalle myös selittämällä taustoja. Katsojan vastuulle ja tulkittavaksi tosin jää se, onko Turkin ihmisoikeustilanne niin paha, ettei se ”...täytä EU:n vaatimuksia” (r4), että ”...ihmisiä katoaa jäljettömiin pidätysten yhteydessä” (r12) ja että ”...ihmisoikeusrikkomukset ovat jatkuvasti hiertäneet Turkin ja Euroopan suhteita” (r14). Tosin yleinen tietämyksemme tukee näitä tietoja. Enemmänkin presuppositioita on rakennettu jutussa haastateltavien suihin. Esimerkiksi taloustieteilijä Sönmez kertoo turkkilaisen taloustieteilijän auktoriteetilla, mitkä asiat ovat täysjäsenyyden tiellä (r28-34). Katsojan tehtävänä on tässä jutussa olla itse joko samaa mieltä tai vaihtoehtoisesti samaistua turkkilaisiin katuhaastateltuihin (r44-57).

Emotiivisuus. Jutun perusteella jää joltisenkin sääliittävä kuva Turkista EU:hun pyrkijänä. Jutussa nimittäin käytetään paljon kielteisesti arvottavia sanoja:

”Euroopan Unioniin pyrkivistä maista *hankalin* on Turkki.” (r1)

-Turkki on hankala.

”Turkki on *innolla* pyrkimässä EU:n jäseneksi...” (r2)

-innolla-sanan konnotaatio on tässä yhteydessä halveksuva, varsinkin kun ensin on kerrottu Turkin olevan hankala.

”...ihmisoikeusrikkomukset ovat *jatkuvasti hiertäneet* Turkin ja Euroopan suhteita.” (r14)

-kahden osapuolen väliset hiertävät suhteet ovat väistämättä huonot

”Turkin nykyhallitus myöntää *auliisti*, että korjaamisen varaa asioissa on.” (r16)

-ihmisoikeusrikkomuksia tapahtuu, Turkki jopa myöntää sen.

”Monet uskovat nyt, että Euroopan Unioni pelkää *pomottelee* Turkia.” (r41)

-turkkilaisten kuva EU:sta on kielteinen

Esiintyjien identiteetit. Jutussa kaikki osapuolet ovat aktiivisia toimijoita ja vaikka toimittaja tässä jutussa on jutun tapahtumapaikalla, hän ei esiinny asiantuntijana. Asiantuntijan ja myös toimittajan kommenttien vahvistajan rooli on annettu haastateltaville. Kun ”Turkin nykyhallitus myöntää auliisti, että korjaamisen varaa asioissa on” (r15) ääneen pääsee Turkin ihmisoikeusministeri, joka kertoo, että ”Ihmisoikeusrikkomuksia sattuu toisinaan” (r19). Ministerin sanottavaksi valittu kommentti on kuitenkin suhteellisen huvittava, varsinkin kun edellisessä kappaleessa näytetään ihmisoikeusrikkomusten aiheuttamaa inhimillistä hätää. Näin siis jutussa Turkin hallituksen rooli on olla syntipukkina. Kuten jo sanottu, jutun taloustieteilijä edustaa selkeää ja eurooppalaista näkökulmaa Turkin todennäköisyydestä päästä EU:hun. Kiihkoton taloustieteilijä latelee kameralle sen, mihin juttu on jo meitä valmistanut: Euroopan Unionin jäsenyyden hankalalla Turkilla ovat ”huono talous ja suuri väkiluku, mutta ehkä myös uskonto ja kulttuuri” (r28). Katuhaastateltavien tehtävänä jutussa on

kertoa, kuinka Turkin kansa pitää Eurooppaa ”pompottelijana” (r42). Lopulta turkkilaisten osaksi jää jutussa ”luopua haaveesta olla osa EU:ta” (r60). ”Illuusiot (kuulumisesta innolla tavoiteltuun Eurooppaan) ovat karisseet” (r61). Tämän vahvistaa vielä taloustieteilijä omalla kommentillaan.

Kuvitus. Koska juttu kertoo Turkin ihmisoikeustilanteen vaikutuksesta Turkin EU:hun pääsyyn, on luonnollista, että juttu myös alkaa ihmisoikeustilanteen esittelyllä. Tekstin tiivistymistä yksityiskohdista (nämä ihmiset) yleistilanteeseen (Turkki ja Eurooppa) tukee kuvan siirtyminen omaisiaan esittelevien yleiskuvasta kadonneiden lähikuviin. Kun tämän jälkeen ääneen pääsee ihmisoikeusministeri, on konnotaatio ministerin väheksyvistä asenteesta valmis. Loppujutun kuvitus toimii Istanbulin katukuvien avulla. Tämä kuvitus on selkeä, sillä samassa maisemassa kommentointinsa eli stand-upin (r38-42) antaa myös toimittaja. Neutraalista katukuvasta huolimatta toimittaja on silti halunnut alleviivata asioita. Kun ihmisoikeusministeri kertoo, että ”...jo ala-asteella annetaan ihmisoikeusopetusta” (r20) kuva leikataan kahteen kadulla partioivaan poliisiin. Koska edellä on puhuttu poliisien harjoittamasta kidutuksesta, kuva poliisesta vetää maton ihmisoikeusministerin sanojen alta. Kun taloustieteilijä taas puhuu Turkin uskonnon ja kulttuurin vaikutuksesta EU:hun pääsyyn (r30), kuva näyttää naisia kaavuissaan ja moskeijan kuvaa. Näin siis kerrotaan, että islamin usko on *se* hankaloittava tekijä. Myös jutun kuvakokojen voi katsoa korostavan eurooppalaista totuutta suhteessa turkkilaiseen totuuteen; toimittaja saa stand-upissaan runsaasti tilaa ympärilleen selittäessään, kuinka ”Turkin vuosikymmeniä kestäneet yritykset yhdistyvä Euroopan kanssa ovat olleet suurin piirtein yhtä riemullisia kuin tšekäläinen talvisää” (r38), eurooppalaisilla linjoilla oleva taloustieteilijä on puristettu hiukan pienempään kuvakokoon - puolikuvaan, mutta Eurooppaan kielteisimminkin suhtautuvat tavalliset turkkilaiset saavat tyytyä kertomaan antipatiansa lähikuvissa, joissa ei näy kuin ihmisen pää. Nämä ihmiset ovat myös nimettömiä, vaikka ymmärtääkseni tv-uutisten tavoitteena on huolehtia siitä, että jokaisella ruudussa esiintyvällä ihmisellä on nimi.

5.3.4. Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan kouluttamalla heistä yrittäjiä (21.12.97)

TEKSTI

KUVA

- 1 JUONTO: Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan kouluttamalla heistä yrittäjiä. Toimintaa rahoittaa myös Suomi. Egyptin islamistiterroristit herät-
- 5 tivät viimeksi huomiota Luxorin terroristi-iskulla. Sopeuttamiskokeilussa on mukana miehiä samasta järjestöstä.
- JUTTU: Vielä muutama vuosi sitten Hassan
- 10 Kharatiya oli militanttiliikkeen Gamaa al-Islamiyan sotilaallisen siiven aluepäällikkö. Hän johti muslimitaistelijoita miljoonan asukkaan Muni-rassa. Hassanin joukot sotivat poliiseja vastaan ja pakottivat asukkaat elämään kiihko-
- 15 islamilaista Taliban-henkistä elämää.
- Jos puhe ei tehonnut, käytimme väkivaltaa.*
- Tänään Hassan on kunniallinen kioskinpitäjä
- 20 samassa kaupunginosassa, ja tarjoaa työpaikan seitsemälle muulle. Elämänmuutoksen toi yksityinen, riippumaton Ibn Khaldoun-keskus. Se sopeuttaa militantteja takaisin yhteis-
- 25 kuntaan. Työ on ainutlaatuisia Egyptissä ja meitä suomalaisia kiinnostanee, että sitä tehdään suomalaisilla kehitysapurahoilla. Suomen tuki on vain 53-tuhatta markkaa, mutta Egyptissä sillä tekee paljon. Esimerkiksi maksaa yli 10 toimistotyöntekijän vuosi-
- 30 palkat. Keskukseen johtajan mukaan apuraha kattaa puolet heidän projektistaan. Projektin perusideana on tehdä eilispärvän terroristeista tämän päivän pienkapitalisteja.
- 35 *Annamme heille mahdollisuuden perustaa pieryrityksiä. Annamme lainan, jonka he maksavat takaisin. He ovat nuoria, koulutettuja, tehokkaita ja kunnianhimoisia.*
- 40 *Haastavan tekemisen puutteessa he ajautuvat ääriryhmiin. Suomen tuella on autettu 35 heistä yhteiskuntaan.*
- Still-kuva juontaja taustalla. Kuvassa lukee valkoisella EGYPTI. Kuvassa egyptiläinen mies myy makkaraa.
- Mies esittelee puolikuvassa taistelutaitoja (PK)
- laajakuvaa öisestä Munirasta (LKK)
- (Hassan Kharatiya al Sultan)*
- mies puolikuvassa (PK)
- bussi ajaa Muni-rassa kohti kameraa, bussin takaa paljastuu Hassanin makkarakioski (LPK)
- kuva makkarakioskista (LPK)
- lähikuva makkaranmyynnistä (LK)
- zoomaus makkaraa myyvän Hassaniin (ELK)
- kuvassa laajakuva koulutuskeskuksen talosta (YK)
- keskuksen arabiankielinen kyltti (ELK)
- kokokuva keskuksen toimistosta (KK)
- puolikuva toimistovirkailijattaresta (PK)
- kokokuva, jossa näkyvät keskuksen johtaja ja jutun toimittaja keskustelemassa (KK)
- (johtaja
Saad Eddin Ibrahim
Ibn Khaldoun-keskus)*
- johtaja puolikuvassa toimistossaan (PK)
- välikuva toimiston kirjoista (ELK)
- takaisin johtajaan (PK)
- keskuksen kuvioitu ikkuna (KK)
- takaisin johtajaan (PK)

45 Kehitysapua on monenlaista. Joskus kymmenet miljoonat kuluvat jälkiä jättämättä. Joskus, kuten täällä Kairossa nyt, muutamalla kymppitonilla saadaan aikaan jotain todella uutta ja urauurtavaa.

Stand up keskuksen pihalta (LPK)
(Lauri Kaira
Kairo)
-juttu loppuu laajaan puolikuvaan toimittajasta

Modaalisuus. Jutun näkökulmaa leimaa epävarmuus, entisten terroristien sopeuttaminen yhteiskuntaan ei toimi täysin ongelmitta; ”Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan...” (r1), ”Annamme heille *mahdollisuuden* perustaa pienyrityksiä...” (r36). Tärkeämpää jutussa on kuitenkin tuoda esille sitä, että myös Suomi pienine rahasummineen pystyy auttamaan islamistiterroristeja kaidalle tielle. Tällöin kerronnan modaalisuus vahvistuu loppua kohden; ”Toimintaa rahoittaa *myös* Suomi” (r4), ”...meitä suomalaisia *kiinnostanee*, että sitä tehdään suomalaisilla kehitysapurahoilla” (r25), ”Suomen tuki on *vain* 53-tuhatta markkaa, mutta Egyptissä sillä tekee paljon” (r27), ”Joskus, kuten täällä Kairossa nyt, muutamalla kymppitonilla saadaan aikaan jotain *todella* uutta ja urauurtavaa” (r45). Terroristien auttamisesta mennään siis Suomen urauurtavuuteen, vaikka koulutuskeskusta ovat tukeneet muutkin valtiot, sanotaanhan juonnossa kuinka ”Toimintaa rahoittaa *myös* Suomi” (r3).

Presuppositiot. Tässä jutussa toimittajan tehtävä on suhteellisen helppo, sillä hänen ei tarvitse liittää lauseisiinsa historiallista taustaa. Onhan kyseessä suhteellisen irrallisen tapahtuman uutisointi. Silti teksti vyöryttää katsojalle totuuksia, jotka on joko uskottava tai sitten ei:

- ”Egyptin islamistiterroristit herättivät viimeksi huomiota Luxorin terroristi-iskulla.” (r4)
  - kaikki islamistiterroristit tekevät terroristi-iskuja
- ”Sopeuttamiskokeilussa on mukana miehiä samasta (islamisti-) järjestöstä.” (r6)
  - nämä miehet ovat tehneet terroritekoja (tätä ei kuitenkaan vahvisteta jutussa)
- ”Työ on ainutlaatuista Egyptissä...” (r24)
  - ennen Suomen tukea tällaiseen(kaan) työhön ei olisi ryhdytty.
- ”Kehitysapua on monenlaista” (r45)
  - kehitysavun antaminen ei aina onnistu.

Emotiivisuus. Tässä jutussa asetutaan selkeästi islamistiterroristeja vastaan ja elämässään uuden lehden kääntäneiden puolelle - onhan jutun lähtökohtana kertoa, miten terroristeiksi päätyneitä nuoria voidaan kouluttaa takaisin yhteiskuntaan.

- ”Tänään Hassan on *kunniallinen* kioskinpitäjä samassa kaupunginosassa...” (r19)
  - aikaisemmin Hassan ei ollut kunniallinen, koska kuului terroristeihin

Jo sanan terroristi luo konnotaation kielteisestä asiasta, vaikka Gamaa al-Islamiyan jäsenet kutsuvat itseään sotilaisiksi. Tässä yhteydessä terroristi-sanan oikeutuksesta voi olla samaa mieltä, mutta *islamistiterroristi*-sanonnan käyttäminen juonnossa (r4) on sangen epäilyttävää, eiväthän kaikki Egyptin islamistit ole terroristeja. Tässä kuitenkin näkee hyvin uutiskielen ongelman; mahdollisimman

pienessä tilassa on sanottava mahdollisimman paljon. Tällöin syntyy väkisin mielle yhtymiä, jotka jutuissa seuraavat toisiaan. Niinpä uutisissa islamisti-sanan konnotaatio on useimmiten negatiivinen. **Esiintyjien identiteetit.** Toimittajan roolina on esittää Suomen edustajaa, joka on paikan päällä Egyptissä katsomassa, mihin suomalaisten antamia kehitysapurahoja käytetään. Ex-terroristi Hassanin ja koulutuskeskuksen johtajan tehtävinä on todistaa rahan olleen tarpeen. Jokainen esille nostettu osapuoli on aktiivinen ja tätä aktiivisuutta korostetaan emotiivisesti latautuneilla sanoilla. Hassanin rooli on jutussa näyttää ensin millainen hän oli ennen. Tällöin hän sotilaiseen ”...johti muslimitaistelijoita....sotivat poliisia vastaan....pakottivat elämään kiihkoislamilaista Taliban-henkistä elämää” (r13- 15). Nyt hän siis on ”*kunniallinen...ja tarjoaa työpaikan seitsemälle muulle*” (r19-21). Ratkaisijan roolissa on ”*yksityinen, riippumaton Ibn Khaldoun-keskus, ... jonka työ on ainutlaatuista.*” (r22) Keskusta edustaa johtaja, jonka roolina on kertoa syy terrorismiin ”*Haastavan tekemisen puutteessa he ajautuvat ääriryhmiin*” (r40). Toimittaja sinetöi asian tilan stand-upissa koulutuskeskuksen pihalta: ”*Muutamalla kymppitonnilla saadan aikaan jotain todella uutta ja uraauurtavaa*” (r46).

Kuvitus. Jutun kuvitusta varten on nähty vaivaa. Toimittaja on käynyt koulutuskeskuksessa, etsinyt käsiinsä entisen terroristin, joka on koulutuskeskuksen avulla koulutettu kioskinmyyjä ja kuvauttanut tätä entistä terroristia sekä aikaisemmissa että nykyisissä puuhissaan. Jutun kuvitus onkin tehokas; harva meistä on nähnyt lähikuvissa kameralle taistelutaitojaan esittelevää ”islamistiterroristia”. Hassanin esityksestä syntyy kuva pelottavasta terroristista, josta siirrytään tumman yön kautta nykyisin ”kunniallisen” Hassanin kioskiin. Hassanista kuvat vievät loogisesti kohti koulutuskeskusta, jossa esitellään taloa yleiskuvin ja yksityiskohdin ja myös todistetaan toimittajan olevan paikalla (r30). Jutun kuvitus loppuu jutun tekstin sinetöivään puolikuvaan toimittajasta. Tämä ikään kuin kokoaa langat käsiinsä ja laajassa puolikuvassa, miten asiat Egyptissä sillä hetkellä ovat”. Myös muut kuvituksissa esiintyvät on päästetty esiintymään laajoissa kuvissa.

5.3.5. Islaminuskon harjoittaminen yleistyy Saksassa, missä on noin 2,5 miljoonaa turkkilaista ja satoja tuhansia muualta tulleita islaminuskoisia (26.12.97)

TEKSTI	KUVA
1 JUONTO: Islaminuskon harjoittaminen yleistyy Saksassa, missä on noin 2,5 miljoonaa turkkilaista ja satoja tuhansia muualta tulleita islaminuskoisia. Islamilaisuuden pyrkiminen entistä näkyvämmiin esille Saksassa herättää myös vastustusta, muun muassa Duisburgissa Ruhrin alueella.	Still-kuva juontaja taustalla. Kuvassa moskeijan imaami pitelee poskiaan ja kutsuu rukoilemaan. Kuvan taustalla on Saksan lippu.
10 JUTTU: Kutsu rukoukseen Duisburgissa ei kuulu kauas ja kaupungissa varsin yleistä islaminuskoa harjoitetaan vaatimattomissa oloissa. Moskeijayhdistys haluaa nyt, että rukouskutsu voitaisiin välittää kovaäänisen kautta.	-ennen toimittajan spiikkiä muutama sekunti rukouskutsua (LPK) -puolikuvassa imaam (PK)i -laajakuva tehdasalueen pihalta, jossa on imaami ja moskeijaan tulijoita (LKK)
15 <i>Muslimit haluavat takapihoilta julkisuuteen tehdäkseen ihmisille selväksi, että hekin elävät tässä yhteiskunnassa</i>	<i>(Moskeijayhdistyksen pj. Cler Köksal)</i> <i>-puheenjohtaja moskeijassa puolikuvassa, taustalla Turkin lippu ja arabiankielinen juliste (PK)</i>
20 Ruhrin alueella on satoja moskeijoita; lähes kaikki entisiä varastorakennuksia tai liikehuoneistoja. Muutamille on kovaäänisen käyttö sallittu. Duisburgissa sitä varten tehty anomus on saanut vastaanansa eräät kristilliset seurakunnat.	-puolikuva imaamista rukoilemassa, tästä kameran avaus koko moskelijasaliin, jossa useita muslimeja rukoilemassa (ELK-KK) -mies kävelee luterilaisen kirkon näköisessä tilassa kohti kameraa (KK)
25 <i>Rukoukseen kutsuva imaami levittää islamilaista uskontunnustusta asuinalueelle. Moskeijan ympäristössä elävät pakotetaan uskontunnustuksen alle.</i>	<i>(pastori Dietrich Reuter)</i> <i>-mies kuvassa, taustalla alttari ja virsitalu (KK)</i>
30 Kristillinen ja islamilainen fundamentalismi halutaan nähdä erilaisina.	-kuvassa pastori ja toimittaja keskustelevat kirkossa (YK)
35 <i>Islamilainen fundamentalismi pyrkii valtion ja kirkon yhdistämiseen. Uskon perusteisiin, siis raamattuun tukeutuvat kristityt sen sijaan oppivat, että valtio ja uskonto ovat kaksi eri asiaa.</i>	<i>-pastori kuvassa, taustalla alttari ja virsitalu (KK)</i>
Duisburgissa on paikoin lähinnä turkkilaisten muslimien enemmistö. Jotkut alkuperäisasukkaat	-yleiskuva kadulta, kameraa kohti kävelee lapsi, hunnutettu nainen ja nuori turkkilainen

45 pelkäävät jo rukouskutsujen kuuluvan kovaäänisistä aamusta iltaan ja ennakoivat kulttuurien kamppailua.

Ei pidä unohtaa, että Eurooppa on kehittynyt
50 *kristinuskon alaisuudessa.*

Täällä tehtiin 40 vuotta sitten Saksan talousihme. Nyt on työttömiä lähes 20 prosenttia ja sekin kiristää väestöryhmien suhteita. Turkkilaisten
55 keskuudessa on silti haluja integroitua yhteiskuntaan.

Turkkilaiset viihtyvät täällä kuin kotonaan,
60 *kuten esimerkiksi omat lapseni. He puhuvat paremmin saksaa kuin turkkia.*

nainen ilman huntua (YK)
-Duisburgin katukuvaa, ei tunnistettavia hahmoja (YK)

(Peter Christ (!!))
-mies kadulta, taustalla turkkilaisia (PLK)

-lähikuvaa tehtaan putkistosta (ELK)
-panorointi vanhasta teollisuusalueesta, loppuun roskaläjään (YK)
-turkkilaisia miehiä keskustelemassa moskeijan pihalla (KK)

(Moskeijayhdistyksen pj. Cler Köksal)
-mies puolikuvassa, taustalla Turkin lippu ja arabiankielinen juliste (PK)
-kuvitus päättyy haastateltavan puolikuvaan

Modaalisuus. Jutun näkökulma on puolueeton ja toimittaja on asettunut välittäjän rooliin. Hän seisoo puolivälissä kahta ”vastakkaista” uskontoa, vaikka itse edustaakin kristillistä länttä.

”...kaupungissa *varsin yleistä* islaminuskoa harjoitetaan vaatimattomissa oloissa” (r11)

”...rukouskutsu *voitaisiin välittää* kovaäänisen kautta” (r14)

”Kristillinen ja islamilainen fundamentalismi *halutaan nähdä erilaisina*” (r33)

”*Jotkut* alkuperäisasukkaat pelkäävät jo rukouskutsujen...” (r44)

Epävarmat sanat pitävät toimittajan ulkopuolisena kumpaankin uskontoon.

Jutun näkökulma nouseekin esiin haastateltavien kommentteista: muslimi-puheenjohtaja puhuu omaa uskontoaan puolustellen, kun taas kristillisen seurakunnan edustaja ja satunnaisesti kadulta valittu mies (jonka nimen täytyy sattumalta olla niin osuva - Peter Christ) asettuvat kommentteissaan vastustamaan islamia. Koska juttu kuvituksineen lähtee liikkeelle muslimien toiveista (”Moskeijayhdistys haluaa nyt, että rukouskutsu voitaisiin välittää kovaäänisen kautta”, r13), joita saksalaisten kuvataan vastustavan, jutun kanta on enemmänkin Euroopassa asuvien muslimien oikeuksia puolustava kuin mitä jutun juonto antaa ymmärtää. Juonnossa nimittäin luodaan mielikuva suuresta ongelmasta:

”Islaminuskon harjoittaminen *yleistyy* Saksassa, missä on *noin 2,5 miljoonaa turkkilaista ja satoja tuhansia muualta tulleita islaminuskoisia.*” (r1)

Varmalla verbillä legitimoidaan loppulauseen epämääräisyys, jonka tavoitteena on kertoa, kuinka muslimien määrä nousee jatkuvasti. Varsinkin termi ”satoja tuhansia”, joka voi tarkoittaa melkein mitä tahansa, korostaa ongelman laajuutta.

Siksipä juontaja voi jatkaa samalla linjalla:

”Islamilaisuuden *pyrkiminen entistä näkyvämmiin* esille Saksassa herättää *myös* vastustusta...” (r4)

Kun jokin asia pyrkii esille, on täysin luonnollista, että se herättää myös vastustusta. Jos juonnossa ei olisi käytetty lauseen alkuosaa, juonnon sävy olisi ollut neutraalimpi.

Tällä tavalla jutun juonto luo juttuun vahvoja ennako-oletuksia islamista saksalaisten elämää hankaloittavana asiana, vaikka itse juttu on hyvin neutraali, ellei peräti islaminuskoisten asemaa puolustava.

Presuppositiot. Juonnon ehdottomuus luo enemmänkin oletuksia todellisuudesta kuin itse juttu.

Juonnon perusteella syntyvä kuva islamisuskosta Saksassa onkin edellä kuvatun kaltainen; ongelmallinen, yleistyvä, vastustusta herättävä. Itse jutussa islaminuskoisten turkkilaisten ja duisburgilaisten vastakkainasettelu on kerrottu suoraan, eikä sitä ole piilotettu presuppositioihin:

”muslimit haluavat takapihoilta julkisuuteen” (r16), ”...anomus on saanut vastaansa eräät kristilliset seurakunnat” (r24), ”moskeijan ympäristössä elävät pakotetaan uskontunnustuksen alle” (r30),

”turkkilaiset viihtyvät täällä kuin kotonaan” (r58). Saksalaisten suhtautuminen muslimeihin sen sijaan kuvataan hiukan huvittavaksikin:

”Kutsu rukoukseen *ei kuulu kauas...*” (r10)

rukouskutsun ääni ei ole toimittajankaan mielestä ongelma...

”Moskeijayhdistys haluaisikin nyt, että rukouskutsu voitaisiin välittää kovaäänisen kautta” (r13)

...miksei rukouskutsua siksi voisi välittää laajemmallekin,

”Duisburgissa on paikoin lähinnä turkkilaisten muslimien *enemmistö*” (42)

varsinkin kun alueella asuu miltei ainoastaan muslimeja,

”*Jotkut* alkuperäisasukkaat pelkäävät *jo* rukouskutsujen kuuluvan kovaäänisistä *aamusta iltaan*” (r43)

muutamien saksalaisten huoli melusaasteesta ei siis ole oikein kunnolla perusteltu.

Emotiivisuus. Sanavalinnoillaan toimittaja asettuu heti jutun alusta lähtien muslimien puolelle:

”...varsin yleistä islaminuskoa harjoitetaan *vaatimattomissa* oloissa” (r11)

”Muslimit haluavat *takapihoilta* julkisuuteen...” (r16)

”Ruhrin alueella on satoja moskeijoita; lähes kaikki *entisiä varastorakennuksia...*” (r20)

Kun saksalaisten kanta tulee mukaan juttuun, saa sekin osakseen neutraalia ymmärrystä, kuten jo aiemmin mainitsin, mutta silti ehkä hiukan saksalaisten herkkänahkaisuutta alleviivaten. Jutun rakenteesta johtuen emotiivisuus asettuukin enemmän turkkilaisten puolelle. Koska juttu noudattaa klassista rakennetta, jossa on selkeä alku, keskikohta ja loppu, muslimien hankalan tilanteen esittely jutun alussa sävyttää koko loppujuttua. Saksalaisten kontolle jutussa jää keskikohdan eli kriisiosan esittely: tässä vastakkainasettelu on selkeimmillään. On saksalainen, joka vastustaa ja muslimi, joka puolustaa. Saksalaisten kielteisyyttä korostetaan vielä kadunmiehen kommentilla. Lopussa muslimin kommentti kokoaa yhteen jutun alun toiveen saada saksalaisilta edes yksi myönnytys (kovaääninen) turkkilaisten innossa sulautua yhteiskuntaan (”He puhuvat paremmin saksaa kuin turkkia”, r59).

Esiintyjien identiteetit. Jutussa kaikki osapuolet pääsevät ääneen, jolloin toimittajan rooliksi jää sivustakatsijan rooli. Kuten edellisessä kappaleessa mainitsin, jutun rakenteesta johtuen juonnon antama mielikuva hätää kärsivistä saksalaisista kääntyy jutussa päällelleen; alistettuja ja hankalassa tilanteessa ovatkin muslimit, joita duisburgilaiset vastustavat. Siten jutun tärkein rooli on ilman muuta juontajalla, joka auktoriteetillaan luo jutun odotukset eli kumoaa toimittajan rakentaman kuvan todellisuudesta.

Kuvitus. Juttu lähtee mielenkiintoisesti liikkeelle. Kun juontaja on päässyt sanomasta ”Islamilaisuuden pyrkiminen entistä näkyvämmiin esille herättää myös vastustusta...” (r4) kuvaan ilmestyy rukouskutsua esittävä imaami. Tämän toimet konnotoituvat siis vastustettaviksi. Mutta kun toimittaja pääsee jutussaan pidemmälle, kuvat imaamin rukouskutsusta ja moskeijasta muuttavat sävyn puolustavaksi. Moskeija todellakin on vaatimaton ja uskontoa harjoitetaan vanhoissa tehdashalleissa. Kristinusko tuodaan kuvituksessa esiin kohdassa, jossa puhutaankin, kuinka ”...anomus on saanut vastaansa eräät kristilliset seurakunnat” (r24). Kuvaa kohti kävelee mies kirkkosalissa ja asettuu haastateltavaksi vahvojen kristillisten symbolien, alttarin ja virsitaulun eteen. Verrattaessa muslimien ”vaatimatonta” rukouspaikkaa kristittyjen arvokkaan näköiseen rukouspaikkaan, syntyy mielikuva väistämätöntä kehitystä vastustavista kristityistä. Tätä korostaa kuvituksessa myös saksalaista mielipidettä edustavan katuhaastateltavan rajaaminen pieneen tilaan ja loppujutun kuvitus, jossa kuvataan Duisburgin ”todellisuutta”; katukuvaa, jossa ei ole juuri muita kuin turkkilaisperäisiä ihmisiä.

5.3.6. Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa myös Suomen viranomaisia (11.1.98)

TEKSTI

KUVA

- 1 JUONTO: Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa myös Suomen viranomaisia. Laittomia siirtolaisia virtaa EU:hun ja tulevaisuudessa reitti on esteetön Pohjolaan 5 saakka. Suomen pitäisi nimittäin lähivuosina luopua kokonaan EU-maista tulevien ihmisten tarkastamisesta rajalla.
- 10
- JUTTU: Italialaisilla rajavartijoilla on riittänyt kiireitä viime päivinä kun Irakista saapuneita 15 kurdeja pn tuon tuosta yrittänyt rantautua saapasmaan kamaralle. Mitä kurjemmiksi olot Turkissa käyvät, sitä enemmän kiihtyy turvapaikkaa hakevien kurdien virta Eurooppaan. Heti kun anomus turvapaikasta on tulomaassa 20 tehty, moni ottaa ritolat ja karkaa viranomaisten ulottuvilta johonkin kolmanteen maahan. Yksistään Saksaan arvioidaan tällä hetkellä muuttavan salaa monta tuhatta kurdia joka kuukausi.
- 25 Italian ja Kreikan rajojen vuotaminen koskee myös Suomea, koska maat ovat tärkeä osa Euroopan Unionin ulkorajaa etelään. Varsinkin se koskee Suomea sen jälkeen, kun eduskunta tänä 30 keväänä tulee ratifioimaan Suomen jo aiemmin allekirjoittaman Schengenin sopimuksen. Kun sopimusta aletaan täällä soveltaa ilmeisesti vuonna 2001, Suomi toteuttaa viimeisenkin EU:n pyhän periaatteen ihmisten vapaasta 35 liikkumisesta.

*Sen jälkeen Suomen ja muiden Schengen-
valtioiden välisillä rajoilla ei tehdä henkilö-
tarkastuksia, ei tarkasteta ihmisten henkilö-
40 papereita.*

Tällä hetkellä täysinvaltaisia Schengen-maita 45 on Euroopassa seitsemän kappaletta. Muutaman

Still-kuva juontajan taustalla. Kuvassa on Euroopan Unionin lilakantinen passi, jota ympäröi EU:n tähtikuvio. Kuvion ulkopuolella on kolme tähteä, joiden liike on kohti EU:n tähtiympyrää.

-italialaisia poliiseja juoksee rannalla, yksi huutaa jotain italiaksi (YK)

*(Almini, Italia
7.1.1998)*

-laajakuva rannalta, jossa kurdipakolaiset katselevat poliisihelikopteria (LKK)
-puolikuva pakolaisperheestä (PK)
-neljä poliisia kävelee rannalla (KK)
-lähikuva kurdipakolaisista (ELK)

-grafiikka: Euroopan kartta, jossa on keltainen nuoli kurdialueelta Italiaan. Itäisen puolen kartasta peittää punaiseksi tyyllitelty ihmis-
massa. Viranomaisten-sanan kohdalla karttaan tulee kaksi nuolta; osoittamaan Italiasta Ranskaan ja Ranskasta Saksaan.

-ristikuva kurdinaisen kasvoin (ELK)
-kuva märissä vaatteissa olevasta kurdista (PK)
-poliiseja ja pakolaisia rannalla (KK)
-ristikuva käteen, jossa on passi (ELK)
-passista kameran avaus lentokentän EU-kansalaisten passijonoon (KK)

-kuvaan mies toimistossaan Euroopan kartan edessä. (PK)

*(lainsäädäntöneuvos.
Pekka Järviö
sisäministeriö)*

-grafiikka: Euroopan kartta, jossa keltaisella Schengen-maat, muut sinisellä

vuoden päästä Suomen liittyessä järjestelmään, lähes koko Eurooppa on meille yhtä suurta seikkailua ilman ainuttakaan passintarkastajaa.

-grafiikka jatkuu niin, että loput EU-maat värjäytyvät keltaisiksi, Suomi muita keltaisemmaksi

50 Valmistautuminen Schengeniin on Suomessakin jo täydessä käynnissä. Helsinki-Vantaan lentokentälle kaivetaan tässä kiireen vilkkaa perustuksia uudelle Schengen-terminaalille. Sinne ei tule ollenkaan passintarkastuspistettä.

-ristikuva rakennustyömaan hissiin (LPK)
-kuva rakennustyömaalta (KK)

55 Tarkastamaton kulku lähes kaikkialta Euroopasta Suomeen ei kuitenkaan ilahduta viranomaisia. Näin tuleva tilanne nähdään Turussa:

-kuva lentokentällä kävelevistä liikematkaajista ja turisteista (YK)

60 *Suomi, jos on suhteellisen pienet poliisivoimat eurooppalaisittain, niin kylhän se tuo varmuudella lisää meille töitä, ja myös semmost rikollisuutta mahdollisesti, johon me ei olla totuttu Suomessa.*

-mies Turun kartan edessä (PK)
(poliisipäällikkö
Juhani Salonen
Turun poliisilaitos)

65 *Voidaanko sanoa, että siinä tilanteessa Suomen ulkorajavalvonta on yhtä hyvää kuin vaikka Italian ulkorajavalvonta?*

-mies armeijan asussa
Saaristomeren kartan edessä (PK)

70 *Kyllä tämä pitää paikkansa. Jos hiukan asiaa kärjistetään.*

(kommodori
Pekka Laitala
Saaristomeren merivartioisto)
-juttu loppuu kuvaan, jossa Italian hiekkarannalla poliisit juoksevat kohti kurdipakolaisia. (YK)

Modaalisuus. Jutun näkökulma on selkeän huolestunut, sillä juttu on tehty reaktiona Eurooppaan kohdistuvaan siirtolaistulvaan. Vuodenvaihteessa -97-98 poliisi nimittäin pidätti useita tuhansia Eurooppaan pyrkiviä laittomia siirtolaisia Turkissa, ja samaan aikaan laittomia siirtolaisia jäi paljon kiinni Italiassa. Niinpä tässä jutussa on useita selkeitä ilmoituslauseita, jotka kertovat meille, että siirtolaiset varmasti uhkaavat Euroopan ja myös Suomen rajoja:

"Laittomia siirtolaisia virtaa EU:hun ja tulevavaisuudessa reitti on esteetön Pohjolaan saakka." (r3)
Siirtolaisten tuloa ei voi estää; tulevaisuus näyttää huonolta; siirtolaisten tavoitteena on Pohjolaan pääsy.

"Heti kun anomus turvapaikasta on tehty, moni ottaa ritolat ja karkaa viranomaisten ulottuvilta johonkin kolmanteen maahan..." (r19)

Kaikki siirtolaiset pyrkivät kohti Pohjolaa, tai ainakin Saksaa.

"Italian ja Kreikan rajojen vuotaminen koskee myös Suomea, koska maat ovat ovat tärkeä osa Euroopan Unionin ulkorajaa etelään. Varsinkin se koskee Suomea sen jälkeen, kun eduskunta tänä keväänä tulee ratifioimaan Suomen jo aiemmin allekirjoittaman Schengenin sopimuksen." (r28)
Schengenin sopimus vaikuttaa välittömästi Suomeen kasvavina siirtolaismäärinä.

”Tarkastamaton kulku lähes kaikkialta Euroopasta ei *kuitenkaan* ilahduta viranomaisia.” (r56)
Viranomaiset kokevat Schengenin sopimuksen ongelmallisena.

Jutussa on vahva negatiivinen ote siirtolaisuuteen, jonka Schengenin sopimus meille jutun mukaan tuo. Toimittaja on siis tehnyt jo ennakkoasenteeltaan asenteellisen jutun; Suomella on edessään uhka ja se on jutun mukainen. Ainakin tämä juttu siis puolustaa paikkaansa Valtioneuvoston uhkakuvien toistajana; vuoden 97 Valtioneuvoston selonteossahan yhtenä suurena uhkakuvana nähtiin koko Eurooppaa uhkaava laittomien siirtolaisten tulva. Tässä jutussa toimituksen käsitystä asiasta vahvistavat vielä viranomaiset.

”Suomi, jos on suhteellisen pienet poliisivoimat eurooppalaisittain, niin kylhän se tuo varmuudella meille töitä ja *myös semmost rikollisuutta mahdollisesti, johon me ei olla totuttu Suomessa.*”(r60)
Siirtolaisten aiheuttama siirtolaisuus on ongelma sinänsä, lisäksi siirtolaiset aiheuttavat myös meille tuntematonta (pelottavaa?) rikollisuutta.

Presuppositiot. Koko juttu kantaa mukanaan vahvaa oletusta asian todenmukaisuudesta, kuten nähtiin jo jutun modaalisuutta tarkasteltaessa:

”Italialaisilla rajavartijoilla on *riittänyt kiireitä* viime aikoina kun Irakista saapuneita kurdeja on *tuon tuosta* yrittänyt rantautua saapasmaan kamaralle.” (r13)

Italian rajavartijat eivät muuta teekään kuin käännytä laittomia siirtolaisia.

”Mitä kurjemmiksi olot Turkissa käyvät, sitä enemmän turvapaikkaa hakevien kurdien virta Eurooppaan kiihtyy” (r16)

Kurdien olot Turkissa huononevat koko ajan; kurdien virta Eurooppaan kiihtyy koko ajan.

”...moni ottaa ritolat ja karkaa viranomaisten ulottuvilta johonkin kolmanteen maahan” (r20)

Melkein kaikki laittomat siirtolat pyrkivät heti jonnekin muualle kuin Etelä-Eurooppaan.

”Sen jälkeen Suomen ja muiden Schengen-maiden välisillä rajoilla ei tehdä henkilötarkastuksia, ei tarkasteta ihmisten henkilöpapereita” (r37)

Kun henkilöpapereita ei tarkasteta, siirtolaistulva kiihtyy.

Koska toimittaja myös lausuu totuutensa ääneen, joten ei voi sanoa hänen yrittävän piilovaikuttaa.

Vastaanottajan on jutun katsottuaan helppo samaistua myös Pohjolaan asti ulottuvaan siirtolaistulvaan

Emotiivisuus. Vastaanottajan vaikutelmaa siirtolaisten vyörystä vahvistavat useat hyvin latautuneet

sanat. Toimittaja käyttää läpi jutun vesi-sanastoa, jossa laittomia siirtolaisia ”virtaa” Suomeen, ”reitti”

on esteetön, kurdit yrittävät tuon tuosta ”rantautua” Italiaan, turvapaikkaa hakevian kurdien ”virta

kiihtyy” ja rajojen ”vuotaminen” koskee myös Suomea. Tällaisista sanoista syntyy mielikuva

tapahtumasta, joka todellakin on kuin virta - tapahtumasarja, jota ei voida enää pysäyttää. Vesi-

sanaston lisäksi toimittaja käyttää paljon myös muita värittäviä sanoja ja sanontoja:

”Mitä *kurjemmiksi* olot Turkissa käyvät...” (r16)

”Yksistään Saksaan arvioidaan tällä hetkellä muuttavan *salaa monta* tuhatta kurdia...” (r22)

Jutussa on myös sellaista sanastoa, joiden ilmiselvänä tehtävänä on tehdä vastapuolesta (laittomista siirtolaisista) jotenkin ylenpalttisen hankalia heitä kiinniottaville eurooppalaisille ja myös suomalaisille, joita siirtolaisuus siis uhkaa:

”Italialaisilla rajavartijoilla on riittänyt kiireitä...” (r13)

Rajavartijoilla olisi varmaan muutakin tekemistä.

”...moni ottaa *ritolat* ja *karkaa* viranomaisten ulottuvilta...” (r20)

Suomalaiskansallinen sanonta tekee siirtolaisesta liukkaan ja vikkelän ”peijoonin”

”...lähes koko Eurooppa on meille *yhtä suurta seikkailua* ilman *ainuttakaan* passintarkastajaa” (r57)

Jos *me* pääsemme matkaamaan Euroopassa ilman passia, kuinka helppoa se onkaan myös *muille*.

Esiintyjien identiteetit. Vaikka jutussa ei mainita lainkaan islaminuskoa, on jutun alusta lähtien selvä, että siirtolaisten tulva tulee lähinnä idästä. Turkki ja Irak, jotka jutussa mainitaan, ovat selkeitä muslimimaita, joten on selvä, että uskonnon osuus uhkakuvan luomisessa on sangen selvä. Lisäksi jutun grafiikkaosassa punainen siirtolaisia merkkäava nuoli on piirretty kohti Eurooppaa Turkin ja Irakin kohdalta. Tässä jutussa on siis selkeästi kaksi vastapoolia, joista vain toinen pääsee esiin. Laittomat siirtolaiset kuvataan uhkaavaksi ja aktiiviseksi massaksi, joita ”virtaa EU:hun” (r3) ”monta tuhatta joka kuukausi” (r23). Lisäksi nämä siirtolaiset tuovat mukanaan ”semmost rikollisuutta mahdollisesti, johon me ei olla totuttu Suomessa”. Vastapoolina jutussa onkin itse rajojaan puolustavan Euroopan lisäksi Euroopan viranomaiset, jotka kuvataan valmistautuneiksi kaikkiin mahdollisiin uhkiin. Suomessakin asti ”..ulkorajavalvonta on yhtä hyvää kuin vaikka Italian ulkorajavalvonta” (r66), jossa siis useita tuhansia laittomia siirtolaisia jää jatkuvasti kiinni.

Kuvitus. Jutun ideana on lähteä liikkeelle ajankohtaisesta tapahtumasta eli siirtolaisten kiinnijäämisestä Turkissa ja aiemmin tapahtuneesta kiinnijäämisestä Italiassa. Tällöin luonnollista on, että jutun kuvituksena käytetään ajankohtaista uutistoimistojen tarjoamaa kuvaa ”saapasmaan kamaralle” (r16) rantautuneista siirtolaisista. Näissä kuvissa näkyy vahvana jännite pyrkijöiden ja heitä vastustavien välillä. Kuvissa italialaiset rajavartijat juoksevat karkuun yrittäviä siirtolaisia kiinni, vedestä pomitut siirtolaiset seisovat alistuneina rantahietikolla ja lähikuvat paljastavat Turkista henkensä kaupalla paenneiden kärsimykset. Silti ei synny säälin tunnetta, sillä teksti on kuitenkin näiden ihmisten uhkaavuutta korostava, hehän ottaisivat heti tilaisuuden tullen ”ritolat ja karkaisivat viranomaisten ulottuvilta johonkin kolmanteen maahan ” (r20). Selkein rajojen tekijä jutussa on kuitenkin kartta, joka kuvaa tulevaa Schengenin sopimusta, joka siis jutussa yhdistetään alkavaan siirtolaistulvaan. Kartassa Eurooppaa uhkaa laaja punainen ihmisten hahmoista muodostuva alue, joka peittää koko Venäjän ja jatkuu alas Turkkiin ja yllättäen alalaidan Israeliin saakka. Punainen huomioväri muuttuu Turkin kohdalla nuoleksi, joka osoittaa Italiaan, josta seuraava nuolee kasvaa tekstin mukana Saksasta Ranskaan. Kun tämän jälkeen tekstissä kerrotaan, että ”Italian ja Kreikan

rajojen vuotaminen koskee myös Suomea” (r26) ja samalla kuvitus leikkautuu lähikuviin Italian rannoilla kiinnijääneistä kurdeista, syntyy selkeä konnotaatio siitä, että jo nämä ihmiset pyrkivät kohti Pohjolaa. Näiden siirtolaisten tuoma uhka säilyy läpi jutun, seisovathan jutussa haastatellut viranomaiset karttojen edessä kuin vahtimassa ulkorajaamme, ja juttu vielä päättyy samoihin kuviin Italiaan tulleista kurdeista, jolloin viesti on todennäköisimmin tarkoitettu seuraavanlaiseksi: Suomen ulkorajan valvonta on yhtä hyvää kuin Italian ulkorajan valvonta, älkää olko huolissanne.

6. MILTÄ SITTEN NÄYTTÄÄ TELEVISIOUUTISTEN MUSLIMI?

Tämän tutkimuksen perusteella Yleisradion televisiouutisten meille tarjoama kuva muslimista on sen kaltainen kuin tutkimukseni alkulehdillä oletinkin. Muslimit esitetään useimmiten osana suurempaa kokonaisuutta. Yksittäisiä, *pelkääntään* muslimimaata koskettavia, kielteisiä saati sitten myönteisiä uutisia ei nouse esiin ja jos nousee ne sidotaan aina johonkin ”länttä” kiinnostavaan asiaan. Näin Algerian tapahtumat saavat siivikseen ”lännen” kauhistuneisuuden, Irak ”lännen” vastaisuuden, Teheranin islam-konferenssi ”länteen” suuntautuneisuuden ja Saksan muslimit ”lännen” huolestuneisuuden. Muslimit myös esitetään useimmiten massana, jolle asiat tapahtuvat. Vain harvoin muslimi esiintyy nimellään, vielä harvemmin tämä pääsee kertomaan jotakin. Näin uutistoimituksen on helpompi kutsua muslimeja ”muslimiterroristeiksi” tai ”ääri-islamilaiksiksi”, kuin eritellä jokaisen uutisoitavan tapahtuman muslimit omiksi ryhmikseen. Näin syntyy vahva kuva siitä, että islamilaisten maiden tapahtumia hallitsee uskonto enemmän kuin maiden yhteiskunnalliset olot. Niinpä esimerkiksi Irakin tapahtumista uutisoitaessa jokaisessa uutisessa muistettiin mainita islaminusko selittävänä tekijänä jollei tekstissä, niin ainakin kurvituksessa. Muslimimaat esiintyvät siis uutisissa uskontoon sidottuna blokkina. Tämän blokin ei voi kuitenkaan katsoa uhkaavan Eurooppaa sotaisana ja valloitushaluisena. Uutisissa nousi ennemminkin esille laittomien siirtolaisten muodostama uhka. Mielenkiintoista tässä aineistossa on se, että vaikka yksittäisissä uutisissa islaminuskoa, muslimeita, muslimivaltioita ja islamiin liittyviä ilmiöitä käsiteltiinkin suhteellisen neutraalisti ja joissakin tapauksissa myyttejä ja mielikuvia vastaan, televisiouutisten lukijan auktoriteetilla jutun lähtökohta käännettiin päinvastaiseksi. Esimerkiksi juttu turkkilaisten pyrkimyksistä sopeutua saksalaiseen yhteiskuntaan juonnettiin kertomalla, kuinka ”islaminusko yleistyy Saksassa” ja kuinka ”se herättää myös vastustusta”. Vaikka nämä eri diskurssit olisivat siis ristiriidassa keskenään, lopullisen totuuden lausuu juontaja, joka luo ennako-oletukset juttuun.

Televisiouutisten islam-kuvan voi siis sanoa olevan hallilaisittain länsimaita *idealisoiva*. Uutisjutuissa näkyi selkeästi, kuinka läntinen sivilisaatio on universaali mittapuu, johon sotaisaa, suvaitsematonta ja äärivanhoillista islamia verrataan. Näin ollen uskallan sanoa, että Yleisradion televisiouutiset kantavat mukanaan taipumusta projisoida eurooppalaiset kategoriat ja normit toisiin, nähdä *meidän* ja *heidän* ero eurooppalaisen representaatiojärjestelmän lävitse. Tarkoittaako tämä sitten sitä, että koko suomalainen yhteiskunta on länttä idealisoiva? Oletinhan työni alussa, että kaikki kannanotot, siis myös uutiset, heijastavat osaa siitä kulttuurisesta kontekstista, johon ne on myös suunnattu. Ainakin tämän aineiston perusteella uskaltaisin sanoa, että Yleisradion televisiouutisten perusteella

orientalistinen kuva islamista ei ainakaan heikkene. Televisioutisten voikin nähdä kannattelevan kulttuurisia ja poliittisia rajoja ”uhkaavan” toiseuden erottamiseksi sisäisestä, tasapainoisesta ”suomalaisuuden” tilasta. Epäjärjestyksen uhkia ja niiden ratkaisumalleja esittelemällä televisioutiset tarjoavat katsojalle tunnun siitä, että asiat ovat hallinnassa. Harva nousee sohvaltaan kritisoimaan tätä maailmankuvaa.

7. LIITTEET

KAIKKI ISLAM-UUTISET AJALLA 9.11.-13.11.1997 ja 25.11.1997-31.1.1998

- Uutisista on kirjattu vain sähkeen tai jutun juonnon ensimmäinen lause, ellei toisin mainita.
- Sähkeet on kirjoitettu normaalitekstillä, jutut lihavoituina.
- Uutisjutun sävyn (kts. selitys s.??) kertoo kirjaintunnus rivin lopussa; myönteinen M, kielteinen K

su 9.11.97

- Suomalainen tutkijaryhmä on saanut merkittävän arkeologisen projektin Jordaniasta (M)
- Usan ja Irakin välit kiristyvät edelleen (K)

ma 10.11.97

- YK:n ja Irakin asevalvontakiistassa äänenpainot kovenevat (K)

ti 11.11.97

- Irak aikoo edelleen rajoittaa YK:n asetarkastajien toimia
- Ranskassa on noussut laaja kansanliike Algerian verilöylyjä vastaan (K)
- Suomalainen metsäjähti UPM-Kymmene ei aio perääntyä Indonesiasta (K)

ke 12.11.97

- Nälkä ja köyhyys liittyvät usein yhteen (...) Seuraava raportti on lastenkodista Kirgisiasta (K)

to 13.11.97

- Irakissa oleva YK:n asetarkastusryhmä on päättänyt poistua maasta (K)
- Kirgisian lastenkodin lasten hyväksi on avattu avustustili

ti 25.11.98

- Yhdysvaltain mukaan Irak häiritsee yhä asetarkastajien työtä
- Presidentti Jeltsin suunnittelee matkaa Tsetseniaan

to 27.11.97

- Elisabeth Rehnin mielestä YK:n kiireisin tehtävä Bosnia-Hertzegevinassa on poliisin ja oikeuslaitoksen kuntoonpaneminen (M)

la 29.11.97

- Öljyntuottajamaiden järjestö OPEC on nostanut tuotantokiintiötään

su 30.11.97

- Israelin hallitus on hyväksynyt Netanjahun ehdotuksen luovuttaa lisää maata palestiinalaisille

ti 2.12.97

- NATO alkaa valmistella Bosnian operaation jatkoa

pe 5.12.98

- Irak on keskeyttänyt öljynvientinsä, koska YK ei ole vielä hyväksynyt suunnitelmaa ruuanjakelusta Irakiin

ti 9.12.97

- Bosnian rahan seurantakokous on parhaillaan käynnissä Bonnissa
- Tehreranissa islamilaiset maat ovat kokoontuneet suurimpaan kokoukseen sitten islamilaisen vallankumouksen 1979 (M)

ke 10.12.97

- Bosnian rauhansopimuksen seurantakokous päättyi tänään Bonnissa (M)
- Israelin parlamentti on hyväksynyt lain, joka estää palestiinalaisilta väestönlaskennan
- Turkki aikoo vetäytyä pois islamilaisten maiden kokouksesta
- YK on aloittanut ruokakuljetukset Somaliaan

to 11.12.97

- Euroopan Unioniin pyrkivistä maista hankalin on Turkki (K)

su 14.12.97

- Turkin hallitus torjuu EU:n kutsun maaliskuisen Eurooppa-konferenssiin (K)

ma 15.11.97

- Venäläisvalmisteinen Tupolev syöksyi maahan Persianlahdelle

ke 17.12.97

- Turkki miettii vastatoimia EU:lle, koska sitä ei hyväksytty EU-hakijoiden joukkoon

to 18.12.97

- USA:n presidentti Bill Clinton vahvistaa SFOR:in pysyvän Bosniassa

pe 19.12.97

- Indonesiassa on jälleen sattunut tuhoisa lento-onnettomuus

la 20.12.97

- Loppuviikon kahdessa maahansyöksyssä kuoli yli 200 ihmistä (K) (juttu koskee Kreikkaa ja Indonesiaa, josta kerrotaan jutun puolivälistä alkaen: "myös Indonesiassa päivä valkeni synkkänä".)
- Tsetsenialaisen sissipäällikön mukaan Jeltsinille on annettu kuolemantuomio

su 21.12.97

- Egyptissä yritetään sopeuttaa entisiä terroristeja yhteiskuntaan kouluttamalla heistä yrittäjiä (M)

ma 22.12.97

- Presidentti Clinton on tehnyt vuorokauden matkan Bosniaan (M)
- Kaspianmeren rannalla sijaitseva Azerbaidzan pyrkii nousemaan vaikuttajavaltioksi alueella (M)
- Olot Kaukasuksella ovat kuitenkin levottomat

ti 23.12.97

- Algeriaan kaapatun Sabira-tytön huoltajuuskiista on päättynyt Suomen voittoon

ke 24.12.97

- Kristuksen haudalle odotetaan tuhansia pyhiinvaeltajia - alueella vietetään kolmatta joulua palestiinalaishallinnossa
- Algeriassa on jälleen surmattu ihmisiä

to 25.12.97

- Algeriassa on pidetty parlamentin ylähuoneen vaalit
- Joulua on vietetty ympäri maailman - Betlehemissä joulunviettäjäiden määrä laski

pe 26.12.97

- Keniassa ja Somaliassa on kuollut satoja ihmisiä verenvuototautiin
- Israel syyttää islaminuskoon kääntynyttä saksalaismiestä terrorismi-iskusta
- Islaminuskon harjoittaminen yleistyy Saksassa, missä on noin 2,5 miljoonaa turkkilaista ja satoja tuhansia muualta tulleita islaminuskoisia (K)

la 27.12.97

- Laittomia siirtolaisia kuljettanut turkkilainen laiva on ajatunut karille Italian eteläkärjessä (K)
- Egyptissä kolme äärimuslimia on tuomittu kuolemaan kolmen poliisin surmaamisesta
- Vuosikausia kestänyt Gizan pyramideja vartioivat Sfinxin entisöintityö on lopuillaan (M)

su 28.12.97

- Egyptissä korkein hallinto-oikeus on kieltänyt tyttöjen ympärileikkauksen

to 1.1.98

- Italian rannikolta on jälleen tavattu salakuljettuja kurdeja

pe 2.1.98

- Suomalaisyriyten usein sotilaallisiin kohteisiin päätyneet vientiurakat Lähi-itään pidettiin salassa usein poliittisista syistä (K)

la 3.1.98

- Algeriassa muslimien pyhä Ramadan-kuukausi on alkanut verisellä tavalla (K)
- YK:n Bagdadin toimistoon tehdylle iskulle ei ole löytynyt tekijää

ma 5.1.98

- Öljyn hinta on jatkanut putoamistaan
- Lähi-idän luterilainen kirkko on saanut uuden piispan (M)

ti 6.1.98

- Algeriassa on jälleen paljastunut uusia joukkomurhia (K)
- YK:n pääsihteeri on hyväksynyt suunnitelman ruoka-avun viemiseksi Irakiin

ke 7.1.98

- Algerian syrjäseuduilla asuvat ihmiset ovat lähteneet pakoon verilöylyjä

to 8.1.98

- Kaikki Euroopan Unionin maat kannattavat tutkintaryhmän lähettämistä Algeriaan (K)
- Yhdysvalloissa on otettu varovaisesti vastaan Iranin esitys puheyhteiden palauttamiseksi maiden välille (M)

pe 9.1.98

- Talouskriisin koettelemassa Indonesiassa kasvavat paineet presidentti Suharton erottamiseksi (K)
- Indonesian epävakaut olot ovat synnyttäneet vastalauseita myös Suomessa

la 10.1.98

- Algeriassa on jälleen tullut ilmi uusia joukkomurhia
- Algeriasta paenneet ihmiset seuraavat kotimaansa tapahtumia sekavin tuntein (K)

su 11.1.98

- Turkin poliisi on pidättänyt lähes 1400 laitonta siirtolaista Istanbulin matkustajakoteihin tehdyissä iskuissa (K)
- Tilanne EU:n etelälaidalla huolestuttaa myös Suomen viranomaisia (K)
- Algerian hallitusta väitetään syylliseksi osaan joukkomurhista
- Amnesty International on syyttänyt Algerian hallitusta joukkomurhista jo marraskuussa

ma 12.1.98

- Presidentti Martti Ahtisaari on myöntänyt jo toisen korkean mitalin Indonesiaan
- Väkivalta pahenee yhä Algeriassa (K)
- Irakin ja YK:n asetarkastuskiista on jälleen kiihtynyt
- Israelissa on puhjennut hallituskriisi

ti 13.1.98

- Yhdysvallat sanoo, että se yrittää ratkaista uusimman kiistansa Irakin kanssa diplomaattisin keinoin (K)
- Aasiassa pörssikurssit heiluvat edelleen (sähke käsittelee lähinnä Indonesiaa)

ke 14.1.98

- Presidentti Martti Ahtisaaren kunniamerkkipolitiikka (Indonesiaan) on nostattanut kiivaan keskustelun (K)
- Indonesia on jo pitkään ollut ihmisoikeusjärjestöjen hampaissa (K)
- Kansainvälinen valuuttarahasto vaatii Indonesialta kiinnostusta taloutensa elvyttämiseen
- Algeria ei päästä EU:n valtuuskuntaa maahan selvittämään joukkomurhia (K)
- Palestiinalaiset syyttävät Israelia toistuvista rauhansopimuksen rikkeistä
- Irakin varapääministeri on jyrkästi kiistänyt epäilyt siitä, että Irak olisi kokeillut biologisia aseita ihmisiin.

to 15.1.98

- Martti Ahtisaari pitää häneen kohdistettua kritiikkiä (Indonesiaan myöntämistään mitaleista) kohtuuttomana (K)
- Indonesian talouskriisiin etsitään ratkaisua talouden vakauttamiseksi (K)
- Kroatia on ottanut haltuunsa viimeisen serbialueen maan itäosassa
- Venäjä tarjoaa vakoilukoneitaan Irakin ilmavalvontaan

pe 16.1.98

- Poliittinen jännite Turkissa kiristyy (K)
- Kiista Irakin asetarkastuksista kovenee - Britannia on määrännyt lisää sota-aluksia Persianlahdelle (K)
- Irakin joukkotuhoaseiden välittämisessä myös suomalaisilla on ollut oma tehtävänsä (K)

la 17.1.98

-Irakin ja USA:n kiista asetarkastuksista kiristyy (K)

su 18.1.98

-Euroopan Unionin valtuuskunta matkustaa huomenna Algeriaan selvittämään, miten maassa lähes päivittäin toistuvat joukkomurhat saataisiin loppumaan (K)

-Irakin kansaa kehoitetaan varautumaan USA:n uhkaa vastaan

-Jordanian pääkaupungissa on murhattu irakilaisia asianhoitajia

-Maltillisen linjan edustaja on valittu Bosnian uuden serbitasavallan pääministeriksi

ma 19.1.98

-YK:n asetarkastusohjelman johtaja on yrittänyt Bagdadissa selvittää YK:n ja Irakin tulehtuneita suhteita (K)

-EU:n kolmen hengen valtuuskunta on matkalla kohti terrorin runtelemaa Algeriaa

-Kaspianmeren öljyvarat ovat saaneet liikkeelle kaikki merkittävät öljy-yhtiöt (M)

ti 20.1.98

-Algeriassa räjähti tänään kaksi pommia (K)

ke 21.1.98

-Yhdysvallat haluaa Turkin Euroopan Unioniin, sanoo Suomessa vieraileva huippuvaikuttaja (M)

-Presidentti Clinton ei onnistunut yrityksessään muuttaa israelilaisten kantaa vetää israelilaiset sotilaat Länsirannikolta

-Väkivalta Algeriassa jatkuu

to 22.1.98

-Presidentti Clinton on tavannut tänään palestiinalaisten johtajan Jasser Arafatin

-Bosniassa on pidätetty kansanmurhasta syytetty serbi

-Britannian parlamentti on tänään kuullut todistuksia Algerian joukkomurhista (K)

-Algerian pääministeri syyttää Irania Algeriassa riehuvan terrorin tukemisesta

ma 26.1.98

-Venäjä ei hyväksy Irakin vastaista sotilasiskua ilman YK:n suostumusta

ke 28.1.98

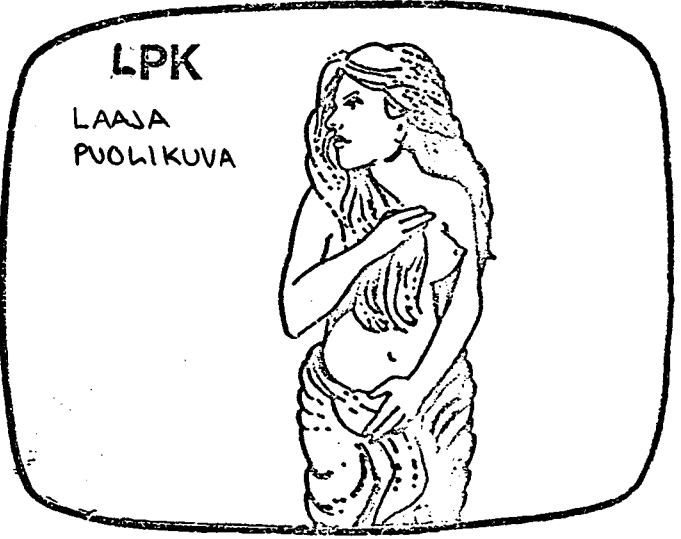
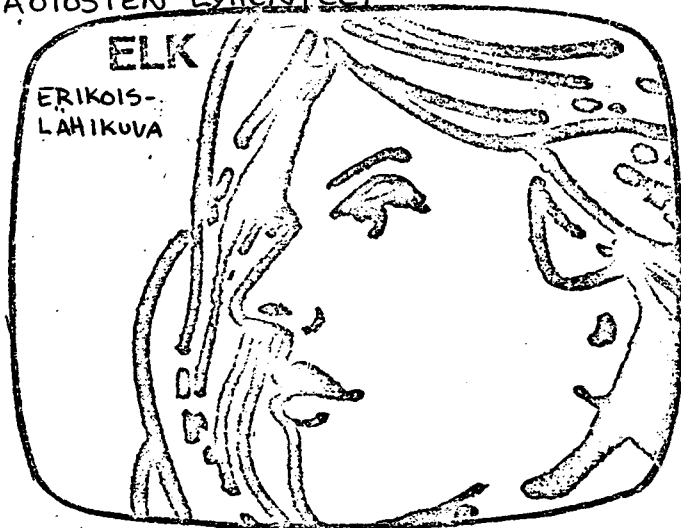
-Yhdysvaltain presidentti Bill Clinton on antanut jälleen vakavan varoituksen Saddam Husseinille (K)

to 29.1.98

-Venäjä tarjoaa Tsetsenialle liitännäisjäsenyyttä Venäjän federaatioon

pe 30.1.98

-Venäjä vastustaa edelleen jyrkästi sotatoimia Irakia vastaan

8. LÄHTEET

- Ahmed, Akbar S. (1992): *Postmodernism and Islam*.
Kegan Paul Ltd. Lontoo.
- Allahwerdi, Helena & Hallenberg, Helena (1992): *Islamin porteilla*,
Kirjayhtymä. Helsinki.
- Altheide, David L. ja Snow, Robert P. (1991): *Media Worlds in the Postjournalism Era*.
Aldine de Gruyter. New York.
- Althusser, Louis (1984): *Ideologiset valtiokoneistot*. Suomentaneet Leevi Lehto ja Hannu Sivenius.
Jyväskylä. Kansankulttuuri ja Vastapaino.
- Ang, Ien (1991): *Desperately seeking the Audience*.
London. Routledge.
- Ang, Ien (1994): *Understanding Television Audiencehood*. Teoksessa *Television: The Critical View*,
5. painos, sivut 367-286. Toimittajana Horace Newcomb.
Oxford University Press. New York.
- Ashley, R.K. (1989): *Living on Borderlines: man, poststructuralism and war*.
Teoksessa Der Derian, J. & Shapiro, M.J. (toim.): *Intertextual/International Relations*.
Postmodern Readings of World Politics. s. 259-321.
Lexington Books. Lexington.
- Bakhtin, M (1981): *The dialogic imagination: Four essays*. Toimittajana M. Holquist.
University of Texas Press. Austin.
- Ball, Terence (1988): *Transforming political Discourse*.
Basil Blackwell. Oxford.
- Barthes, Roland (1972): *Elements of Semiology*.
Jonathan Cape. Lontoo.
- Bennet, Tony ja Woollacott, Jane (1987): *Bond and Beyond*.
Macmillan. Lontoo.
- Bourdieu, Pierre (1986): *Outline of a theory of practise*.
Cambridge University Press. Cambridge.
- Brunn, Stanley (1997): *Electronic Human Geographies*.
Luentomoniste. Turun yliopiston maantieteen laitos.
- Bruun, Mikko - Koskimies, Ilkka - Tervonen, Ilkka (1986): *Uutisoppikirja*.
Tammi. Helsinki.

- Campbell, D. (1992): *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. University of Minnesota Press. Minneapolis.
- Campbell, Richard (1994): *Securing the Middle Ground: Reporter Formulas in 60 Minutes*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 303-331. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- Condit, Celeste Michelle (1994): *The Rhetorical Limits of Polysemy*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 426-447. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- Connell, Ian (1980): *Television News and the Social Contract*. Teoksessa Stuart Hall et al (eds.), *Culture, Media and Language*, s. 139-56. Hutchinson. Lontoo.
- Curran James, Morley David ja Walkerdine Valerie (toim.) (1996): *Cultural Studies and communications*. Arnold. Lontoo.
- Dahlgren, Peter (1987): *Mitä se merkitsee? Tv-uutisten monitulkinta vastaanotossa*. Tiedotustutkimus 10/1987:3, 3-15.
- Dahlgren, Peter (1992): *What's the meaning of this? Viewers' plural sense-making of TV news*. Teoksessa *Culture and Power. A Media, Culture & Society reader*. Toimittajina Paddy Scannell, Philip Schlesinger ja Colin Sparks. Sage Publications Ltd. Lontoo.
- Dalby, S. (1990): *Geopolitical Discourse: The Soviet Union as Other*. *Alternatives*. 13:4, s. 415-442.
- Dayan, Daniel ja Katz, Elihu (1994): *Defining Media Events. High Holidays of Mass Communication*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 332-351. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- van Dijk, Teun A. (1988): *News as Discourse*. Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale.
- Dodds, K-J (1993): *Geopolitics, experts and the making of foreign policy*. *Area*. 25:1, s.70-74.
- Dodds, K-J (1994): *Geopolitics and foreign policy: recent developments in Anglo-American political geography and international relations*. *Progress in Human Geography*. 18:2, s. 186-208.
- Dossa, Shiraz (1990): *Philosophical History and the Third World: Hegel on Africa and Asia*. Teoksessa Harle, Vilho (toim.): *European values in International Relations*. Pinter. Lontoo.
- Eronen, Risto (1991): *Journalismin lingvistiset strategiat yhteiskunnallistajana. Metodikokeilua ja -kritiikkiä. Helsingin Sanomien eduskuntavaaliuutisten 1987 tarkastelua*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Julkaisuja. Sarja A. Pro Gradu-tutkielma. Jäljennepalvelu. Tampere.

- Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*.
Vastapaino. Tampere.
- Feuer, Jane (1995): *Seeing through the Eighties*.
Duke University Press. Durham.
- Fiske, John ja Hartley, John (1978): *Reading television*.
Methuen. Lontoo.
- Fiske, John (1986): *Television: Polysemy and Popularity*.
Lehdessä *Critical Studies in Mass Communication* 4: 391-408.
- Fiske, John. (1987): *British cultural studies and television*. Teoksessa Allen, R. (toim.): *Channels of discourse: Television and contemporary criticism*, sivut 255-90.
University of North Carolina Press. Chapel Hill.
- Fiske, John (1987b): *Television Culture*.
Methuen. Lontoo.
- Foucault, Michel (1980a): *Power/knowledge. Selected interviews and other writings 1972-1977*.
Pantheon. New York.
- Foucault, Michel (1980): *The history of Sexuality. Vol. 1: An Introduction*.
Vintage/Random House. New York.
- Galtung, Johan (1965): *The Structure of Foreign News in Norwegian Newspapers. The Presentation of Congo, Cuba and Cyprus Crisis in Four Norwegian Newspapers*.
Teoksessa *Essays in Peace Research*. Vol IV, s. 118-151
Peace and World Structure. Ejlers. Copenhagen
- Genette, Gerard (1980): *Narrative Discourse*.
Basil Blackwell. Oxford.
- Gramsci, Antonio (1971): *Selections from the Prison notebooks*.
International Publishers. New York.
- Habermas, Jurgen (1989): *The Structural Transformation of the Public Sphere*.
Polity Press. Cambridge.
- Habermas, Jurgen (1994): *Järki ja kommunikaatio. Tekstejä 1981-1989*.
Valinnut ja suomentanut Jussi Kotkavirta. Toinen uudistettu painos.
Gaudeamus. Helsinki. (Sisältää Jussi Kotkavirran jälkisanat teokseen.)
- Hakulinen, Auli - Karlsson, Fred (1988): *Nyky-suomen lauseoppia*.
Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 350. Jyväskylä.
- Hall, Stuart (1980): *Encoding/Decoding in Television Discourse*. Teoksessa Stuart Hall et al (eds.),
Culture, Media, Language. Hutchinson. Lontoo.

- Hall, Stuart (1986): *Cultural Studies: two paradigms*. Teoksessa Collins, R. (et al.), *Media, Culture and Society. A Critical Reader*. Sage Publications. Lontoo.
- Hall, Stuart (1992): *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Toimittaneet Juha Koivisto, Mikko Lehtonen, Timo Uusitupa ja Lawrence Grossberg. Vastapaino. Tampere.
- Harle, Vilho (toim.) (1990): *European Values in International Relations*. Pinter. Lontoo.
- Harle, Vilho (1991): *Hyvä, Paha, Ystävä, Vihollinen*. Rauhankirjallisuuden edistämisseura ry. Gummerus. Jyväskylä.
- Harle, Vilho (1994): 'Viholliskuvan', 'vihollisen' ja 'toisen' käsitteistä ja niiden keskinäisistä suhteista. *Politiikka* 36:4, 229-239.
- Hartley, John ja Montgomery Martin (1985): *Representations and Relations: Ideology and Power in Press and TV News*. Sivut 233-269. Teoksessa Van Dijk, T.A (ed.), *Discourse and Communication*. Walter de Gruyter. Berlin ja New York.
- Hartley, John (1987): *Understanding News*. Methuen. Lontoo ja New York.
- Hedquist, Rolf (1978): *Emotivt språk: en studie i dagstidningarnas ledare*. Acta Universitas Umensis. Umeå Studies in the Humanities. Umeå.
- Hemanus, Pertti (1983): *Journalistinen vapaus*. Gaudeamus. Helsinki.
- Herman, E. & Chomsky, N. (1988): *Manufacturing consent: the political economy of the mass media*. Pantheon Books. Lontoo.
- Hester, Al (1991): *The Collection and Flow of World News*. Sivut 29-50. Teoksessa Merrill, John C., *Global Journalism. Survey of International Communication*. Longman. New York ja Lontoo.
- Hietala, Veijo (1991): *Tv-uutiset viihteenä ja populaarikulttuurina*. Tiedotustutkimus. Vol 14:1, s.5-12.
- Hietala, Veijo ja Koivunen, Anu (1997): *Kanavat auki. Televisiotutkimuksen lukemisto*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:61.
- Hiilamo, Heikki (1997): *Media puhuu rappiota*. Norman Faircloughin kirjan *Miten media puhuu* esittely lehdessä *Mediavirtuoosi*. Syksy -97. Yleisradion Radio- ja televisioinstituutti.
- Huntington, Samuel P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster. New York.

- Kangasluoma, Maria (1993): *Kielelliset vaikutuskeinot Helsingin Sanomien pääkirjoituksissa. Suomen kielen pro gradu-tutkielma.* Jyväskylän Yliopisto.
- Kellner, Douglas (1989): *Critical Theory, Marxism and Modernity.* Polity Press. Cambridge.
- Kiljunen, Kimmo (1995): *Maailman maat ja liput.* Otava. Helsinki.
- Kirkon Tutkimuskeskus (1993): *Vieraat uskonnot viehättävät nuoria: Pelastusarmeija yhtä suosittu kuin ortodoksinen kirkko.* Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Kirkon tiedotuskeskus. No. 22, 21.9.1993
- Kotkavirta, Jussi ja Sironen, Esa (1986): *Moderni/Postmoderni: Lähtökohtia keskusteluun.* Tutkijaliitto. Helsinki.
- Kristeva, Julia (1992): *Muukalaisia itsellemme.* Gaudeamus. Helsinki.
- Kunelius, Risto (1996): *The News, textually speaking: writings on news journalism and journalism research.* Tampere University Press. Vammala.
- Kuparinen, Marko (1993): *Johdatus YLE:n tv-uutisten kertomusmaailmaan.* Radio- ja tv- tutkimuksen vuosikirja, s.89-103. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.
- Kuusamo, Altti (1990): *Kuvien edessä. Esseitä kuvan estetiikasta.* Gaudeamus. Helsinki.
- Kylmänen, Marjo (toim.) (1994): *Me ja muut. Kulttuuri, identiteetti, toiseus.* Vastapaino. Tampere.
- Leach, Edmund (1968): *Claude Levi-Strauss: Anthropologist and philosopher.* Kirjassa R. Manners ja D. Kaplan (toim.): *Theory in Anthropology: A source book.* Sivut 541-51. Aldine. Chicago.
- Leiwo, Matti - Pietikäinen, Sari (1996): *Kieli vuorovaikutuksen ja vallankäytön välineenä.* Teoksessa *Pelkkää retorikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat.* Toimittajina Palonen, Kari - Summa, Hilka. Vastapaino. Tampere.
- Leiwo Matti - Luukka, Minna-Riitta - Nikula, Tarja (1992): *Pragmatiikan ja retoriikan perusteita.* Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitoksen julkaisuja 8. Jyväskylä.
- Liimatainen, Liisa (1996): *Pitkä yhteinen taival.* Yliopisto-lehti, no. 10. Helsingin Yliopisto.
- Luostarinen, Heikki (1994): *Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa.* WSOY. Juva.

- Lyons, John (1986): *Semantics 2*.
Cambridge University Press. Cambridge.
- McQuail, Denis (1989): *Mass Communication Theory. An Introduction*.
Sage Publications. Lontoo.
- Mehtonen, Lauri ja Sironen, Esa (1991): "Frankfurtin koulu" teoksessa *Taide modernissa maailmassa. Taiteensosiologiset teoriat Georg Lukacsista Fredric Jamesoniin*.
Toimittajina Erkki Sevänen, Liisa Saariluoma ja Risto Turunen.
Gaudeamus. Helsinki.
- Melasuo, Tuomo (toim.) (1994): *Vieras Välimeri. Kulttuurien ja politiikan kohtauspaikka*.
Tampereen yliopiston Rauhan- ja konfliktintutkimuslaitoksen tutkimuksia, no. 59.
Jäljennepalvelu. Tampere.
- Merrill, John C. (toim.) (1991): *Global Journalism. Survey of International Communication*.
Longman. New York ja Lontoo.
- Meserve, Ruth (1982): *The Inhospitable Land of The Barbarian*.
The Journal of Asian History. Vol. XVI, s.51-89.
- Moisio, Sami (1997): *Geopolitiikka, uhkakava ja territoriaalisuus: näkökulmia tilan hallinnan diskursiivisiin käytäntöihin*.
Alue ja Ympäristö 26:2, s.18-32.
- Moisio, Sami (1998): *Geopoliittinen imagologia ja uhkakuvarakennelmat. 1990-luvun turvallisuuspoliittiset selonteot käytännöllisenä geopolitiikkana*.
Kosmopolis (ilmestyy).
- Morse, Margaret (1985): *Talk, Talk, Talk*.
Screen, Vol. 26:2, s. 2-15.
- Mowlana, Hamid (1993): *The new global order and cultural ecology*.
Lehdessä *Media, Culture and Society*. Vol 15, No 1., s. 9-27.
Sage Publications. Lontoo.
- Männistö, Anssi (1997): *Islam-mielikuvien suuret aallot länsimaissa: Myytit, ideologiat, viestintä ja yhteiskunnan muutos*.
Kirjassa Lappalainen, Pertti (toim): *Politiikan paikat*.
Studia politica Tamperensis No.2. Tampereen yliopisto.
- Newcomb, Horace (1984): *On the dialogic aspects of mass communication*.
Lehdessä *Critical Studies in Masscommunication*, 1, 1:34-50.
- Newcomb, Horace (1994): *Television: The Critical View*. 5. painos.
Oxford University Press. New York.

- Newcomb, Horace ja Hirsch, Paul M. (1994b): *Television as a Cultural Forum*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 503-515. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- Ogan, Christine (1991): *Middle East and North Africa*. Teoksessa Merrill John C. (toim.), *Global Journalism. Survey of International Communication*. Sivut 129-153. Longman. New York ja Lontoo.
- Ò Tuathail, G. & Agnew, J.A. (1992): *Geopolitics and Discourse: Practical Geopolitical Reasoning in American Foreign Policy*. *Political Geography*. 11:2, s. 190-204.
- Ò Tuathail, G. (1998): *Re-Thinking Geopolitics: Towards a Critical Geopolitics*. Teoksessa Ò Tuathail, G. & Dalby, S. (toim.): *Re-Thinking Geopolitics*. (Ilmestyy.)
- Tuchman, Gaye (1978): *Making News. A Study in the Construction of Reality*. The Free Press. New York.
- Paasi, A. (1995): *Maantiede, geopolitiikka ja Suomen itärajan muuttuvat representaatiot*. *Alue ja Ympäristö*. 24:2, 28-49.
- Paasi, A. (1997): *Rajat globalisoituvassa maailmassa: poliittisen maantieteen näkökulma*. Teoksessa Saarikoski, V. (toim.): *Raja railona aukeaa. Eurooppalaisia kohtaamisia idän ja lännen välissä*. s. 22-34. Åbo Akademis Tryckeri. Turku.
- Paasi, A. (1998a): *The changing pedagogies of space: representation of the Other in Finnish school geography textbooks*. Teoksessa Buttimer, A. & Brunn, S. (toim.): *Text and Image*. (Ilmestyy)
- Paasi, A. (1998b): *Geographical perspectives on Finnish national identity*. *Geojournal*. (Ilmestyy)
- Palmolahti, Harri (1993): *Kuka ampui? Tutkimus journalismin, erityisesti televisiouutisten tavasta syyllistää*. Pro Gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, Sarja A.
- Pasha, Syed H. (1993): *Towards a cultural theory of political ideology and unmaking of Islamic culture*. Teoksessa *Media, Culture and Society*, Vol. 15, No. 1, s. 61-80.
- Pekonen, Osmo (1994): *Danse Macabre*. Atena. Jyväskylä.
- Picard, Robert G. (1991): *Global Communications Controversies*. Teoksessa Merrill, John C. (toim.), *Global Journalism. Survey of International Communication*. Sivut 73-91. Longman. New York ja Lontoo.

- Reeves, Jimmy L. (1994): *Rewriting Culture. A Dialogic View of Television Authorship*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 188-201. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- Ridell, Seija (1997): *Miten uutinen puhuttelee? Journalistiset tekstit retorisisina sosiaalisina muotoina*. Teoksessa *Kanavat auki. Televisiotutkimuksen lukemisto*. Toimittajina Hietala, Veijo ja Koivunen, Anu. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:61.
- Saarelainen, Matti (1992): *Muhammedin pitkä varjo. Tutkimus poliittisen islamin Länsi-Euroopalle aiheuttamasta haasteesta. Ulkopolitiikan haasteita 3/1992*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Saenz, Michael K. (1994): *Television Viewing as a Cultural Practise*. Teoksessa *Television: The Critical View*, 5. painos, sivut 573-586. Toimittajana Horace Newcomb. Oxford University Press. New York.
- Said, Edward (1981): *Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World*. Pantheon Books. New York.
- Said, Edward (1994): *Orientalism*. Vintage Books. New York.
- Said, Edward (1995): *The Other Arab Muslims*. New Statesman & Society.
- Sajjad, Waseem (1993): *Political comments on Islam and communication I*. Teoksessa *Media Culture and Society*, Vol. 15, No. 1, s. 81-86.
- Sack, R. D. (1986): *Human Territoriality. Its Theory and History*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Scannell Paddy, Schlesinger Philip ja Sparks, Colin (toim.) (1992): *Culture and Power. A Media, Culture and Society Reader*. Sage Publications. Lontoo.
- Schlesinger, Philip (1993): *Islam, postmodernity and the media: an interview with Akbar S. Ahmed*. Teoksessa *Media, Culture and Society*, Vol. 15, No., 1, s. 29-42.
- Simonsuuri, Kirsti (1992): *Esipuhe*. Teoksessa Kristeva, Julia: *Muukalaisia itsellemme*. Gaudeamus. Helsinki.
- Sironen, Esa (1982): *Pako privaattiin*. Tiedotustutkimus 5 (1982) 3.
- Steinbock, Dan (1984): *YLE:n tv-uutisten auditiivisten, visuaalisten ja lingvististen koodien kartoitusanalyysia: case study*. Oy Yleisradio Ab:n tutkimus- ja kehitysosasto. Sarja B 5/1984. Oy Yleisradio Ab. Helsinki.

Steinbock, Dan (1990): *Amerikkalaiset TV-utiset.*

Oy Yleisradio Ab:n tutkimus- ja kehitysosasto. Sarja B 5/1990.
Hakapaino Oy. Helsinki.

Tiittula, Liisa (1989): *Sanomalehtikielellä vaikuttamisen keinoista.*

Kielikello 2/1989, sivut 3-12. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki.

Tilastokeskus (1996): *Pieni maailmankirja.*

Maanmittauslaitos. Karttakeskus. Helsinki.

Tilastokeskus (1997): *Suomen tilastollinen vuosikirja.*

Karisto. Hämeenlinna.

Turunen, Ari (1994): *Maailmanpiirin teatteri. Keskustan ja periferian suhde maailmankartoissa.*

Jyväskylän yliopiston valtio-opin laitos. Pro gradu-työ. Jyväskylä.

Oy Yleisradio Ab (1997): *Suuri Utistutkimus.*

Oy Yleisradio Ab:n tutkimus- ja kehitysosasto.
Hakapaino Oy. Helsinki.

Wallerstein, Immanuel (1991): *Culture as the Ideological battleground of the Modern World-System.*

Geopolitics and Geoculture. Essays on the Changing World-System.

Cambridge University Press. New York - Port Chester Melbourne - Paris.

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle (1997).

Edita. Helsinki.

Väliverronen Esa (1994): *Valistuksen markkinat. Tulkinta tieteen, joukkoviestinnän ja*

ympäristöongelmien suhteista. Tiedotusopin lisensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto.

White, Mimi (1997): *Televisio, terapia, lääketiede. Sosiaalisen subjektiviteetin teknologiasta.*

Tiedotustutkimus 2/1997. Suomentanut Anu Koivunen.

Painamattomat

<http://www.yle.fi/cgi-bin/tvuutiset/newssearch.cgi>

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 12.1.1991: *Sota ja metafora.*

Sivu D3. Kirjoittajana George Lakoff, suomentanut Ilpo Helen.

Helsingin Sanomat 20.7.1997: *'Teoria kulttuurien sodista on harhaanjohtava.'*

Amerikkalaisen Samuel Huntingtonin ajatuksen uudesta maailmanjärjestyksestä herättävät tiukkaa kritiikkiä.

Sivu D3. Toimittajana Leena Becker.

Helsingin Sanomat 31.1.1998: *Kolme neljästä tuomitsi STT:n doping-utisoinnin.*

Mielipidetutkimuksen vastaajista 60 prosenttia menettänyt luottamustaan Suomen Tietotoimiston uutisiin.

Sivu C10. Toimittajana Hannu Hänninen.

Helsingin Sanomat 14.5.1998: *Berliini on odottanut presidenteiltä suuria sanoja. Saksalaiset*

isännät ovat tyytyneet pyytämään maailmansotaa anteeksi ja kiittämään Amerikkaa.

Sivu C1. Toimittajana Heikki Aittokoski.